

**Арышт
Сяргея Скрабца**
Яшчэ адзін лідэр апазіцыі
за кратамі.

старонка 6

Стагодзьдзе «Мужыка»
Як нараджаўся Купала —
падарожжа ў часе
з Анатолем Сідарэвічам.

старонка 9

Пі, Маруся, гэта кава
Усе пра шляхетны напой
у артыкуле Алега Дзярновіча
ў «Нашай страве».

старонка 16

ПАЛІТЫКА

**Статкевіч, Севярынец:
Што б ні здарылася,
ня бойцеся**

23 траўня ў судзе Цэнтральнага раёну Менску пачнецца працэс над лідэрамі антырэфэрэндумных пратэстаў. **Старонка 2.**

ГАСПАДАРКА

Аранжавыя чуткі

Ці будзе прыпыненая ліцэнзія «БелСэду»? **Старонка 5.**

МАСТАЦТВА

Прадаецца Шагал

Карціна Шагала на аўкцыёне ў Менску. Стартвая цана — \$250 тыс. **Старонка 24.**

З УСІХ СТАРОН

**Чаркесы зноў бароняцца
ад Масквы**

Далучэнне Эвэнкіі да Краснаярскага краю падахоўціла Маскву на ліквідацыю іншых аўтаномій. Але дружны пратэст адыгаў прымусіў Маскву адступіць. Пішуць Сяргук Богдан і Мансур Хуадуко з Майкопу. **Старонка 10.**

СПОРТ

Так пераяжджае БелАЗам

Жодзінскае «Тарпэда» захавала за сабой першае месца, адкінуўшы «Дарыду» на шостае. **Старонка 21.**

ЛІТАРАТУРА

**«Знакі прыпынку»
Ўладзімера Някляева**

З гэтага нумару «НН» пачынае друкаваць запісы Ўладзімера Някляева. «Лухта», — сказаў Машэраў... **Старонка 20.**

Дык падпісайся!

Падпісны індэкс «Нашай Нівы» 63125. Падпіску на «НН» прымаюць на любой пошце, а ў Менску — і на шапікі «Белсаюздруку». Падпісання можна адразу на паўгодзьдзе. «Наша Ніва» — гэта 24 старонкі без чужога слова штотыдзень.

Вайна з палякамі

Улады атакуюць Саюз палякаў у Беларусі. СПБ абуранае «паклёпніцкім» фільмам БТ: «гэта распальваньне варожасьці». Дыпламатычны мардабой між Менскам і Варшавай набірае абароты. Старшыня СПБ Анжэліка Борыс (на фота): «Ншага зьезду ня будзе. Будзем зьвяртацца да Эўразьвязу». Камэнтар Пётры Рудкоўскага: «Падзеі ў Горадні даказваюць, што «аранжавая рэвалюцыя» ў Беларусі ня толькі магчымая, але ў нейкім сэнсе ўжо адбываецца». **Старонка 13.**

ЮЛІА ДРАШКЕВІЧ

Беларусь стварае сакрэтную звышзброю

Недарагу. Рэпартаж
Алеся Кудрыцкага з
выставы зброі «MILEX—
2005».

Непадалёк ад праспэку Машэрава езьдзяць роботы. Яны вышукваюць сабе дарогу з дапамогай мініятурных відэакамераў, абмашваюць кляшнімі перашкоды ды скубуць сьвежую траву гусеніцамі. Не, гэта ня здымкі блякбастэру пра прыгоды касмических рэінджараў. Гэта — вучэбны дэмантаж выбуховага прыстасаваньня. Натойл глядачоў складаецца з моцнай паловы чалавечтва — мужчынаў сярэдняга веку ў чорных акулярах, вайскоўцаў, якія здымаюць манэўры робатаў на відэа, адсунуўшы на патыліцу высокія фуражкі, ды хлопчыкаў, што глядзяць з разьвіўленымі ратамі на гульні мэталёвых цыгліцаў.

Кожны, хто заходзіць на выставу, адразу натрапляе на стэнд «БелОМА». Пад шклом раскладзеныя аптычныя прыцэлы ды лязэрныя ўказальнікі цэлі. Выбар уражвае. Скамечыўшы рукавы пінжака, мужчына, падобны да турка, прафэсійным рухам ускідае новенькі «Калашнікаў» угару ды прыцэльваецца, прыціснуўшы вока да нашігаванай оптыкай трубачкі відэашкальніка. Адмысловец «БелОМА» апавядае пра асаблівасьці прыцэлу, перакладчык тлумачыць іх панагельску.

За стэндам «Белспэцнэштэхніка» сядзяць дзьве дзяўчыны-мэтыскі, якія шчодро прэзэнтуюць глядачам сваю па-лятынаа-мэрыканску смуглявую скуру. Здаецца, яны прыехалі сюды з партызанскага лягера, схаванага недзе на схілах Андаў, асабліва, калі ўлічваць іх камуфляж ды вайсковыя кепкі. Асьцярожна пазіраючы на «партызанаў», гартаем каталёг. «Супрацьтанкавы комплекс «Фагот-М». Бронепрабівальнасьць — 550 мм». Ахвотна верыцца.

Конкурс гістарычнага раману

РГА «Беларускі ПЭН-цэнтар» супольна з маскоўскім Таварыствам беларускай культуры імя Францішка Скарыны абвешчае конкурс гістарычнага раману.

Да разгляду журы прымаюцца нявыдадзеныя і не апублікаваныя ў пэрыёдыцы творы памерам да 15 ум. друку аркушаў (350 старонак, або 600 000 знакаў) на беларускай мове (пажадана ў электроннай версіі). Узрост удзельнікаў — да 45 гадоў. Творы прымаюцца да 1 чэрвеня 2006 году. Падвадзеньне вынікаў — да 1 ліпеня 2006 году. Ганараваньне пераможцы плянуецца правесці ў дзень Грунваль-

дзкай перамогі 15 ліпеня 2006 году. Ляўраат конкурсу атрымае прэмію, а ягоны раман будзе выдадзены асобнай кнігай. Дасылць творы з пазнакай «На конкурс гістарычнага раману» можна на адрас: а/с 218, 220050 Менск, Рэспубліка Беларусь e-mail: pen@pen.unibel.by Даведкі праз тэлефон (017) 288-14-61.

Ня зломіш!

Ф. А. А. А. А.

50 РАДКОЎ РЭДАКТАРА

ПЭРЬЯД НЕСТАБІЛЬНАСЫЦ.

«У Беларусі яўным чынам наступае пэрыяд нестабільнасці, прычым зусім ня толькі праз «заходнія сігнелужбы», — пішуць уплывовыя маскоўскія «Известия» ў сваім рэдакцыйным камэнтары. — А Расея працягвае неадэкватным чынам працівіць гэтаму аб'ектыўнаму працэсу, — канстатуе штотдзёныя.

Сапраўды, нешта ў нас апошнім часам што ні тыдзень, то гучны арышт палітыка, штраф газэце (старонка 6). Мала: забараняюць канцэрт за канцэртам (старонка 3). У наступным месяцы зь бібліятэк выдаляць усе творы Салтыкова-Шчадрына.

Грамадства здольнае вытрымліваць такі прэс да пэўнага моманту. Гайкі могуць зьявіцца ў самы нечаканы момант. Вош толькі калі?

Напэўна, ня заўтра, мяркуючы на нязьменнасці мэтаду апазыцыйнай дзейнасці (старонка 12).

Сьвет гэта бачыць (прэзыдэнт Квасьнеўскі: «няма панцаў на тое, каб Беларусь у найбліжэйшыя гады далучылася да Рады Эўропы»). Але верыць, што ўрэшце будзе выяўленая «воля беларускага народу» (прэзыдэнт Адамкус).

ДЫКТАТАР ЯК САПЭР. У апошнім нумары «АРЧН» Віталь Сіпіцкі параўноўвае дыктатараў з сапэрамі. Такі лідэр

можжа перамагаць раз за разам, але ўсё адно кожны раз патражае яму крахам сыстэмы. Выводна аўтара: дыктатура нявыгадная самім дыктатарам, а пераход да дэмакратыі неўніклены.

СЭНЬНЯ МЫ ЎСЕ ПАЛІЯКІ. Для грамадства дыктатура — гэта штотдзённая праверка на салідарнасьць. Безадказныя палітэхнолягі зрабілі стаўку на распаўсюдзеныя антыпаліцыйскія настроі. Гэта камуністычныя рэжымы 60-х і 70-х спрабавалі адэрмінаваць свой канец, правакуючы антысэмітызм.

Незалежнае грамадства адназначна выказвае салідарнасьць зь беларускімі палякамі. Камэнтар Пётры Рудкоўскага — **старонка 13.**

НЯ ЗЛОМІШ. Пад такім загалоўкам выйшаў травеньскі нумар «Нашай Нівы» 10 гадоў таму (гл. **наверх**). Прагноз аказаўся ў цэлым правільны.

Разгадана тайна Піяніста

Польскі актор Дарынош сьцьвярджае, што загадкавы піяніст, знойдзены на паўднёвым усходзе Англіі, — француз Стафан Віля-Масон. Паводле Дарыноша, яны некалькі гадоў разам жылі і працавалі ў Нішцы.

Загадкавы малады чалавек зьявіўся на высьпе Шэпі, у мокрым касьцюме, кашулі і гальштуку шпачыруючы ўздоўж мора. Пры ім не было ні дакумэнтаў, ні нават ярыльчоў на вопратцы. Маладога чалавека, які ўвесь час маўчаў і не адказваў на пытаньні, адвезьлі ў больніцу. Там ён папрасіў аркуш паперы і замест таго каб напісаць імя, намаляваў раяль, дакладна прарысаваны ўсё дэталі. Яго адвезьлі да піяніна. Малады чалавек сеў за інструмэнт і віртуозна граў не спыняючыся чатыры гадзіны, зьбольшага ўласныя творы. Спэцыялісты кажуць, што музыка дапамагае Стафану Віля-Масону — калі гэта, натуральна, ён — раслабіцца і перажыць нейкую душэўную траўму.

ДЗЕ ВАРТА БЫЦЬ

Прэзэнтацыя правапісу

Выйшла кніга «Беларускі клясычны правапіс: Збор правапілаў. Сучасная нармалізацыя» — вынік шматгадовае працы дэля ўдасканаленьня правапілаў «тарашкевіцы». Прэзэнтацыя кнігі з удзелам аўтараў адбудзецца **23 траўня а 16-й** у памяшканьні Таварыства беларускае мовы (вул. Румянцава, 13, ст.м. «Пл. Перамогі»).

500-ы нумар «Товарища»

На наступным тыдні выходзіць 500-ты нумар газэты «Товарищ». Забаронена да друку ў Беларусі, яна выходзіць за межамі краіны, а распаўсюджваецца найбольш з рук у рукі. Гэта газэта камуністаў, якія змагаюцца за свабоду і законнасьць для Беларусі. Як нашы дзяды ў Заходнім Беларусі ў 1930-х, камуністы пішуць на сваёй газэце «Прачытай і перадай другому». Для газэты партыі Маркса і Танка гэта гонар, калі яе перадаюць гэтак — з рук у рукі. Выходзіць зь юбілеем!

Мікола Статкевіч: Што б ні здарылася, ня бойцеся!

23 траўня а 10-й у судзе Цэнтральнага раёну Менску пачнецца працэс над Міколам Статкевічам і Паўлам Севярыным. Іх вінавацяць у арганізацыі несанкцыянаваных вулічных акцый пасля леташняга рэфэрэндуму. Паводле арт. 342 КК, ім пагражае штраф, або арышт да шасьці месяцаў, або абмежаваньне волі да трох гадоў, або пазбаўленьне волі на той самы тэрмін. Гэта ня першая для гэтых палітыкаў крымінальная справа. Севярынец у 1997 годзе адсудзеў месяц на Валадарцы, а Статкевіча цягалі пасля Маршу Свабоды 1999 году. Напярэдадні новага суду з палітыкамі пагутарыў карэспандэнт «НН».

«НН»: Суд над Вамі ўспрымаецца як выразна палітычная справа. Як вы зьбіраецеся дзейнічаць на судзе?

Павал Севярынец: Раскажу, чаму пасля 17 кастрычніка тысячы беларусаў выйшлі на Кастрычніцкую плошчу. Гэта былі людзі, абураныя тым «рэфэрэндумам». І тое, што з гэтай палітычнай справы робяць крымінальную, ярка характарызуе сёньняшні рэжым.

Мікола Статкевіч: Я не лічу гэта судовым працэсам — гэта палітычная расправа. Па палітычна матываваных справах у нас незалежнага суду быць ня

можа. Таму я адмовіўся ўдзельнічаць у гэтай камэдзі. Я адмовіўся ад адваката, ад даваньня паказаньняў, ад асьцярожнасьці з справай. У суд я прыду, бо інакш будучь назавуць сям'і, але ўдзельнічаць у камэдзі ня буду.

«НН»: Што можна парайць тым, хто захаце падтрымаць вас?

ПС: У судзе, што на вуліцы Багдановіча, 10, ёсьць зала месцаў на 50 — спадзяюся, яна будзе запоўненая.

МС: Прэзыдыюм нашай партыі рыхтуе зварот да грамадства, каб людзі прыйшлі ў суд — гэта галоўнае. Але для мяне

вельмі важна, каб падтрымалі партыю, якая апынулася пад ударамі з двух бакоў. Ня толькі з боку ўлады, што было прадказальна, але і з боку недзяржаўных СМІ.

«НН»: Калі прысуд будзе дэмантравальна-жорсткім?..

ПС: Маральна я да гэтага гатовы. Мяне больш хвалюе Суд Божы, а не чалавечы. Тым больш — гэтай уладай.

МС: Калі распачалі крымінальную справу, я адразу сказаў Паўлу, што скончыцца пазбаўленьнем ці абмежаваньнем волі. Прынамсі, для мяне. Думам, Паўлу як чалавеку маладому прысуд будзе мякчэйшы...

Ня думаю, што для мяне скончыцца хача б адэрмінаўкай прысуду, — ня дзеля таго ўся справа рабілася. Выбары ўжо ператварыліся ў фарс, і ўлада баіцца толькі вулічнай дэмакратыі. Таму мяне пабаяцца нават пакінуць у Менску. Але Беларусі я не пакіну!

Хачу праз вашу газэту перадаць людзям: ня трэба баяцца! Мы бачым панічныя настроі ўлады. І нават самыя страшныя прысуды, якія могуць вынесьці нам, не павінны палохаць грамадзтва.

Саміт Рады Эўропы: чакаем на Беларусь

У Варшаве прайшоў саміт Рады Эўропы, якая яднае ўсё 46 краін кантынэнта. Адзінай краінай, якая не ўваходзіць у Раду, застаецца Беларусь.

Няма «панцаў» на тое, каб Беларусь у найбліжэйшыя гады далучылася да яе, — пэсымістычна заявіў падчас саміту прэзыдэнт Польшчы Аляксандар Квасьнеўскі. Зь яго словаў, тое, што адбываецца цяпер у Беларусі супярэчыць правілам дэмакратыі і прававой дзяржавы.

Пра Беларусь ў прамовах згадвалі прэзыдэнты Літвы, Латвіі, Эстоніі, кіраўнік МЗС Францыі.

Грузінскі лідэр Міхаіл Саакашвілі заявіў, што трэба «дапамагчы краіне, дзе лідэр баіцца свайго ўласнага народу».

Пры канцы саміту, 17 траўня, была прынята Варшаўская дэкларацыя, у якой адзначаецца: «Дальнейшая будова Эўропы без падзелу мусіць абавязна рацца на каштоўнасьці... дэмакратыі, праваў чалавека, законнасьці». І пра Беларусь: «Рада Эўропы чакае на той дзень, у які Беларусь будзе гатова стаць ейным чальцом».

Мікола Бугай

Музей вядзе рэй

Ці спрабавалі вы калі-небудзь спытаць у менчука «Як прайсці ў Нацыянальны мастацкі музей?» а першай ночы? У мінулую суботу такая фраза гучала цалкам натуральна. Міжнародная акцыя «Ноч музэяў» дабралася да сталіцы. За ёй сачылі Арцём Лява і Сяргей Харэўскі.

Дзякуючы рэкламе ахвотных трапіць у памяшканьне аказалася значна болей за магчымасьці будынку, таму дзьве галоўнае ўваходы прадабачліва зачынілі задоўга да 11-й. Найбольш пражных да бясплатнага мастацтва людзей невялічкімі порцыямі запусталі праз бакавы ўваход. На вуліцы пад сьвятлом паходні, што трымала ў руках жанчына, зробленай у выглядзе мэталічнай скульптурнай кампазыцыі, мастак маляваў партрэты, паэты дэклімавалі вершы, раздавалі надзьмуты геліём гумавыя шарыкі. У экспазыцыйнай залі, акрамя разгарэўнага боды-арту з дэманстрацыяй слайдаў з карці-

намі Далі, Мандрыяна, Шагала, Клімта, галоўнай інтрыгай было адкрыцьцё таямнічай карціны і ажыўленьне намаляваных на ёй персанажаў — дужа падобнымі на выявы карціны выглядалі дырэктар музэю і загадкавая прыгажуня ў белым.

Шчасліўцы, якія патрапілі ў музэй, атрымалі магчымасьць сфатаграфавана на фоне палатна пад мэлёды скрыпачнага сэксуэту.

Музэй вось ужо чвэрць стагодзьдзя (!) ня можа дачакацца канца даўгабуду, у што ператварылася элемэтарная праца па пашырэнні плошчаў. Задумалі за Брэжневым, але й за Лукашэ-

нам няяк скончаць. У запасных музэю перахоўваецца больш за тры чвэрці экспанатаў, што ня бачылі сьвету, як і сьвет іх, ужо дзясяткі гадоў. Тамака, у цэпры сховаў, зьберагаюцца велізарныя зборы. Філіі ж музэю, кшталту менскае сядзібы Ваньковічаў альбо кляштара ў Гальшанах, маюць лядашчы выгляд. Гадуюцца новыя генэрацыі беларусаў, што гэтак і ня убачаць музэйных скарбаў. Але ж нешта рабіць трэба.

Таму для Нацыянальнага мастацкага музэю гэта ўдалая PR-акцыя, што мае на мэце прыцягнуць у музэй як мага болей наведнікаў з моладзі. Па завядзеньчы, большыя маладых людзей уяўляе сабе музэй як нешта анахронічнае, зашклёнае й запаленае. Аднак толькі выхоўваючы сабе новую генэрацыю гледачоў, музэй маюць пэрспэктыву на будучыню. І гэтая цікавая ноч можа стацца першым акордам далейшага колазвароту імпрэзаў і выставаў. Справа, вядома, ня ў часе сутак. Сьвятло мастацтва зьзяе заўжды.

Беларусь стварае сакрэтную звышзброю

Працяг са старонкі 1.

Побач на стэндзе — мінамёт. Хлопчык цэліцца ў тату. Абодва ўсьміхаюцца. Бацька акуртатна адводзіць рулю ад свайго страўніка ды пшчотна трэпле сына па галоўцы.

Крэсла з прапэлерам

Зь іншага боку «Белспэцвнэш-тэхніка» прэзэнтэуе цалкам унікальны экспанат — крэсла з прапэлерам ззаду. Вось яна, нязьдзейсьненая мара пра Карлсана! Праўда, калі ва ўяўленьні паўстае карціна тэрарыста-сьмертніка, які ліціць на такім зэдліку да сваёй зьлічэннай мэты, на крэсла пачынаеш паглядаць падзрона. Зрэшты, з такога крэсла (для парэплану?) можна таксама аналізаваць ход пасяўной кампаніі.

Чатыры афіцэры-арабы ў блакітных мундзірах ды фуражках, шчодрэ вышптых золатам, уважліва прыглядаюцца да партатыўнага лягальнага апарату ды ловяць кожнае слова прадстаўніка фірмы, які тлумачыць прыцып ягонага дзеяньня. «Гі выстава, і беларуская зброя ўвогуле робіць на мяне вельмі добрае ўражаньне», — на цудоўнай ангельскай кажа палкоўнік Ганім з Вайскова-паветраных сілаў Катару, які прыехаў на выставу па запрашэньні беларускага ўраду. «Я бачу шмат новых распрацовак. Мы вельмі зацікаўлены ў тым, каб пазнаёміцца зь імі, сустрэцца зь людзьмі, якія імі займаюцца». Але казачь пра канкрэтныя мэты візыту аховочы няма. Увагу прыцягвае тузін цёмнаскрутых мужыччынаў у цывільным. Як выяўляецца, гэта прадстаўнікі ВПС афрыканскай краіны Эрытрэя (населеніцтва 4 млн чалавек). «Нам усё тут вельмі падбабешча», — «Ці пlyingце заключачэ якія-небудзь кантракты?» — «Не. Мы тут, каб паглядзець на тэхніку і падумаць пра будучае супрацоўніцтва».

Віртуальная вайна

Паглядзець сапраўды ёсьць на што. НДІ ЭВМ прэзэнтэуе сыстэму падтрымкі стэрэаскапічнага дэшыфраваньня. Тэлеэкран, на ім — распыўчатая выява мясцовасці, знятай, відаць, з самалёта ці мо са спадарожніка. Але вяртае пачаць акумуляры (адно шкельца аранжавае, іншае — блакітнае), і перад табой паўстае трохмерная аб'ёмная выява.

А ў гэты час на стэндзе «Белтэхэкспарт» ідзе віртуальная вайна. Апрацаваць адмысловы шлем-акумуляры, бераць у рукі муляж «стынгера» ды зьбіваеце сабе самалёты. Тыя, хто наважваецца пагуляць у Рэмба, крыху расчараваныя — яны чакалі поўнага пагружэньня ў вайсковы дзеяньні, а трапілі ў просьвінскую муляжышчу, хіба што зь неблагімі гукавымі эфэктамі. «Што ж вы хацелі, — абуралася чалавек лэ стэндзі. — Гэта — сымулятар бою, створаны для трэніроўкі».

На стэндзе «Мінатор-Сэрвіс»

— тое, што магло б зрабіцца гваздом выставы, каб не было ўжо паказанае два гады таму на «MILEX-2003». «Сталкер», нябачная для радараў баявая разведвальна-дывэрсійная машына, драпежна нахіліла сваю пляскастую башню. Яна пакрытая шурпатай, падобнай да асфальту маскіроўкай ды жоўтай засохлай глінай. Па тэлевізары побач паказваюць «Сталкер» у дзеяньні. Ён імчыць па вуліцы тыповага блізкаўсходняга мястэчка, падскакваючы на ўзгорках. Вакол — арабскія надпісы. Здаецца, што глядзіш жывы рэпартаж з чарговага гарачай кропкі, і ад гэтага робіцца ніякавата. Але нарэшце ў экран трапляе шыльда па-ангельску, і ты ўздыхаеш з палёгкай: танк выпрабавалі не ў вулічных баях, а на адной з выставаў у Аб'яднаных Арабскіх Эміратах.

Беларускі «Хамэр»

Сусед «Сталкера» па стэндзе

— хуткасная машына ЗТ. Дык вось які ты, беларускі «Хамэр» — браніраваны кабрыялет на гусеніцах!

Удзельнікі выставы не абмінулі ўвагай і аматараў моды. Тут можна нават набыць блакітную міліцэйскую кашулю з кароткім рукавом за 17 420 рублёў.

Для аматараў больш трывалай вопраткі — бронекамізэлькі. Нацыянальная акадэмія навук прыцягвае наведнікаў экзэмплямі ахоўных камізэлек, у якіх заселі кулі, а расейская фірма «Армакам» заваблівае элітанымі бэльымі дамскімі мадэльмі, падобнымі да топікаў. Цана — 250—300 далараў. Ня так і дорага, калі размова вядзецца пра жыццё і сьмерць.

Тутакі і каскі. Асабліва прыгожа глядзіцца чорны шлем «Скат», дужа падобны да натаўскага. На ілбе — вышчарбінка. Куля не прайшла.

Свой стэнд мае і Выбухатэхнічны ды кіналягічны цэнтар унут-

раных войскаў МУС. Праўда, найбольш цікавыя экспанаты прэзэнтаваны на сьвежым паветры. Гэта іх работы абясшкоджваюць міны, гэта іх сабакі ладзяць паказальныя выступы. Аўчары хапаюць «злачынцаў» за рукавы, не лякаючыся аўтаматных стрэлаў, спаніэлі вынохаваюць выбухоўку. І ўсё гэта пад фон песьні Сокалава-Воюша «Мне краёў чужых ня трэба...», які лёцца з дынамікаў на плошчу... Данчык? Барткевіч?

Амерыканскія бомбы стануць бессэнсоўнымі

На вуліцы знаходзяцца тыя экспанаты, якія па вызначэньні нельга зьмясьціць пад дахам. Вось, напрыклад, камандна-штабная машына зэнітна-ракетнага дывізіёну «Бук-МБ». Уваход ахоўваюць дзяўчаты з бэд-жыкамі «Агат». Заіраем усярэдзіну. У паўзмроку таямніча сьвечыцца маніторы кампутараў, на іх — мапа мясцовасці.

Перад галоўным уваходам разгорнуты комплекс «Пячора». Шэрыя ракеты нацэляваюцца ў бок шматпавярховага Вяснянкі, на хвіліну спыняюцца, потым пераводзяць свой суворы позірк на футбольны манэж. Побач шалёна круціцца радар. Але комплекс не паражэе наземных цэляў: ён страляе па мішэнях, што лятуць з хуткасцю 900 км/г у радыёнае некалькіх дзясяткаў кілямэтраў.

Гэты комплекс быў народжаны яшчэ за саветамі, таму яму перманэнтна доводзіцца змагацца са старасьцю. Доктарамі выступаюць адмыслоўцы прыватнага ўнітарнага прадпрыемства «Тэтраэдр», якое аб'яднала каля 100 былых вайсковых інжынэраў ды канструктараў.

Андрэй Вахоўскі, генэральны дырэктар ды галоўны канструктар «Тэтраэдру», распаўеў журналістам у дзень адкрыцця выставы пра пляны прадпрыемства. Ён назваў Расею «галоўным нашым стратэгічным саюзьнікам», а вось тыя краіны, у якія «Тэтраэдр» прадае мадэрнізаванае ўзбраеньне, пералічваць пазьбягаў. Таму, распаўядаючы пра месца правядзеньня найбліжэйшых выпрабавальных стрэльбаў «Пячоры» ў траўні, ён абмежаваўся фразай «у адной афрыканскай краіне».

Працяг на старонцы 14.

Дыпламатычны мардабой

«Гэта параноя», — так у сэрду пракамэнтаваў кіраўнік МЗС Польшчы Адам Ротфэльд высылку дарадцы польскага пасольства ў Менску Марка Буцкі. Беларускіе МЗС выступіла з афіцыйнай заявай толькі ўвечары ў сэрду, прапанаваўшы польскаму дыпламату пакінуць Беларусь цягам месяца. Высылка тлумачыцца «крокамі па дэстабілізацыі беларускага грамадзтва»: у абавязкі сп.Буцкі ўваходзілі кантакты з палітычнымі партыямі, грамадзкімі ар-

ганізацыямі і Саюзам палікаў Беларусі. Польскае замежнапалітычнае ведамства рытуе крок у адказ, аднак захады будучы скіраваныя, паводле Ротфэльда, на супраць беларускага грамадзтва, а супраць беларускага рэжыму. Варшава забароніць уезд усім беларускім чыноўнікам, якія будуць мець дачыненне да рэпрэсій супраць СІБ.

Апісалі маёмасьць Скрабца

У экс-дэпутата парлямэнту Сяргея Скрабца, што знаходзіцца ў сьледчым ізаля-

тары ў Берасьці і каторы дзень трымае галадоўку, апісана маёмасьць. Мэбля ды іншыя прадметы хатняга ўжытку апісаны ў кошт пагашэньня яго судовай запазычанасьці: у сакавіку гарадзенскі суд аштрафаваў палітыка на 4,8 млн руб. за арганізацыю несанкцыянаванага мітыngu прадпрымальнікаў.

Забаронены «Саша і Сірожа»

Заплянаваны на 19 траўня ў клубе «Рэактар» прэзэнтацыя музычнага альбому выдзяў Сашы і Сірожы «Ска-Ты» ня будзе. Павод-

ле іх слоў, кіраўніцтва клубу «Рэактар» па тэлефоне нечым напалохалі і тыя адмовіліся праводзіць канцэрт. «Мы лічым, што ва ўсім вінаваты калдыры, хоць і кажучы, што званок быў з Адміністрацыі прэзідэнта — установы прыстойнай», — зазначаюць Саша і Сірожа. Адначасова стала вядома пра забарону на наступны канцэрт «Крамбамбулі». У красавіку ў «Рэактары» ўжо адмянялі канцэрты «Нэйра Дзюбэло» і «Крамы».

Лукашэнка Фядуты

У Маскве накладам 10 ты-

сяч асобнікаў пабачыла сьвет кніга «Лукашэнка: палітычная біяграфія». Паводле слоў аўтара Аляксандра Фядуты, у кнізе ён спрабаваў «асэнсавачы, чым ёсьць Аляксандар Лукашэнка ў нашым жыцці, у жыцці краіны. Зразумець, чаму ён прыйшоў да ўлады, чаму ён аказаўся здольным утрымаць уладу да гэтай пары, больш за дзесяць гадоў». Выданьне адразу азначылася скандалам. А.Фядута звывінаваў А.Казуліна, што той зьмясьціў у кнізе інфармацыю пра рух «Воля Нарodu».

Каталікі моляцца аб вяртанні сьвятыні

Ужо месяц пасля імпы ў Менскай катэдры на ганку касцёлу Сьв.Яэпа (вул.Кірылы і Мятрода), у якім цяпер знаходзіцца архіў, а 19.15 зьбіраюцца вернікі, каб маліцца аб вяртанні сьвятыні. У зьвязку з рэканструкцыяй гістарычнага цэнтру Менску лэс сьвятыні выклікае непакой. Паводле адных зьвестак у разьмешчаным побач былым кіяштары бэрнардынаў будзе створаны бізнэс-цэнтар.

AG, radiozet.pl, charter97.org

СЬЦІСЛА

Дні самоты

Масква ўсё далейшая, а непакой нарастае. Можна, недарэмна ў апошні час і папаўзлі чуткі пра хуткую адстаўку Мальцава?

Піша Раман Якаўлеўскі.

Сустрэчы Лукашэнкі з Пуціным у Сочы і ў часе маскоўскага пасаджання Вышэйшай дзяржаўнай афіцыйнай прапаганда назвала «новым імпульсам будаўніцтва дагэтуль невядомай свету саюзнай дзяржавы». Аднак мала хто звярнуў тады ўвагу на словы Лукашэнкі аб тым, што, размаўляючы з расейскім калегам пад чарнаморскімі пальмамі, ён пераканаў расейскага прэзідэнта ў неабходнасці самому прысутнічаць 9 траўня на менскім парадзе Перамогі. Зрэшты, і бяз гэтага было ясна, што бяз нашага галоўнакамандуючага беларускія ўзброеныя сілы маршыраваць на парадзе ня будуць. Падрыхтоўка да маштабнай дэманстрацыі вайскавай магутнасці Беларусі ішла ўдзень і ўначы.

Куды менш відавочнымі падаліся высілкі, звязаныя з самітам краін СНД 8 траўня. У адным з сваіх выступаў Лукашэнка выказаў здагадку, што саміт стане проста абменам святоточнымі «любазнасьцямі» ды знаёмствам з новымі чальцамі

«клубу кіраўнікоў краін Садружнасці». Але паводле сведчаньняў беларусаў Масквы, атмасфера на саміце была далёка не перадсвятоточнай.

Кіраўнікі СНД там амаль што лаяліся: прэзідэнты Ўзбэкістана і Беларусі «наязджалі» на Пуціна, паграбавалі ад яго больш рашучага стаўленьня да рознага кшталту «каліяровых рэвалюцыяў», Уладзімер Варонін вінаваціў у недэмакратычнасці беларускі рэжым. Кажуць, што сустрачка кіраўнікоў СНД скончылася поўным разрадам, хоць удзельнікі мерапрыемства паставілі наступным разам сабрацца 22—23 чэрвеня, у 64-й ўгодкі пачатку Вялікай вайны. Але ня выключана, што гэты саміт будзе апошнім у такім складзе.

Лукашэнка зьехаў у Менск 8 траўня, пачуваючыся самотным. Але па ад'ездзе зноў пачала цыркуляваць інфармацыя, што прэзідэнт Беларусі мусіць усё ж 9 траўня з'явіцца ў Маскве. Але не на парадзе на Краснай плошчы, а на крамлёўскім святоточным прыёме. Так, 22 красавіка

старшыня пастаяннай камісіі Савету Рэспублікі па міжнародных справах і нацыянальнай бясьпецы Мікалай Чаргінцаў паведаміў пра магчымасць сустрачы прэзідэнтаў Беларусі і ЗША 9 траўня ў Маскве, а 29 красавіка ўжо пасол Беларусі ў Расеі Уладзімер Грыгор'еў заявіў на прэс-канфэрэнцыі, што Лукашэнка «абавязкова вернецца ў Маскву пасля таго, як прыме парад Перамогі ў Менску». Не прыхаў. Хоць сёй-той чакаў да самага пачатку парадна на ўжо новым праспекце Пераможцаў. Тады многія назіральнікі звярнулі ўвагу на тое, што галоўнакамандуючы з'явіўся на вайсковым парадзе ў цывільнай вопратцы. І ў прыкметна «ўзвядзеным» настроі. Міністра абароны, які спрабаваў даваць нейкія звычайныя тлумачэнні, галоўнакамандуючы ва ўпярня бачыў. Можна, недарэмна ў апошні час і папаўзлі чуткі пра хуткую адстаўку Мальцава? Па прыкладзе самотнага свайго кіраўніка, кіраўніцтва краіны таксама выглядала на трыбуне далёка не святоточна.

Маскоўскія беларусы цвёрдзяць: чуткі пра тое, што беларускі прэзідэнт вернецца ў Маскву, распаўсюджваліся Адміністрацыяй прэзідэнта Беларусі, да апошняга моманту перакананай, што ўзаемапаразуменне з крамлёўскім пратаколам у гэтым пытанні будзе знойдзена. Але арганізатары маскоўскіх урачыстасцяў не пажадалі пайсці насустрач пажаданням беларускага прэзідэнта.

Аўтарытэтыяныя эксперты, якіх Крэмль пасля 9 траўня стаў зноў выпускаць на

шырокую аўдыторыю для дыскусій на «беларускую тэму», адзначаюць наступнае. Паводле аднаго з іх, Аляксея Арбатова, «важны сам факт таго, што Лукашэнка — адзіны з кіраўнікоў краін, якія ўнеслі значны ўклад у перамогу над фашызмам, і кіраўнік адной з краін, якая страціла найбольшую колькасць грамадзян у гэтай жахлівай краіне — не прысутнічаў на парадзе Перамогі і не прысутнічаў у ўрачыстым прыёме з нагоды Вялікай Перамогі. Ёсць вялікая розніца паміж ўзаемаадносіннамі народаў — расейскага і беларускага — і ўзаемаадносіннамі дыктатара Лукашэнкі з расейскім народам». Трэба меркаваць, дадало клопату і вясмашчатае імгненне вясны кіраўніка ФСБ Мікалая Патрушава пра распрацоўку міжнароднага пляну звяржэння ўлады ў Беларусі і выдзялення 5 мільярд даляраў. Шэф расейскай спецслужбы, які атрымаў чэкісцкую адукацыю ў Менску, чамусьці змаўчаў пра тое, што гэтую інфармацыю можна было знайсці ў афіцыйных амэрыканскіх крыніцах.

Паміж Кіевам і Андыджанам

Паверыць у тое, што шэфы расейскай ФСБ і беларускага КДБ самі вераць у тое, што гавораць, немагчыма. Але ж дзеля чагосьці падобныя рэчы прамаўляюцца. Ці дзеля чагосьці. Піша Віталь Тарас.

У выніку мінулагадня цунамі ў Азіі загінула больш за 300 тыс. чалавек. Пры Пол Поце ў Кампучыі чырвоныя ксмэры выразалі ў працэсе «перавыхавання» прыблізна мільён чалавек. У СССР падчас Другой сусветнай вайны загінула звыш 20 мільёнаў грамадзян. А ў Беларусі — кожны чацьвёрты. Колькі людзей загінупа ў выніку сталінскіх рэпрэсій, пачынаючы ад калектывізацыі, — увогуле дагэтуль няма пэўнай лічбы. Мільёны?..

Калі лік ідзе нават не на мільёны — на тысячы, а то і меней, — ніхто не патрабуе дакладных лічбаў: хіба ўсіх назавеш пайменна? Мабыць, толькі стваральнікі музэю Галакосту ўпершыню паспрабавалі зрабіць гэта... Але ж тое выключэнне. Як правіла, да ахвяр генацыду й злачынстваў супраць чалавечнасці ставяцца як да ахвяр стыхійнага бедства. Ну, вось нейкая марская хваля сцёрла з зямлі паселішчы зь людзьмі. Ну, нейкі тыран загадаў знішчыць газамі некалькі паселішчаў курдаў. У Андыджане трупы забітых, паводле слоў відавочцаў, вывозілі грузавікамі. Па звестках афіцыйнага Ташкента, падчас апошніх падзей у Андыджане загінулі дзевяць ці адзінаццаць чалавек. Магчыма, пазней назавуць іншую лічбу. Як у Маскве пасля гераічнага штурму спэцнасам тэатру на Дуброўцы. Лічылі-лічылі

— потым спыніліся. Улады паставілі: лічба 129 канчатковая — і ня сьмець сумнявацца!

Колькі ахвяр пахавана ў Курпатах і ці дакладныя лічбы называў Пазыняк, нават і не правяралі ўсуп'ёз. Але ж адразу «ўсумніліся» — у дзяржаўных газэтах. Маўляў, не НКВД страляла ў бяззбройных людзей, а — немцы ў «гамбургскіх габрэяў» (з падтэкстам: гэта ж, лічы, і ня людзі, дзеля чаго асабліва перажываць?).

Расстрэл людзей ва Ўзбэкістане ў СМІ быў успрыняты з халодным спакоем. На афіцыйным узроўні ў Маскве прагучалі толькі словы «ўнутраная справа Ўзбэкістану» і «мы ўважліва сочымы». Рабаваньне ўнівэрсамаў у кіргіскай сталіцы ў расейскіх мас-мэдыя выклікала куды больш увагі. Ды што там хваляваньні ў Бішкеку! Мітынг на Майдане Незалежнасці ў Кіеве выклікаў у Масквы шок, амаль гістэрыку. Страшна ўладам ня тое й не тады, калі гінуць людзі, а калі яны заважваюць свабоду. Ды яшчэ, крый божа, калі гэта адбываецца мірным шляхам...

Ніхто з дакладнасцю ня скажа цяпер, што адбывалася ў Андыджане — пратэст дробных прадпрыемальнікаў, мітынг апазыцыі, бунт тамтэйшых арыштанцаў, проста галодны бунт? А мо ўсё гэта супала разам?

Ніхто й ня будзе шукаць, на-

самрэч, адказу на гэтае пытаньне — прынамсі, не ў Маскве і Менску. Для іх важнейшы вынік. Зьверская расправа — вось і ўвесь адказ «апазыцыі». Вось яны, лекі супраць «каліяровых рэвалюцыяў», нарэшце! Патэнцыйны сродка! Знойдзены ён быў, праўда, яшчэ ў Расейскай імперыі за часамі Мураўёва-вешальніка.

Некалькі месяцаў таму нехта з дэпутатаў Дзярждумы прапанаваў назваць адну з плошчаў Масквы імем Мураўёва — у адказ на наданьне вуліцы ў Варшаве імя Джахара Дудаева. Вар'ятва? Чарговы прыступ імперскае гістэрыі? А хіба выступ старшыні ФСБ Патрушава ў той жа Думе наконце «экспарту рэвалюцыі» ў Беларусь не нагадваў гістэрыку?

Праўда, гістэрыка была добра абдуманая загадзя. Лічба ў пяць мільёнаў даляраў, выдзеленых адкрыта, праз галасаваньне Кангрэсу ЗША, была, паводле Патрушава, нібыта разведаная расейскімі чэкістамі ў нейкіх патаемных варажых крыніцах!

А беларускія калегі з КДБ адразу напавілі старэйшага таварыша: ня пяць мільёнаў, а пяць дзясят! І не на рэвалюцыю, а на... інтэрвэнцыю супраць Беларусі. І ў сумежных эўрапейскіх краінах пад выглядам канфэрэнцый ды сэмінараў рыхтуюць падрыўныя элемэнты, а на адмысловых базах ужо нават навучаюць басівкоў. Ну чым не Ўзбэкістан! Засталося нанесці прэзэнтывіныя ўдары па гэтых базах у мэтах барацьбы з тэрарызмам і наркатрафікам... Ды правесці прэзэнтывіныя

ВА ЎЗБЭКІСТАНЕ ПАНУЕ СТРАХ. Паводле незарэгістраванай апазыцыйнай партыі «Вольныя сяляне», падчас расстрэлу мітыngu ў Андыджане загінулі прынамсі 745 чалавек. У аўторак узбэцкія праваабаронцы і інтэлектуалы заклікалі ўскласці кветкі да помніка Мужнасці ў Ташкенце ў памяць замардаваных андыджанцаў. Прышло 20 чалавек, пераважна жанчыны. За акцыяй назіралі дзясяткі замежных журналістаў.

арышты «басівкоў».

Паверыць у тое, што шэфы расейскай ФСБ і беларускага КДБ самі вераць у тое, што гавораць, немагчыма. Але ж дзеля чагосьці падобныя рэчы прамаўляюцца. Відаць, важна ня столькі тое — дзеля чаго, колькі дзеля каго. Маскве, мабыць, здаецца, што, толькі напалохаўшы як сьлед свайго вернага й апошняга хаўсумежніка на постсавецкай прасторы — у Менску, можна заручыцца ягонаю цвёрдай падтрымкай. Страх — трывалы падмурак для аднаўлення народаў, што і казаць. Досьвед Савецкага Саюзу яшчэ ва ўсіх на памяці. Толькі страх таксама на вечны. Варта ўспомніць Тбілісі 1989-га, Баку 1990-га, Вільню 1991-га. Некато-

рыя ўздыхаюць дагэтуль — эх, не хапіла тады жорсткасці Гарбачова, трэба было тапіць усё ў крыві. Так, як гэта было цяпер у Андыджане? Або перад тым у Чачэніі?

Гэтымі днямі прыйшло яшчэ адно паведамленьне. Былы начальнік тайнай паліцыі Чылі выдаў Піначэта — ён, выйшлеца, асабіста кіраваў усімі зьнішчэньнямі й пераследам апазыцыйнага ўсё. Усё, так бы мовіць, трымаў на асабістым кантролі. Час выйшаў, і нягледзячы ні на якія былыя заслугі, дыктатара судзіць. Але ж судзіць і тых, хто выконваў тады злачынныя загады. Кажуць, на сваіх памылках вучацца толькі дурні. А на памылках гісторыі?

Аранжавыя чуткі

Ці будзе прыпыненая ліцэнзія «БелСэл»?

Рынак сотавай сувязі «трэсе» часта, што ня дзіўна: там, дзе круціцца вялікія грошы, заўсёды ёсць месца вялікім інтрыгам, прычым апошнім часам рэй у галіне вядзе дзяржаўны інтэрас. З найноўшых сэнсацый такога кшталту можна назваць стварэнне новай кампаніі «БелСТ», якая пужае канкурэнтаў плянамі аказаць танныя паслугі мабільнай сувязі. Трапляюцца і звычайныя газетныя «вуткі» — так, пляны стварэння першай беларускай мабільнай слухавкі, адносна якіх у свой час было шмат спекуляцый, пакуль нікім усур'ёз не разглядаюцца.

А вось да якога разраду звычайна можна аднесці інфармацыю пра магчымае прыпыненне ліцэнзіі апарата мабільнай сувязі «БелСэл», пакуль невядома. 5 траўня міністар сувязі і інфармацыі Уладзімер Ганчарэнка заявіў журналістам, што прыпыненне ліцэнзіі — ня больш чым чуткі. Разам з тым ён паведаміў, што «БелСэл» мае значную крэдыторскую запазычанасць.

Праблема гэтая абвастрылася пасля выхаду ў сакавіку «Трастбанку» (былога «Інфабанку») са складу суўладальнікаў «БелСэлу». Тады 17% акцый «Трастбанку» былі перададзены «Белтэлекаму». У якасці кампенсацыі «БелСэл» мусіў аддаць «Трастбанку» крэдыты, якія той даваў апошнія два з паловай гады на разбудову новай сеткі сувязі. Відаць, менавіта гэтая запазычанасць і выклікала праблему.

Паводле слоў міністра, цяпер камісія са спецыялістаў Мінісвязі, «Белтэлекаму» ды самога «БелСэлу» вывучае фінансавы стан кампаніі. Канчатковае рашэнне адносна прыпынення

«СЫЦЯГ ПЕРАМОГІ» над «белсэлаўскай» вежай не ўратаваў кампанію ад праблемаў.

ліцэнзіі будзе прынятае да ліпеня. Пры гэтым Мінісвязі настойвае, што «цяжар пляжыжоў не павінен цалкам класіфікавацца на «Белтэлекам»». Калі замежны інвестар не забяспечыць прыток у краіну інвестыцыяў, дык цяпер ужо будаваць і эксплуатаваць мы навучыліся самі», — заявіў міністар, маючы на ўвазе галіндзкую кампанію «СІВ BV», сузаснавальніца «БелСэлу».

У «БелСэле» адмовіліся дадаць нешта да слоў міністра. «Чуткі ніхто ніяк вам камэнтаваць ня будзе, гэта дакладна»,

— адказала карэспандэнт «НН» прэс-сакратарка кампаніі Кацярына Уладзімерава. «А крэдыторская запазычанасць і праверкі «БелСэлу» — таксама чуткі?» — «Вы ведаеце, я не ўпэўнаваная камэнтаваць гэтую навіну якім-небудзь чынам. Маё кіраўніцтва дало мне ясна зразумець, што гэта чуткі, і камэнтаваць іх мы ніяк ня будзем».

Кампанія «БелСэл» — белая варона беларускага мабільнага бізнесу. Ад іншых кампаній яна адрозніваецца бадай усім, нават

сваім надзіва маладым дырэктарам Арцёмам Аранжам, былым прадстаўніком «СІВ BV», які быў выбраны кіраўніком «БелСэлу» 15 жніўня 2002 г. Менавіта пры ім у 2003 годзе быў уведзены новы стандарт сувязі CDMA2000 (у разбудову якога і інвеставаў «Інфабанк»), а таксама новы брэнд кампаніі — «Dialog», чым сымбалам зрабіўся аранжавы шарык-апельсін на зялёным тле.

«БелСэл» — адзіны апарат, які дазваляе гадзінамі задарма размаўляць па тэлефоне ва ўлас-

най сетцы, але затое мае нятаннныя цэны на апараты, якія да таго ж розняцца ў залежнасці ад выбранага тарифнага пляну. І да таго ж «БелСэл» (скарачэнне ад англійскага «Belarusian Cellular») — найстарэйшы апарат мабільнай сувязі ў краіне. Звесткі пра магчымае прыпыненне яго ліцэнзіі — ня самы прыемны падарунак на 12-годзьдзе, якое кампанія адсвяткавала 7 траўня. Нават тады, калі яны сапраўды акажуцца толькі чуткамі.

Алесь Кудрышкі

ГАСПАДАРКА СЫЦІСЛА

Набываеце аўто, пакуль ня позна

У найбліжэйшы час, магчыма, перагледзяць памеры мыты на ўвоз патрыманых легкавікоў. Стаўкі для прыватнікаў падвысць на 5—15%, а для юрыдычных асобаў — зменшаць. Дзяржава падтрымлівае інтарэсы аўтасалонаў, якія не вытрымліваюць канкурэнцыі з гнуткім рынкам прыватнікаў.

Стратэгія са смакам

Міністэрства сельскай гаспадаркі і харчавання распрацавала стратэгію развіцця экспарту на 2005—2010 гады. Аб'ём экспарту прадукцыі АПК сёлета складзе \$650 мільянаў, а

празь пяць год яму загадана ўзніцца да 900 мільянаў. Распрацоўшчыкі мараць, каб італьяная доля экспарту (каля 90%) ішла ў Расею. Сярод краін ЭЗ найважнейшым партнёрам застануцца Польшча і Нямеччына.

Саларка з асфальту

У СЭЗ «Гораднінвест» пабудуюць завод па вырабе дызельнага паліва з адкідаў. Нямешкая фірма «Nova Invest» прапануе тэхналогію, што дазволіць здабываць паліва з адходаў бітуму, старога асфальту, старых аўтамабільных шынаў. Кошт праекту — \$4 мільянаў.

Бровары памірыліся «Крыніца» і «Балтыка»

разглядаюць магчымасць заключэння міравога пагаднення адносна запазычанасці беларускага бровара. Бакі пагадзіліся адкласьці на 30 траўня пасяджэнне Міжнароднага камэрцыйнага арбітражнага суду ў Расіі, на якім меліся разглядаць пытаньне «Крыніцы». Такім чынам расейскі бок, які апошнім часам патрабаваў вяртання \$3,5 мільянаў, змякчыў пазыцыю.

«Чарнільная» мадэрнізацыя

Да 2010 г. на Гарадзеншчыне замест 12 вінаводаў, якія выпускаюць 2,6 мільянаў дэкалітраў плодowych вінаў у год, застанецца

дзевяць. Скарачэнне будзе весціся поруч з мадэрнізацыяй ды павелічэннем магутнасці пазасталых заводаў. Працаваць яны будуць на мясцовай сыравіне.

Шэф, уключыце музычку!

Таксісты ня будуць плаціць аўтарскіх адлічэнняў выканаўцам песень, якія гучаць у салёнах аўтамабіляў. У Беларускага аўтарскага таварыства пакуль няма магчымасці кантраляваць кіроўцаў так, як кантралююць рэстараны ды клубы. Але ня выключана, што ў будучыні таксоўшчыкі будуць пералічваць 5%

прыбытку на ганарары сьпевакам ды музыкам.

Рамеснікам палёгка

Прэзыдэнцкі ўказ №225 ад 16 траўня спрашчае дзейнасць рамеснікаў. Цяпер для пачатку рамеснага бізнесу патрэбна толькі зарэгістравацца ў падатковай інспэкцыі па месцы жыхарства і штогод плаціць збор за вядзенне рамесніцкай дзейнасці (цяпер гэта 25 500 руб).

Стаўка — 11 адсоткаў

Нацыянальны банк Беларусі прагназуе, што да канца наступнага году ўзровень стаўкі рэфінансавання не перавысіць 11 адсоткаў

гадавых. Такі паказчык прадугледжаны праектам канцэпцыі Асноўных кірункаў грашова-крэдытнай палітыкі на наступны год, надрукаванай галоўнай фінансавай установай краіны. Стаўка рэфінансавання — гэта працэнт, пад які Нацбанк дае крэдыты камэрцыйным банкам.

АК, АФН, Інтэрфакс, БелТА

КУРСЫ ВАЛЮТ

на 19 траўня:
1 амэрыканскі далар — 2 150 рублёў.
1 эўра — 2 714,59 рубля.
1 латвійскі лат — 3 900,93.
1 літуйскі літ — 786,11.
1 польскі злоты — 645,65.
1 расейскі рубель — 76,77.
1 украінская грыўна — 426,80.

Паводле Нацбанку

Чэ Скарына

Калі супрацоўнік міліцыі прадыхаваў кіраўніцтва поўны змест подпісу пад партрэтам Скарыны «Панежа ад прыражэння зьвяры знаюць ямы свае...» на старабеларускай мове, з рацыі прагучала: «Брава! Пажадайце ім удачы!»

Менск пратэстуе супраць перайменавання праспектаў Машэрава і Скарыны.

Флэшмоб пратэсту на Кастрычніцкай плошчы быў зладжаны 10 траўня. Празь дзень маладыя людзі размалявалі крэйдай асфальт уздоўж праспектаў Скарыны і Машэрава.

У нядзелю, 15 траўня, на галоўным праспекце быў арганізаваны рухомы «жывы ланцуг» пад дэвізам «Абаронім Скарыну». Акцыю ладзілі моладзевыя арганізацыі «Вока», «Вольная моладзь», «Моладзь Лічэю», а таксама «Моладзь БНФ». Удзельнікі прайшлі па праспекце Скарыны ад станцыі мэтро «Купалаўская» да плошчы Якуба Коласа, несучы ў руках кветкі і партрэты беларускага першадрукара. Некаторыя ўдзельнікі былі апранутыя ў стылізаваныя пад XVI ст. строі, а да моладзі далучыліся людзі сталага веку.

З самага пачатку акцыю суправаджаў аўтамабіль ДАІ. Каля плошчы Перамогі міліцыянт спыніў удзельнікаў акцыі і напрасілі растлумачыць яе сэнс. Супра-

цоўнік міліцыі прадыхаваў свайму кіраўніцтва поўны змест подпісу пад партрэтам Скарыны «Панежа ад прыражэння зьвяры знаюць ямы свае...» на старабеларускай мове. «Што зь імі рабіць?» — спытаўся ён. Зь міліцэйскай рацыі прагучала: «Пажадайце удачы!»

Толькі на плошчы Я. Коласа, падуладнай славуце Савецкаму РУУС, узброеныя міліцыянт пад кіраўніцтвам чалавека ў цывільным напрасілі моладзь збочыць з праспекта на бульвар Мулявіна. Удзельнікі акцыі ж рушылі на пляцоўку ля Філярмоніі. Тады пачаліся затрыманы. Але з пастарунку юнакоў выпусцілі без складання пратаколу.

Аб'яднаная грамадзянская партыя выступіла з ініцыятывай правядзення рэфэрэндуму аб стаўленьні менчукоў да ініцыятывы прэзідэнта. У адказ на запыт сакратар Цэнтравыбаркаму Мікалай Лазавік паведаміў, што для правядзення плёбіцыту патрабуецца 120 тысяч подпісаў гараджан.

Арцём Лява, фота аўтара

Лідэр «Правага альянсу»: «Нас было 30 чалавек»

14 траўня Сьвіслач між Траецкім прадмесцем ды праспектам Машэрава зрабілася на гадзіну прасторай свабоды. Катамараны ды лодкі плавалі пад нацыянальнымі сьцягамі. Міліцыя не палезла ў халодную ваду. Акцыю ладзілі ініцыятывы «Правы альянс», «Вока» ды «Вольная моладзь». Карэспандэнт «НН» Алесь Кудрыцкі гутарыць са старшынём «Правага альянсу» Юр'ем Карэнікавым.

«НН»: Як вам такое прышлось у галаву?

Юр'е Карэнікаў (на фота ў цэнтры): Мы хацелі такім чынам адзначыць угодкі Ганебнага рэфэрэндуму. Нас было 30 чала-

век. Мы ўзялі напрат 10 катамаранаў ды човен. Некаторыя дзяжурылі на Выспе Сьлэз, каб, калі што, перадаць ім сьцягі.

«НН»: Што такое ваш «Пра-

вы альянс»?

ЮК: Мы спачатку гуртаваліся як менская арганізацыя, але цяпер маем прадстаўнікоў ва ўсіх рэгіёнах. Нас больш за сто чалавек. Наш грунт — права нацы-

янальная ідэя. Наша мэта — пабудова нацыянальнай дзяржавы, дзе нацыянальны інтарэсы і каштоўнасьці будуць прыярытэтам.

«НН»: Што вы разумееце пад правай нацыянальнай ідэяй? Беларусь — хто гэта ў вамым разумьні?

ЮК: Для нас беларус — гэта нашчадак крывічэў, радзімічаў, дыгавічоў. Наш патрыятызм сягае ў глыбіню вякоў.

«НН»: А мурын можа быць сяром вашай арганізацыі?

ЮК: Наўрад ці. Мы не ксэнафобы, але калі мы будзем прымаць у арганізацыю людзей іншых колераў скуры ці сьветапоглядаў, то можам дыскрэды-

таваць ідэю на самым пачатку. **«НН»:** Ці можаце вы назваць палітыкай тое, чым займаецеся?

ЮК: Мы выходзім моладзь, удзельнічаем ва ўсіх палітычных працэсах, якія адбываюцца ў краіне. Так, мы гатовыя ахоўваць нацыянальнага кандыдата ў прэзідэнты.

«НН»: Што з помнікам Каліноўскаму, які з вашай ініцыятывы летась улады паабяцалі наставіць?

ЮК: Справа не заглухла, мы знайшлі скульптара. Але ня ўсё залежыць ад нас.

«НН»: У вас ёсьць ідэі наступных акцый?

ЮК: Так, чакайце нечаканага.

У Барысаве ад 1 траўня шапкі «Мінабсаюздруку» перасталі браць на продаж газету «**Борисовские новости**». Ад 8 траўня ў крамах КУП «Барысавскі гархарчгандаль» перастала прадавацца іншая незалежная газета «**Курьер из Борисова**». Дамовы на рэалізацыю былі скасаваны ў аднабоковым парадку. З 1 чэрвеня гэтых газет ня будуць прадаваць і ў паштовых аддзяленьнях Барысаве.

Актывісты незарэгістраванай арганізацыі «Зубор» **Ганьне Петраковіч**, навучэнцы СШ №22 Магілёва, адміністрацыя школы 11 траўня пагрожала адлічэньнем за ўдзел у акцыі памяці Юр'я Захаранкі. Апроч таго, дзяўчыне заявілі, што да ейных бацькоў «зробіць захады ўздзяжэння».

У Гомелі 11 траўня суд не задаволіў патрабаваньняў дэпутата гарсавету **Юр'я Глушакова**, а таксама **Марыя Багдановіч** і **Змітра Шкрабава** прызначыў незаконнай забарону гарвыканкаму на мітынг. Дзеля грамадзкай актыўнасьці М. Багдановіч зьвольнілі з працы ў Гомельскай краязнаўчым музэі — яна стане беспрацоўнай з 25 траўня.

У офісе АГП у Менску 12 траўня прадстаўнікі санэпітэмастанцыі ў пажарнай службе цікавіліся кампутарамі выдавецкага дому «**Время**», які арандуе памішканьне.

БНФ 12 траўня прыняў рашэньне зьвярнуцца ў Канстытуцыйны суд Беларусі для правэркі законнасьці ўказу Лукашанкі пра перайменавань-

не менскіх вуліц.

Адміністрацыйная камісія Наваполацкага гарвыканкаму 12 траўня спыніла справу супраць студэнткі **Вольгі Семенчуковай**, затрыманай 21 красавіка падчас распаўсюду незарэгістраванага студэнцкага бюлетэню «Макасіні», — праз адсутнасьць складу злачынства.

12 траўня **Андрэя Клімава** ў следчым ізалятары наведвала жонка Тацяна.

Старшыня Віцебскай гарадзкай арганізацыі АГП **Алена Залеская** 12-га напісала скаргу на імя пракурора вобласьці з патрабаваньнем акараць міліцыянтаў, якія 7 траўня перапынілі акцыю памяці Ю. Захаранкі.

З Жодзінскага палітэхнікуму 12 траўня выключылі актывіста незарэгістраванага «Маладога фронту» 17-гадовага **Сержука Мурашку** за ўдзел у акцыі 26 красавіка ў Менску.

Ліст з папярэджаньнем пра магчымую ліквідацыю атрымала з гарвыканкаму 13 траўня **Жодзінская філія БТМ**. Падстава — неадпаведнасьць юрыдычнага адрасу жыллёваму заканадаўству.

Аксану Новікаву 13 траўня выклікалі ў аддзел барацьбы з эканамічнымі злачынствамі Савецкага раёну Менску: на яе, маўляў, прышла заява, што Новікава разам з мужам займаецца распрацоўкай кампутарных сыстэм на продаж, а прыбытак ідзе на фінансаваньне апазыцыйных акцый.

Віцебскі гарвыканкам адмовіў у дазvole на мітынг 15 траўня, заяўку на які падавала **Алена Фаміна**. Прычынай было названае тое, што заяўніца назвала прадстаўніцай БСДП (НГ) пад кіраўніцтвам Міколы Статкевіча, а чыноўнікі ведаюць аднайменную партыю пад кіраўніцтвам Аляксандра Казуліна. Гарвыканкам правярў партыйную прыналежнасьць у прадстаўніка партыі **Анатолія Ляўковіча** празь Міністэрства юстыцыі. Той не пацвердзіў сяброўства Фаміной у партыі, бо месяц таму гарадзкая арганізацыя адмовілася ўвайсьці ў новае партыйнае ўтварэньне.

Былы дэпутат палаты прадстаўнікоў **Сяргей Скрабец** 15 траўня быў затрыманым і дастаўлены ў ізалятар часовага ўтрыманьня Берасьця. У яго кватэры, у кватэрах бацькоў і брата Аляксандра праведзены ператрусы. Скрабеца вінавацяць у тым, што ён «меўся даць» чыноўніку Берасьця 30 тыс. дзяляраў хабару дзеля вызваленьня нейкага асуджанага за рабукі. На яго заявілі крымінальную справу паводле двух артыкулаў КК — ч. 1 арт. 13 (падрыхтоўка да злачынства) і ч. 2 арт. 431 (даваньне хабары). Яго сям'я і сябры называюць абвінавачаньні абсурднымі, а справу — палітычна матываванай.

Падчас акцыі 15 траўня ў Менску ў абарону назвы праспекта Скарыны былі затрыманы **Франак Вячорка**, **Аляксей Галаўня**, **Павал Мятліцкі**,

Уладзімер Бычынаў, **Васіль Верамейчык**, **Зьміцер Шастак**, **Руслан Сербін**, **Арцём Русаненка**.

Міністэрства інфармацыі 16 траўня вынесла пісьмовае папярэджаньне недзяржаўнай газэце «**Народная воля**» — за парушэньне арт. 32 Закону «Аб друку» (публікацыя неправдзівай інфармацыі). Падставой сталі звароты пяці работнікаў падпрямства «Беларуськалій», чые подпісы сталі ў газэтай публікацыі: самі работнікі адмаўляюць, што ставілі подпісы, і патрабуюць па 50 млн руб. маральнай кампэнсацыі кожнаму. Гэта ўжо другое папярэджаньне газэце цягам году.

У Івацэвічах прадаўцы ў шапіках «Белсаюздруку» перасталі выкладаць на вітрыны недзяржаўныя выданьні — «**Газету для вас**», «**Народную волю**», «**Курьер из Борисова**». Прадаўцы кажуць, што такі загал прыйшоў з райвыканкаму, а чыноўнікі райвыканкаму адмаўляюць сьцьверджаньне.

У Кастрычніцкім раённым судзе 16 траўня асудзілі удзельнікаў «Ланцуга неабыхавых людзей»: **Мікола Воран**, **Юры Істомін**, **Артур Сьмятанін**, **Зьміцер Аўдзейчык**, **Андрэй Янушкевіч** «зарабілі» па 25 базавых велічынь штрафну (637 тыс. 500 руб.), **Раман Юргель** — 160 б.в. (4 млн 80 тыс.).

АШ

Чужыя сымбалі

Напярэдадні свята Перамогі Ворша, як звычайна, была ўпрыгожана шматлікімі сцяжкамі, пераважна чырвонага, зялёнага ды белага колераў (відаць, задарма папрацаваў ільнякомбінат). Усім дзяржаўным ды прыватным прадпрыемствам і арганізацыям апошнім часам загадаюць вывешваць перад уваходам дзяржаўныя сцягі РБ. У продажы іх цяпер процьма розных памераў ды якасці. Дарэ-

чы, вырабляюць іх нейкія ПП, таму і каштуюць няблага.

Але хоць і прайшло пасля рэфэрэндуму 1995 г. дзесяць гадоў, асаблівай павагай у месціцаў новыя-старыя сымбалі не карыстаюцца. Звычайна знойдзецца некалькі ўстаноў, дзе сцяг будзе прымацаваны да дрэўка дагары нагамі. Напрыклад, на адным з ПТВ гэтакі сцяг вывешваюць ужо некалькі гадоў. Не было ў горадзе, прынамсі, на вуліцах,

ніводнага сцяга, які б цалкам адпавядаў патрабаванням Палажэння аб дзяржаўнай сымбальцы. Хоць і зьявіліся ў крамах няўключных плястмасавыя наверхшы з зоркай (каштуюць каля 30 тыс.), але нідзе іх не было відаць. Нават гарвыканкамаўскі сцяг, які выносілі 9 траўня, меў староё мэтэлічнае наверхша, з якога былі збытыя сэрп і молат. Адметна, што над шматлікай грамадой, якая сабралася ў цэнтры гораду на мітынг, лунаў усяго адзін сцяг РБ.

Не прыжываюцца ў народнай сьвядомасці штучна створаныя сымбалі. Дзяржаўны гімн, які

зайграў духавы аркестар, падхапіла толькі адна кабета, дый тое са старымі словамі — «Мы, беларусы, з братняю Руссю...» Аднак на другім радку і яна змоўкла. Грамадзкая апатыя ды абыхавасць да прапагандысцкай галкатні вакол свята Перамогі былі добра заўважныя 10 траўня, калі моцны вецер абарваў нацягнутыя над вуліцамі чырвоныя транспаранты зь лезунгамі накіштам «Велічце подвиги в величии народа» (здаецца, трэба было б наадварот) ды цягаў іх па зямлі. Прыбралі сапсаваную агітацыю толькі на наступны дзень.

В.Л. Ворша

Няма на іх Бога

У ноч на Радаўніцу ў Воршы была абрабавана царква Раства Хрыстовага ля чыгуначнага вакзалу. Зладзеі скралі грошы, крыжыкі ды іншае. Каштоўных абразоў ды багаццяў начынныя храмы мае, бо напрыканцы 1990-х г. пад яго быў пераабсталяваны звычайны чыгуначны вагон. Дарэчы, зладзеі дзейнічалі досыць нахабна, бо якраз насупраць месцішча аршанскі аддзел унутраных спраў на транспарце. А магчыма, хтосьці з іх асабіста ведае або ў будучыні пазнаёміцца з настаяцелем храма айцом Аляксандрам (Харламавым), які ў Віцебскай япархіі апыкуецца папраўча-працоўнымі калёніямі. А вось служкі касцёлу Святога Язэпа церпяць гэтай вясной ад бамжоў ды алькаголікаў. Тыя крадуць гатунковыя тульпаны, якія растуць у двары храму, ды нясуць іх прадаваць на гарадзкі рынак. Летась ля касцёлу праводзілі цеплатрасу, таму плот разабралі і пакуль не аднавілі.

Яўген Жарнасек, Ворша

Сяднёў на сцэне

На IX Віцебскім гарадзкім фестывалі школьных тэатраў першае месца журы на чале з мастацкім кіраўніком Драматычнага тэатру імя Якуба Коласа Віталем Баркоўскім прысудзіла спектаклю «Сустрэча з мёртвым» паводле драматычнай паэмы Мясей Сяднёва. Спектакль паставіў вучань 11-й класа наваполацкай школы №12 Сяргей Лысоў у школьным тэатры «Анёл». Гэта дэбют Сяргея як рэжысэра, які займаецца ў студыі полацкай філіі тэатру імя Якуба Коласа.

Васіль Кроква, Полацак

Памятаць усіх

З ініцыятывы Аршанскага гарадскога фонду аховы помнікаў гісторыі і культуры на КПП вайсковай часці №67758 ля чыгуначнага вакзалу пастаўлена мэмарыяльная дошка савецкім ваеннапалонным, што загінулі тут у гады вайны.

Сведка тых падзей Віктар Галубовіч згадвае: «На тэрыторыі вайсковых складоў у 1941 г. у 40-градусны мороз палонныя вайскоўцы ў летныя вопраткі ад холаду ў голаду гінулі сотнямі штодня. Іх нікуды не вывозілі... Усе там ляжалі...»

Да нашага часу захаваліся гэтыя два дашчатыя баракі, пабудаваныя яшчэ ў 1920-я. Яны й цяпер ня маюць падлогу ды столі. Калі ўявіць, як там месціліся тысячы вязняў, становіцца жудасна. У «Кнізе ўліку індывідуальных і брацкіх магіл воінаў Чырвонай Арміі і парты-

зан, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны і пахаваныя на тэрыторыі Воршы», складзенай пры канцы 1940-х, пазначана, што ў раёне размяшчэння складоў Міністэрства УС СССР №554 знаходзіцца дзве магілы, у якіх пахаваны 18 і 4,5 тысячы чалавек ваеннапалонных. Пасля вайны сьляды ад магіл неж зніклі, і цяпер яны ніяк не пазначаны. Але, паводле слоў службоўцаў, дзе і пачні капаць зямлю, амаль паўсюдна можна натрапіць на людзкія косткі.

Па няпоўных звестках у Воршы ў 1941—1944 гг. было некалькі лагераў сьмерці для савецкіх ваеннапалонных. За савецкім часам пра іх ніколі ня згадвалі і, вразумела, ніякіх мэмарыялаў на тых месцах ня ўзводзілі. Першы сьціплы помнік пяці тысячам загінуўшых у лагеры на чыгуначнай станцыі

Ворша-Ўсходняя паўстаў толькі ў 1994 г. Тады пры капаньні катланаву пад шматпавярховыя дамы па вул. Пагранічнай былі знойдзены шматлікія чалавечыя парэшкі. Што казаць пра Воршу, калі і да сённяшняга дакладных звестак аб колькасці ўсіх савецкіх ваеннапалонных. Айчынныя ды замежныя дасьледчыкі называюць лічбы ад 3,5 да 5,7 мільёна чалавек. Згодна са звесткамі Расейскай камісіі па рэабілітацыі ахвяр палітычных рэпрэсій, колькасць ахвяраў вагаецца ад 1,23 да 2 мільёнаў чалавек, або да 31% ад усіх, хто трапіў у варожы палон. Голад ды холад, антысанітарны ўмовы ўтрыманьня (пад адкрытым небам або ў перапоўненых бараках), неконтрыляванае ўжываньне зброі аховы прыводзілі да вялікай сьмяротнасці сярод ваеннапалонных, асабліва гэта тычылася воені—зімы 1941—1942 г.

Згодна з міжнародным правам, ваенны палон ня лічыцца

злачынствам. Але савецкі ўрад не падпісаў Жэнэўскай канвэнцыі 1929 г. аб ваеннапалонных, таму нацысты лічылі сябе вольнымі ад выканання міжнародных прававых нормаў. Праявіўшы злачынную абыхавасць да лёсу сваіх суайчыннікаў, вышэйшае савецкае кіраўніцтва таксама нясе адказнасць за іх масавую згубу.

У пасляваенны час лезунг «Ніхто не забыты, нішто не забыта» не адносіўся ні да тых савецкіх ваеннапалонных, якія загінулі, ні да тых, хто застаўся ў жывых. Аднак паціху гістарычная чалавечая справядлівасць аднаўляецца. Праўда, у той жа Воршы да сённяшняга дня не ўвекавечана масавае пахаваньне падпольшчыкаў і ахвяр фашызму ва ўрочышчы Грызлаўка. Пакуль ніяк не адзначаны і месцы, дзе ў гады вайны знаходзіліся астатнія лагеры савецкіх ваеннапалонных, а таксама цывільнага насельніцтва.

Віктар Лютынскі, Ворша

Полацак на вятрах

Подых ветру, у валасах павуцінне сплялося з прамынямі сонца. Сьпеў крыніц ля Сафіі гучнейшы за голас аргана. Кніга Арлова ў сумцы, «Наўтылус» у плэеры, поціск далоні, якога так не хапала ў Менску. Вандроўка з Гораду Хіміі ў Калыску Духоўнасці. Прывітаньне, любімы Полацак.

Рух — і зьмена. Подых — страчана нешта. Гляджу? Не, ёсьць спадзяваньне, што бачу.

Сонца ў небе ці сонца ў лужыне — выбары восені, дзе я — назіральнік. Колеры перамяшаныя — чарната атрымалася крылаў вароны. Узмах — разлітыя фарбы, і разляцеліся па сьвеце чырвань і барва, нябёсаў блакіт, дзе бліжэй аблокаў сушыць Усявышні.

Музыка грае: не чуваць звонаў з-пад зямлі — месца сабору Святога Стэфана занятае крамай. Раней у цэрквах ішоў гандаль, цяпер — над цэрквамі.

Рука жабрака атрымала кроплю дажджу ад нябёсаў: солі няма ў ёй — таму хлусьня, што гэта нечыя сьлёзы...

Месцы, з маленства знаёмыя, перад вачыма.

Помнік Скарыну, Эўфрасіньні Полацкай і Сімяону Полацкаму — традыцыя шанаваньня нябожчыкаў, лялька для «годных» нашчадкаў. Побач — помнік для літары «Ў нескладовае».

Косткі манастыра бэрнардынаў побач з вар'яняй. Плот з дошак і дроту — гэта не мяжа, мяжа ў сэрцах. Ніводнага гукі — панаваньне жалобы, што стала чутнейшай за былыя малітвы. І адчуваньне нясьцярпае, што нехта за сьценамі побач канае, і чакае спасьцеа цела зямля, што прыліпла брудам да ботаў.

Цень на зямлі — змроку кавалак, напамін пра Ўладзімера-Сонейка. Кананізаваны забойца — рукі ў крывы Рагвалада.

Вусны ў пашалунках Рагнеды...

У горадзе амаль усе цагліны з крывы паганцаў, схізматаў, габрэяў, паўстанцаў. І кроплі гэтай крывы выступаюць цяпер з цаглін. Ці мо дождж?..

Мятла дворніка гуляе ў лістапад: сухія галіны падхапілі лісьце дрэў з брукаванай дарогі, прытулілі, бы ўласныя, і кінулі. Гульня ў жыцьцё, успаміны... Зноў праца. Мары ня варты таго, каб адпраўляцца да часу на сьметнік.

Сухі ліст дубовы схаваў у кішэню побач з грашыма — маленькі гербарый гараджанкі.

Барысаў камень. Крыж-заваўнік — шрам на сьвятыні язычніка. Мая рука на крыжы. Не чую цяпла, толькі холад у камені хрысьціянства...

У Менску ўжо знайшла дубовы ліст у кішэні — вітаньне ад Полацку ці на дарогу дадому квіток?

Зараслава Камінская

АНА ТОЛЬ КІРІЦЬК

«Еуе» бачыць незвычайнае

Я сядзеў, утаропіўшыся ў пустую сцэну ў чаканні пачатку дзеі. Раптам нешта торкнула мой табурэт — на падлозе варушыўся малады хлопец з завязанымі чорнай стужкай вачыма. Ад нечаканасці я пераскочыла на суседнюю лаву. А хлопец пачаў лашчыць табурэт. Хутка ён ужо зноў быў ля мяне — абдымаў мае ногі і клаў галаву мне на калені. «Ня бойся, ён не сапраўдны», — шаптаў на вуха сусед. Так абдысваю маё знаёмства з тэатрам «Еуе». Тэатар дзейнічае з восні 2001 году. Кіруе ім Дзьмітры Масцяніца — «двойчы студэнт» (рэжысура свята ва Ўнівэрсытэце культуры і рэжысура драмы ў Тэатральнай акадэміі). На сёння ў трупі дзевяць чалавек ад 20 да 25 год, сярод іх — ніводнага прафэсійнага актара. Затое

чатыры амаль прафэсійныя рэжысэры. Менавіта на факультэце рэжысуры святаў і нарадзіўся тэатар.

Пэрформансы «Еуе» — гэта патак эмоцый і імпрэвізацыя. Актары ведаюць толькі каркас — што і калі павінна адбывацца. А як — гэта ўжо ня так істотна, кажа Дзьмітры.

У рэпэртуары тэатру пятнаццаць паставак. Некаторыя зь іх — аднарозовыя, прысьвечаныя пэўным датам. За тры гады свайго існаваньня тэатар выступіў каля 40 разоў — у клябах, на вечарынах, фестывалях. Сталай залі няма, як і прыбыткаў. Усё трымаецца на энтузіязме, прыбытак, зборы ідуць на касцюмы.

«Такіх тэатраў, як наш, у краіне толькі два — мы і «Інжэст» — то вельмі добра

жывецца. Заўсёды ведаеш, што калі ты ня першы, то хача б другі, — жартуе Дзьмітры Масцяніца. — Калі я пачаў зьбіраць тэатар, я спачатку застаўся адзін. Увесь першы набор разбегся. І я назваў тэатар «І» — «Я» па-ангельску, бо першы выступ мне давялося рабіць аднаму. Пасля ўжо гукі засталіся, а літары мусіў зьмяніць».

Тэатар «Еуе» адкрыты: заўжды гатовы прымаць новых актараў.

«...«Пяць хвілін, палёт нармальны!» — паклаўшы руку мне на галаву, казаў той самы хлопец, які на гэты раз выконваў ролю Гагарына.

Яўгенія Манцэвіч

28 траўня а 19-й у Моладзевым тэатры эстрады адбудзецца спектакль тэатру «Еуе» «Insomnia». Цана білетаў 6 000 руб.

БІБЛІЯТЭКА

Полацкая акадэмія ў прасторы і часе

Irena Kadul'ska. Akademia Polocka. — Выданьне Гданьскага ўнівэрсытэту, 2004. — 310 с.

У Польшчы пабачыла сьвет чарговае капітальнае выданьне, прысьвечанае гісторыі навукі і асьветы на беларускіх землях. Аўтарка — Ірэна Кадульска, прафэсарка Гданьскага ўнівэрсытэту, спэцыялістка ў галіне гісторыі літаратуры і тэатру XVIII—XIX ст.

Тэму эзуітаў у Полацку закранала шмат дасьледнікаў, аўтарка сумленна пералічае іх працы, а адпаведны разьдзел з кнігі Ўладзімера Арлова «Таямніцы полацкай гісторыі» назвала нават «поўнай маляўнічых дэталі» навукова-папулярнай працай зь цікавым спосабам выкладу.

Сп-ня Кадульска падае Полацкую акадэмію ня толькі як асяродка высокакаснай унівэрсытэцкай аду-

кацыі, але і як цэнтар культуры ў шырокім сэнсе: падкрэсьліваецца роля полацкіх эзуітаў у запісе «тэкстаў культуры» і стварэньні шматлікіх пісьмовых сьведчаньняў пра сваю асьветніцкую дзейнасьць.

Аўтарка спрабавала спасьцігнуць значэньне Полацкай акадэміі ў кантэксце арганізацыі жыцця невялікага на той час, але багатага ранейшай гістарычна-культурнай традыцыі беларускага гораду. Дасьледніца разглядае гісторыю Полацку, яго геаграфічнае становішча, нацыянальную своеасабысьць, сацыяльнае становішча, спыняецца на працы эзуітаў з полацкім жыхарствам.

Важнае месца ў кнізе прысьвечана гісторыі ўнікальнай акадэмічнай бібліятэкі, раскіданай пасля закрыцьця акадэміі па кнігазборах Масквы і Цешчыну. З вэрсіяў полацкае друкарні ў 1787—1820 г.

сышлі выданьні клясыкі ад Вэргілія да Таса, а таксама дзясяткі падручнікаў па філязофіі, рыторыцы, матэматыцы, эканоміцы, мовах.

Асобны разьдзел прысьвечаны Фізычна-прыродазнаўчому музэю Полацкай акадэміі, не пакінута па-за ўвагай акадэмічнае выданьне «Miesięcznik Polocki».

Але ёсьць і хібы. Зьяўляючыся польскім гісторыкам, Ірэна Кадульска акцэнтую сваю ўвагу на функцыянаваньні часткі структуры Полацкай акадэміі менавіта як асяродку польскае культуры. У гэтым сэнсе яе ацэнкі й высновы не заўсёды падаюцца дастаткова аргумэнтаванымі — з увагі на тое, што ў 1812—1820 г. Полацкак быў агульнаэўрапейскай сталіцай эзуітаў і вялікі ўнёсак у падвышэньне прэстыжу акадэміі зрабілі асьветнікі, педагогі, навукоўцы родам з Італіі, Францыі,

Нямеччыны і г.д. Яны падтрымоўвалі ў існых варунках польскую мову, хутчэй, як lingua franca земляў Цэнтральна-Ўсходняй Эўропы. Пярэчаныя выклікае й падзаглавак манаграфіі — «Ośrodek kultury na Kresach», бо паняцьце «крэсы» (па ангельску «Borderland») у гэтым кантэксце недарэчнае.

Таму беларускім гісторыкам яшчэ застанецца што сказаць пра Полацкак 200-гадовае даўняны й пра ўнікальны асяродка эўрапейскае культуры на яго зямлі.

Увосень плянуецца перамяшчэньне гістарычна-філялягічнага факультэту Полацкага дзяржаўна-вэрсытэту ў рэшту будынкаў колішніх Полацкага калегіуму й акадэміі. Хочацца верыць, што зь цягам часу і там зноў запануе дух вольнай эўрапейскай адукацыі.

Лявон Баршчэўскі

ДЫСКАГРАФІЯ

Морс медных трубаў

«Апрель» .
(с)
«J_Morс»,
2005. (р)
«J_Morс»,
2005. «Вэст
Рэкардс-
плюс»

Альбом гурту «J_Morс» «Апрель» можна выдаваць з падзаглаўкам: «Кананьне й шоу-бізнэс у эпоху інфармацыйна-кампутарнай цывілізацыі».

У тэкстах песень прыгадваюцца мабільнікі і MMS, правайдэры і лінкі, прадусары і вокладкі модных часопісаў. Гэта зьбінтэжыць неабазнаннага слухача, але відэаочна прывабіць дасьведчанага.

Парадаксальнае суседзтва «флэшак для цёпых» і «віславухіх прынцаў» у лірыцы «J_Morс» надае ёй адмысловы шарм. У спалучэньні з характэрным вакалам Уладзімера Путача гэты шарм падвойваецца і не дазваляе гурту сасьцігнуць у бок пашлавагата патасу тыповых хлапчуковых камандаў.

Зрэшты, цалкам унікальнае небяспечна-

га крэну групе не ўдалося: песню «Робота над ошибками» паспалітае вуха ўраз пераблытае з даробкам Валерыя Меладзе.

У параўнаньні з папярэднім, у новым альбоме паболела беларуская і сэрбскай мовы. Па-беларуску гучаць гітовыя кампазіцыі «Яна» (аб паньне сэрца, што здатная дапамагчы, «нават калі не кахае цябе») і ўжо вядомая «Так-цік-так». Па-сэрбску гаворыць дзяўчына ва ўступе да песні «Снілось», якая апывае юную фанатку, што толькі-толькі закінула цацкі ды імкнецца далучыцца да сьвету дарослых катэзіляў і зоркавага сьмешчя.

Паравіны году ў песнях «Апрель», «Мягкое лето» і «Вместе навсегда» («100 дорог») сутыкаюцца процілегласьцю настрояў: вясновая беспрычинная радасьць ад карамэліў, бесклапотнасьць летніх ба-сэйнаў на гатэльных дахах, вясенняя задуманасьць пра няўлічаныя вынікі сьцісканьня сусьвету. Але тое самае сьцісканьне не змагло сапсаваць кавэр на савецкі касманаўцкі гіт «Трава ля дому».

«J_Morс» ступіў у стадыю медных трубаў. Наступны альбом павінен будзе засьведчыць, наколькі музыкі змогуць абстрагавацца ад накатанай каліяны вытворчасьці гітоў і прэзэнтаваць нешта сьвежэе і арыгінальнае.

Сяргей Балахонаў

Васіль Быкаў у падпольлі

13 траўня ў Дольнай залі менскага Чырвонага касцёлу адчынілася выстава з плёнэру на радзіме Быкава ва Вушаччыне.

На выставе — некалькі дзясяткаў твораў 25 удзельнікаў таго плёнэру ў Быках. Пачатковая ж, леташняя экспазыцыя складалася з 70 (!) жывапісных і графічных працаў. Гэтая пярэстая рознасьць моцна адчувалася, часам замяняючы засяроджэньне на галоўным — ушанаваньні памяці Быкава. Сярод тых, хто прадставіў свае творы, цэлае суквецце імянаў — Эдуард Агунювіч, Ўлона Бардуліна, Генальд Драздоў, Мікола Кулава, Аляксей і Ігар Марачкіны, Аляксей Пушкін, Уладзімер Су-

коўскі, Алякс Шатэрнік. Фактычна гэткая экспазыцыя жывапісу, магла б стаць падмуркам музэйнага збору. Зрэшты, арганізатары й удзельнікі плёнэру гэтага спадзеву й не хавалі. Лягічна, што плёнэр быў арганізаваны на грамадзкіх пачатках, без аніякай дапамогі ад дзяржавы. Хоць арганізатар усё ж быў. А менавіта культурна-асьветніцкі цэнтар імя Драздоўска, якім кіруе Ада Райчонак. Але гэтая акалічнасьць незаўважна выпала з прамоваў, як выпалі й словы ўдзячнасьці айцу

Ўладзіславу Завальнюку, які ласкава даў згоду на правядзеньне мастакоўска-літаратурнае імпрэзы пад дахам касцёлу.

Гваздом праграмы стала прэзэнтацыя каталёгу твораў. Увадначасьце праходзілі пэрформансы, мігцелі бліскавіцы фотаапаратаў, соўталіся кінаэкраны з камэрамі. А зверху гучалі далёкім рэхам узьніслыя згукі сьвятос імшы...

Сяргей Харуўскі

Выстава адчыненая для вольнага наведваньня ў Дольнай залі Чырвонага касцёлу.

Сто гадоў з Купалам

15 траўня 1905 году быў надрукаваны верш «Мужык», падпісаны Я.Купалам. Як нараджаўся паэта — падарожжа ў часе з Анатолем Сідарэвічам.

Малады Антон Адамовіч у 1928 г., наракаючы на тагачаснае бэзэсэраўскае літаратурнаўства, паказваў, у прыватнасці, яго віну перад Максімам Гарэцкім. Мела яно віну і перад Купалам, дарма што ў 1927 г. выйшаў зборнік «Янка Купала ў беларускай крытыцы».

Усе ведалі, дзе жыў Паэта, але ніхто не парупіўся з нататнікам і алоўкам у руках паходзіць за ім, пасядзець з ім, каб удакладніць шмат якіх момантаў з ягонага жыцця. Дзякуй богу, што ў той час у Ленінградзе жыў наш, капільскі Леў Клейнборг, які турбаваў Паэту пытаньнямі і захаваў ягоныя адказы. І хоць да тых адказаў маюцца пытаньні на ўдакладненьне, нам нічога не застаецца, як самім іх аналізаваць і рабіць высновы.

Сустрэча

Я зноў яўраюся да пытаньня пра тую сустрэчу. Што яна адбылася падчас летніх вакацый 1904 году, няма ніякіх сумневаў. Іван Луцкевіч скончыў Археалёгічны інстытут і ў канцы жніўня меўся ехаць у Вьні — каб займацца там у Славянскім сэмінары знакамітага прафэсара Ягіча. Антон, прыехаўшы ў бацькоўскі дом, яшчэ не папаўся ў лапы паліцыі. Таму можна сьнаваць думку, што сустрэча адбылася недзе ў канцы чэрвеня ці пачатку ліпеня — да таго, як Антона амаль на два месяцы зачынілі ў Пішчалаўскім замку (у жніўні яго адлічаць з унівэрсытэту).

На вакацыях быў і студэнт Маскоўскага сельскагаспадарчага інстытуту Сяргей Скандракоў.

Алесь Бурбіс мог прыехаць зь Вільні ў Менск на сустрэчу з братамі Луцкевічамі ў партыйных справах. Напрыклад, каб забраць у іх літаратуру.

Цяпер пытаньне: дзе адбылася тая сустрэча?

У Бараўцах, дзе пані Бянігна Луцкевіч арандавала фальварак? Цяжка ўявіць, каб пяць чалавек выправіліся ў гэтыя 18 верст ад Мен-

ску, у дом удавы-арандатаркі...

Зноў жа: калі сустрэча адбылася ў Менску, дык дзе канкрэтна — у доме Самойлаў ці ў доме Луцкевічаў? Для раманіста — шырокае поле для фантазіі, для гісторыка — праблема.

Цалкам імаверна, што Ян Луцкевіч у адну з нядзеляў або на нейкае сьвята прыехаў да свайго колішняга рэпэтытара Ўладзімера Самойлы. (Фэлікс Стацкевіч, які ў 1906 г. трымаў нелегальную друкарню БСГ у Менску, у неапублікаваных успамінах згадвае: «На кватэры Самойлы... я адзін раз спаткаўся зь Янкам Купалам, які тады выглядаў вясковым хлапчуком гадоў васьмідзесяці».* І быў да таго ж, як успамінаў Антон Луцкевіч, «вельмі нясьмелым і ня прыгожым сябе дзецюком».) Можна думаць, што Ўладзімер Самойла прапанаваў Яну Луцкевічу зайсьці разам зь ім да Луцкевічаў. А хутчэй за ўсё, магло быць так, што да Самойлы завіталі ягоныя таварышы Іван і Антон Луцкевічы, Сяргей Скандракоў ды Аляксандар Бурбіс. (Пра беспартыйнасьць Самойлы гаварыць не даводзіцца. Той самы Ф. Стацкевіч в успамінах адназначна называе яго сябрам Менскага камітэту БСГ.)

Як бы там ні было, але факт ёсьць факт: улетку 1904-га Ян Луцкевіч сустрэўся зь пяццю сацыялістамі. Дакладней, зь чатырма. Скандракоў яшчэ расейскі эсэр, але хутка прайойдзе ў Грамаду і атрымае партыйную мянушку Янка.

Чулі пра яго

Браты Луцкевічы маглі ўжо толькі прамовіцца Луцкевіч. Ня туды таму, што яно сугучнае іхняму, і ня толькі таму, што Луцкевічы і Луцкевічы аднаго гербу («Навіна») і што Луцкевічы, як можна меркаваць, — малодшая лінія Луцкевічаў — тут яшчэ трэба папрадаваць адмыслююцам у генэалёгіі...

Пра Яна Луцкевіча, які піша так сабе польскія вершыкі, братам Луцкевічам мог расказаць ня

толькі Самойла. Яго ведаў і радапшчыкі доктар Ян фон Офэнбэрг, стрыечны брат Івана і Антона, таксама чытач польскамоўных вершаў Луцкевіча. Дарэчы, Офэнбэрг пазнаёміўся з Луцкевічам ці не праз памочніка радапшчыкага правізара Антона Лявіцкага, будучага Ядвігіна III.

Што да Антона Лявіцкага, дык сьведчаньняў няма, а што да Ўладзімера Самойлы ды Яна фон Офэнбэрга, ёсьць адназначныя сьведчаньні, што абодва яны намаўлялі Яна Луцкевіча пісаць па-беларуску.

Адзначым: адзін з абруселых, другі з апалчаных, і абодва кажучь адно і тое ж. І папытаемся: чаму яны былі ўпэўненыя, што з Луцкевіча выйдзе беларускі паэта?

І ўсё ж да сустрэчы з сацыялістамі беларускім паэтам Луцкевіч ня стаў.

Пэралом

Да пералому ў жыцьці Яна Луцкевіча спрычынілася менавіта гэ-

тая — у канцы чэрвеня ці на пачатку ліпеня 1904 г. — сустрэча ў Менску.

Для гэтага пералому спатрэбілася няшмат. З руж беларускіх сацыялістаў Ян Луцкевіч атрымаў рэвалюцыйныя праклямацыі (на іх і прыяжджаў Бурбіс, а чаго ж яшчэ?) ды «Гапона» (ці нейкую іншую кніжку Дуніна-Марцінкевіча). А яшчэ й Багушэвічаў «Дудку беларускую».

Рэвалюцыйныя праклямацыі на беларускай мове і кніжкі Марцінкевіча ды Багушэвіча канчаткова вызначылі, што ён, Луцкевіч, — беларус. І ўсё яго «польское писание» пошло насмарку. Ён усьвядоміў, што адзінае ягонае прызьваньне — «служыць свайму народу ўсімі сіламі душы й сэрца».

Сфармулюем пытаньне, грунтуючыся на двух фактах. 14 ліпеня 1904 г. Ян Луцкевіч піша свой апошні верш па-польску («Kobiecie»), а на другі дзень — самы раньні (зь вядомых нам) беларускі верш «Мая доля». Ці не ў сярэдзіне ліпеня 1904 г. адбыўся пералом у сьвядомасьці Яна Луцкевіча?

Луцкевіч і папярэднікі

Дзіўная рэч: Шымону Рэўку з-пад Барысава (ён жа музыцкі адвакат Багушэвіч) чамусьці думалася, што сьенжачкі Дуніна-Марцінкевіча «як бы сьмеючыся з нашага брата пісаньня», а вось Луцкевіч гэтага не заўважыў. Кніжкамі і аднаго, і другога сваіх папярэднікаў ён «надзвычайна захапіўся». І калі Дудар Беларускі паўплываў на будучага аўтара пэам «Зімою», «Адплата каханьня» і «Ў піліпаўку» (гэта некалі адначасна Алег Лойка), дык музыцкі адвакат найбольш вызначыў лад ягоных раньніх вершаў. Ды, зноў-такі, ня цалкам і не зусім. Ён, Луцкевіч, да таго нямаў прачытаў з польскіх пэаэмаў. І з расейскіх.

Гэта праўда, што малады паэта «з пункту гледжаньня багачыцца матываў на пачатку свайго паэтычнага творчасьці не ўзьнімаецца панад Мацея Бурачка». Бо ён таксама

наракае на надолло беларуса. Але гэта ўжо не Багушэвічаў мужычок. У Луцкевічага мужыка ўжо збудзілася пачуцьцё чалавечае годнасьці. Апроч таго, Луцкевіч ад пачатку пераўзыходзіць свайго папярэдніка «з пункту гледжаньня формы, паэтыцкае тэхнікі».

Нараджэньне Купалы

Колькі вершаў напісаў Ян Луцкевіч зь ліпеня 1904-га па травень 1905 году? На гэтае пытаньне няма адказу.

Усе вершы ён аддаваў Уладзімеру Самойлу. Можна думаць (зноў-такі — бэлетрысту шырокае поле для фантазіі), што першыя беларускія вершы Яна Луцкевіча былі простым насьледствам Бурачка. Можна меркаваць, што Самойла — чалавек з густам — чакаў, калі ягоны вучань уздымецца панад узроўнем Бурачка. Можна ўявіць, што настаўнікава патрабавальнасьць дапикала Яну Луцкевічу, закранала ягоны гонар. Вершаскладаньне, вершапісаньне было для яго як непазьбыўная хвароба, як наркатычная залежнасьць, але пайсьці да каго іншага ён ня мог, паслаць свае вершы ў якую рэдакцыю — таксама: дзе і хто прыме беларускія вершы?

Самойла чакаў і дачакаўся. Што сказаў ён Луцкевічу, калі прачытаў ягонага «Мужыка»? Ня ведаю. І ня буду выдумляць. А сам магу канстатаваць: гэты верш сьведчыць пра нараджэньне арыгінальнага творцы. У ім ёсьць амаль усе, чым Луцкевіч адрозьніваецца ад Багушэвіча. Вось з гэтым вершам Самойла мог ісьці да рэдактара газэты «Северо-Западный край».

15 траўня 1905 году верш «Мужык», падпісаны Я.Купалам, быў надрукаваны. Гэты дзень быў днём нараджэньня Паэты, якому лёсам было наканавана стаць Прапрокам адраджэньня мужыцкае нацыі.

* Усе цытаты ўзятыя зь лекцыі Антона Луцкевіча «Напевы ліры Янкі Купалы» (1929).

Галасуйма за гімн Аранжавай рэвалюцыі!

Дарагія сябры, аднадумцы! Набліжаецца конкурс «Эўрабачаньне» (21 траўня, жывы этэр на БТ з 22-й) падчас якога тэлегледачы званкамі галасуюць за выканаўцаў любой краіны, акрамя сваёй. Падтрымайма ж гімн Аранжавай рэвалюцыі нашых братоў-украінцаў, гімн Майдану «Разом нас багато — нас не подолати» у выкананні калектыву з Івана-Франкоўска «Гринджоли»!

Вінцук Вячорка

Разом нас багато

(абноўлены тэкст)

Першы куплет:

We won't stand this — no! Revolution is on!
'Cause lies be the weapon of mass destruction!
All together we're one! All together we're strong!
God be my witness we've waited too long!

Фальсифікацыям — ні! Махінацыям — ні!

Панятіям — ні! Ні брехні!

Вірою — так! Можамо — так!

Знаю, пераможэмо — так! Так!

Прыпеў:

Разом нас багато — нас не подолати!

Другі куплет:

What you wanna say to your daughters and sons?
You know the battle is not over till the battle is won!
Truth be the weapon!

We ain't scared of the guns!
We stay undefeated, cuz together we're one!

Ми — вже разом, ми — назавжди!
Ми — України доньки і сини!
Разом як ніколи — годі чекати.
Разом нас багато — нас не подолати!

Прыпеў:

Разом нас багато — нас не подолати!
Jest nas wielu, nas nie pokonacie!
(польская версія)
Alle wir in allem, sind wir nicht zufallen!
(нямецкая версія)
Si estamos juntos, somos invencibles!
(гішпанская версія)
V jednote ja nase sila!
(чэская версія)
Le peuple uni serait jamais vaincu!
(француская версія)
Мы вместе, мы едины, мы непобедимы!
(расейская версія)
Разом нас багато — нас не подолати!

Чаркесы зноў бароняцца

Поспех рэфэрэндуму па далучэнні Эвэнкіі да Краснаарскага краю падахвоціў Маскву на ліквідацыю іншых аўтаноміі малых народаў. Адыгею плянавалі злучыць з Краснадарскім краем. Але дружны пратэст адыгаў, кіраўніцтва аўтаноміі і роднасных чаркескіх народаў прымусіў Маскву адступіць. Ліквідацыя аўтаноміі — шлях да поўнае асыміляцыі нацыянальных меншасцяў Расіі. Пра Адыгею і чаркесаў пішуць **Сяржук Богдан і Мансур Хуадуко** з Майкопу.

Далучэнне Адыгеі да Краснадарскага краю стала чацвёртым пунктам у плянах Крамля па ліквідацыі расейскай аўтаноміяў. Пачатак анішчэння быў пакладзены злучэннем Пермскай вобласці і Коми-Пермяцкай аўтаноміі акругі. Рэфэрэндум тамака прайшоў у 2003 г., і ён толькі задакументаваў фактычнае выміранне народаў коми, што ўжо адбылося.

17 красавіка прайшоў рэфэрэндум па далучэнні Таймыру і Эвэнкіі да Краснаарскага краю. Нарэшце, Масква дацвінула кіраўніцтва Каракскае аўтаномнае акругі, якая ўліцца ў склад Камчаткі. Губэрнатар Камчаткі Міхаіл Машкаўцаў не хаваў радасці: нарэшце «выправіцца наступствам параду суверэнітэта».

Якім бы падпарадкаваным ні было адыгейскае ці каракскае кіраўніцтва, але пакуль ёсць аўтаномія — ёсць дзяржаўнасць у малага народу, землі якога расейцы каліні-завалі за мінулыя стагоддзі. Няма аўтаноміі — няма праблемы. Няма юрыдычнае падставы калісці дамагчыся незалежнасці. Гэта лёгка Масквы.

Карэннае насельніцтва бачыць у гэтым частку плянаў поўнае асыміляцыі нацыянальных меншасцяў у Расіі. Масква бязь цяжкасцяў пераадольвае супраціў малалікіх народаў Поўначы. Цяжэй аказалася знішчыць дзяржаўнасць Адыгеі, што мае трывалую нацыянальную свядомасць. Нягледзячы на дамінаванне расейцаў у Адыгеі (яны складаюць 70% жыхароў), чаркесы-адыгейцы з падтрымкай кіраўніцтва рэспублікі прасталі супраць намераў аб'яднання.

Цяжкі выбар прэзідэнта Саўмэна

На прэзідэнта Хазрэта Саўмэна з аднаго боку ціснуць Краснадар і Масква. З другога — арганізацыі трохмільённай чаркескай дыяспары і магутны нацыянальны рух «Адыгэ

хасэ» з яго баявым досведам Абхаскай вайны.

Месяц таму пачаў дзейнічаць Камітэт абароны канстытуцыі Адыгеі.

«Адыгэ хасэ» адыгравалі важную ролю ў стварэнні Рэспублікі Адыгеі ў пачатку 1990-х. Ён інспіраваў у свой час стварэнне Канфедэрацыі горскіх народаў Каўказа. Апошнім часам «Адыгэ Хасэ» крыху прыцішылася, але варта было Маскве і Краснадару пачаць інтэграцыйныя захады, як яе кіраўніцтва зноў замільгала на мясцовым ТВ.

Краснадар і Масква маюць свае аргументы. Яны тлумачаць пляны пазбаўлення нацыянальнай аўтаноміі адыгейцаў эканамічнымі прычынамі. Маўляў, Адыгея — датацыйны рэгіён, таму мае патрэбу ў інвестыцыях. Хазрэт Саўмэн перэчыць: у Адыгеі — найхутчэйшы эканамічны рост на ўсім расейскім поўдні, а збыднёныя кубанскія казакі ездзяць на заробкі ў Адыгею.

Сам Саўмэн, які доўгі час лічыўся самым багатым расейскім губэрнатарам, з багаццем 380 млн даляраў, заробленым на распрацоўцы радовішчаў золата, не зацікаўлены ў паддэнні адыгскай дзяржаўнасці. Кіраўнік Адыгеі называе пляны змены межаў «гістарычным рэгрэсам і палітычнай памылкай».

Расейскі генацыд

Калісці чаркесы зьяўляліся адным з самых шматлікіх этнасаў Каўказа. У 1830 г. яны налічвалі больш за мільён чалавек. Так было, пакуль Расейская імперыя не пачала экспансію на поўдзень. Гэта каталізавала працэс стварэння чаркескае дзяржаўнасці. Але недаўгавечная дзяржава адыгаў праіснавала восем гадоў у 1856—1864 г. Сьмеласе змаганьне чаркесаў прыцягнула да сябе ўвагу многіх эўрапейцаў, у тым ліку і нашых суседзяў, што ў 1850—1860-я гады вырашылі змагацца з Расейскай імперыяй на Каўказ. Вядомы імёны дзясяткаў беларусаў і палякаў, што бралі ўдзел у вайне на баку чар-

кесаў. Была нават падпісана дамова аб супрацоўніцтве паміж прыхільнікамі аднаўлення Рэчы Паспалітай і чаркескім урадам.

Расея перамагла. Чаркесы («адыгі» — гэта саманазоў) былі падзелены на 12 плямёнаў. Гэта й выкарыстала Масква. Чаркесы супраціўляліся ня менш герачна за чачэнцаў Шамілі. Уся Кубань і чарнаморскае ўзбярэжжа былі арэнай баёў. Апошнім месцам супраціву чаркескіх патрыятаў стала ўрочышча Гбаада, сёння курорт «Красная паляна», дзе адбыўся апошні бой 21 траўня 1864 г. Потым пачалася зачыстка. Расейскія войскі вышлі з чаркесаў з кубанскіх раўнін, палілі аулы, выразаў жыхароў і выціскаючы апалельх у Турцыю. Большасць падчас перасялення загинула.

Цяпер дзень 21 траўня лічыцца Днём памяці чаркескага народу.

Бальшавіцкі пастскрыптур

Бальшавікі падзялілі землі чаркескіх плямёнаў на некалькі адміністрацыйных утварэнняў. Цяпер бжэдзі, чэмгэ, натухаеўцы, габукаеўцы, тэмргоеўцы жывуць на абшарах Рэспублікі Адыгеі, кабардзінцы, босленеўцы, абадзэхі — у Кабардына-Балкары; абазіны — у Карачаева-Чаркесіі (карачаеўцы і балкарцы — цюркамоўныя народы); невялікія паселішчы шапсугаў, жануцаў захаваліся на ўзбярэжжы ля Сочы і Туапсе, але большасць іх вынішчылі ў XIX ст. Убыхі ўжо нідзе не жывуць — яны былі вынішчаныя ў Каўкаскую вайну да апошняга чалавека.

Савецкая ўлада славіла свае заслугі перад «малымі народамі», якім, маўляў, дала пісьменнасць на аснове кірыліцы. Ня згадала, што папярэдне забараніла неўпадабаную гістарычную пісьменнасць.

Цяпер усе чаркескія народы дэкларуюць сваю падтрымку Адыгеі. Ідэя аб'яднання чаркесаў гучалі заўжды — за Саветамі пішам, пасля гучна з боку нацыянальнага руху «Адыгэ Хасэ». Праўда, афіцыйныя ўлады ніколі ўсур'ё над тым не разважалі, а стратэгія чаркескіх нацыяналістаў пакуль плянае ва ўмацаванні самастойнасці тых адміністрацыйных адзінак, што ўжо існуюць.

Пачалі з мовы

Пры канцы савецкага часу на прыгожай і чыстай чаркескай мове

НАРОДНЫЯ ТАНЦЫ — аснова чаркескае нацыянальнае свярэнасці.

Тыгьгъазэ

Тлумачальны слоўнік адыгейскай мовы (1960) адбівае працэс русіфікацыі, якому чаркесаў паддалі ў XX ст. «Семчык — сланечнік». І толькі пасля прыводзіцца адвечнае адыгейскае слова: «тыгьгъазэ» — той, што паварочваецца следам за сонцам.

Звод гонару Адыгэ хабзэ

Гэты звод гонару замяняў чаркесам рэлігійныя дактрыны. Ён утрымліваў вычарпальныя законы паводзінаў падчас міру і вайны. Напрыклад, ён абавязвае мужчыну дапамагчы кожнаму параненаму, знойдзенаму на горнай сцяжыне. Правілы зводу дагэтуль уплываюць на законы жыцця горцаў: гэтак у адыгаў лічыцца недапушчальным здаваць старых у дамы састарэлых.

Лёс шапсугаў

12 000 шапсугаў жывуць на сваіх гістарычных землях, пазбаўленыя ўсялякай культурных правоў. У збудаваным на іхных землях курорце Сочы адно з мястэчак дагэтуль называецца Лазарэўскае — у гонар адмірала Лазарэва, вядомага як даследніка Антарктыды, але менш вядомага як завабнік Каўказа, які карабельнай артылерыяй зачышчаў узбярэжжа. Нібы на здыск з шапсугаў, у Армавіры стаіць і помнік генералу Засу, што калекцыянаваў чаркескія галовы, адсылаючы самыя цікавыя асобнікі навукоўцам Нямецкай і Аўстрый.

Адыгейскі краявід.

ад Масквы

Танцы і Звод гонару

Асноваю беларускага адраджэння было заўжды змаганне за мову. Для чаркесаў такую ж ролю адгравалі музыка і танцы.

Танцы мелі рэлігійнае значэнне. Напрыклад, рытуал пакланення сонцу натхніў адзін танец *удж-хурай* — узляўшыся за рукі ў коле, мужчыны і жанчыны спрабуюць зьвярнуцца да сваяціла. Чаркескі танец нясе таксама сацыяльную і гістарычную інфармацыю. Выдатна захаваліся і традыцыйныя сцэны, у якіх нават ёсць згадкі пра Вялікае Княства Літоўскае і войны Івана Жалівага...

Да нацыянальных музычных гуртоў стаўленне трапяткое. Падчас канцэртаў залі заўжды забіты пад завязку.

Важную ролю ў фармаванні чаркескага этнасу адгравывае і вера. Цяпер чаркесы — мусульмане-суніты, але да XIX ст. яны былі паганцамі. Некаторыя чаркескія інтэлектуалы лічаць сваёй рэлігіяй нацыянальны звод гонару — «адыгэ» хаб-зэ. Таму іншыя рэлігіі заўсёды мелі праблемы з папярэннем сярод адыгэў. Дзіўна супрацьпаставіць чаркескія нацыяналісты зьвязваюць, хут-

чэй, ня з Богам, а са сваёй нацыянальнай ідэяй *адыгэсэ* (адыгэствам). Галоўнае — забяспечыць выхаванне дзяцей у гэтым духу, і тады яны абавязкова вернуцца да ідэі свабоды Бацькаўшчыны.

Большай часткай чаркесы пасыла СССР — нерэлігійныя людзі. Калі ў якім селішчы назіраецца ўсплёск рэлігійнасці, значыць, папрацавалі чачэнцы (прыбываюць уцекачы з Ічкеры) ці чаркесы — рэпатрыянты з краін Усходу.

Рэпатрыяцыя чаркесаў

На мільённы дзяспару ў актыўнастаў чаркескага нацыянальнага руху вельмі вялікі спадзяванні, прычым ня толькі ў матэрыяльным, але і ў чалавечым плане. Адной з мэтай, што вызначылі сабе чаркескія нацыяналісты, зьяўляецца забяспечэнне вяртання ўсіх ахвотных на радзіму. Яны дасягнулі немалых поспехаў у гэтым напрамку — ужо цяпер толькі ў Адыгэі налічваецца пад дзве тысячы рэпатрыянтаў з Турцыі, Сырыі, Эгіпту, апошнім часам з Ізраілю. Найвялікшай праблемай для іх зьяўляецца працаўладкаванне. Хто больш спрытны, пачынае бізнэс, але замінае жорсткая моўная палітыка

Расеі — бязь ведання расейскай мовы зачыняюцца ўсе шляхі.

Адыгэя збудавала для рэпатрыянтаў цэлыя аўтоны, але хатаў там на ўсіх бракуе. Аднак чаркескія інтэлекты пеццацца нязнаёмым кантынгенту («вартанцаў»). Пільны рэпатрыяцыі забяспечвае патэнцыйныя кадры для чаркескага адраджэння. Чаго, дарэчы, так і не адбываецца ў Беларусі.

Гартаваньне агнёў

Чаркескі рух выклікае занепакоенасць Масквы, бо тамтэйшыя нацыяналісты паказалі сваю гатоўнасць да радыкальных захадаў, баронячы братнюю Абхазію. «Абхазы ваявалі ня з Грузіяй, абхазы ваявалі за ўласны суверэнітэт», — абураліся чаркесы.

Абхазы — блізкія сваякі чаркесаў. Праўда, пасля Каўкаскае вайны разарваўся ланцужок гаворака, ад абзінцаў да шапсугаў і далей на поўдзень праз убыхаў да абхазцаў. Было выбітае адно звяно — убыхі. Дарэчы, гадзіны таму з Турэччыны на радзіму быў прыхаў апошні, стары й бязьдзетны ўбых. Гэтаму факту абхаскі пісьменьнік Баграт Шынкуба прысьвяціў раман

Доля карэннага насельніцтва ў Расеі

Рэгіёны Расеі, у якіх доля карэннага насельніцтва складае больш за 50%

1. Башкартастан (53% башкіраў і татарцаў разам).
2. Дагестан (50%).
3. Інгушэцыя (77%).
4. Кабардына-Балкарыя (59%).
5. Калмыкія (53%).
6. Татарстан (51%).
7. Тува (77%).
8. Удмурцыя (68%).
9. Чачэныя (93%).
10. Агінска-Бурацкая аўтаномная акруга (62%).

Рэгіёны, якія страцілі сваю аўтаномію

11. Эвэнкія (далучаная да Краснаярскага краю).
12. Таймыр (далучаная да Краснаярскага краю).
13. Карацкая аўтаномная акруга (цяпер у складзе Камчаткі).

ПРЭЗЫДЭНТ АДЫГЭІ ХАЗРЭТ САЎМЭН — самы багаты з усіх кіраўнікоў суб'ектаў Расейскай Федэрацыі. Ягонае багацце ацэньваецца ў 380 мільянаў даляраў, заробленых на залатых гешэфтах.

Герб Адыгэі.

«Апошні з тых, хто пайшлі».

Абхаскі канфлікт часам спрашчаюць да супрацьстаяння Расеі і Грузіі, але праблема глыбейшая. Існавала яшчэ адна арганізацыя, што ставіла на мэце стварэнне незалежнага дзяржаўнага ў якасці грунцы расейскіх, так і грузінскіх аўтаномій, — Канфэдэрацыя горскіх народаў Каўказу. Менавіта ў шэрагах аддзелаў Канфэдэрацыі чаркескія добраахвотнікі разам з Басаевым рушылі ў Абхазію. «Адыгэ Хасэ» таксама чынная падтрымліваў Абхазію ад пачатку вайны.

Сёння Канфэдэрацыя горскіх народаў ужо няма, Масква неўзабаве спыніла ўсякую падтрымку аддзелаў Канфэдэрацыі і здолела разбіць арганізацыю. Аднак замест яе паўсталі міжнародныя чаркескія, чачэнскія, дагестанскія арганізацыі.

Забытыя Эўропай

Бачачы супраць адыгэў, Крэмль пачаў маніўраваць. Намеснік паўнамоцнага прадстаўніка Пуціна ў Паўднёвай федэральнай акрузе Аляксандр Пачынок абвешчаў: «Суверэнітэт суб'ектаў федэрацыі на поўдні Расеі нічога не пагражае. Плінаў па аб'яднанні рэгіёнаў на поўдні Расеі не было й няма».

Напружанасць ў Адыгэі стала спадаць. «Чаркесы адсталялі яшчэ адзін кавалачак сваёй свабоды. Гэтым разам без крыві», — кажа выкладчыца Адыгейскага ўніверсітэта.

Ліквідацыя аўтаноміі — гэта ня толькі пытанне адміністрацыйнага ладу, але й мараль. Каронныя народы аўтаноміі складаюць, часам, невялікія долі насельніцтва. Так сталася ў выніку асыміляцыі, спойвання, а то й адкрытага генацыду. Прагэстууючы супраць ліквідацыі аўтаноміі, адыгэ нагадваюць пра лёс убыхаў і шапсугаў. З 200 000 чаркесаў-шапсугаў на пачатку XIX ст. да перапісу 1897 г. засталася 1938 чалавек.

Адыгэ турбуе, што курс на ліквідацыю аўтаноміі застаецца па-за ўвагі эўрапейскіх праваабаронцаў. Новы курс Крэмля пазбавілае малых народы Расеі надзеі на захаванне сваёй нацыянальнай адметнасці. Лёс гэтых народаў — гэта й лёс самой Расеі, яе нацыянальнага або імперскага разьвіцця.

МУШТАРДА

Бітва за Чанстахову, або «Beatles» супраць Бульбы і Багуна

АЛЕСЬ БЕЛЫ

Калі Джон Ленан у сваёй «Imagine» абяцаў непазбежнае знікненне краін, рэлігій і полаў, ён не хапеў сказаць, што на Зямлі не застанецца зусім ніякай мовы. Хто б тады змог ацаніць бяздоннае багацце тэкстаў «Beatles»? У цэлым у апошнія дзесяцігоддзі чалавечтва разьвіваецца паводле геніяльнага пляну лівэрпульскага пакутніка. Аднак час ад часу на шляху трыумфальнага шмэця англасаксонскай цывілізацыі ўзнікаюць нечаканыя ачагі супраціву.

Паводле ўсіх раскладаў пераможцам конкурсу на прыватызаванай найбуйнейшага польскага металургічнага камбінату «Huta Częstochowa», які дагэтуль належаў дзяржа-

ве, мусіла стаць транснацыянальная (дакладней, брытанна-індыскай) «Mittal Steel». Вядома, ангельскі клёк моцна выпхнуўся за апошнія стагоддзды і яго трэба час ад часу ўзбуджаць камасутрамі, але, так ці інакш, Брытанская імперыя мабілізавала свае найлепшыя сілы.

«Mittal Steel» прапанавала найлепшую цану, але яна ўжо і так праглынула ладны кавалак польскага металургічнага пірага. Існуе рэальная пагроза маналізацыі рынку. «Лакшм Мітал» ужо кантралюе 50% коксавымі галінамі Польшчы і адну за адной скупіла шлёнскія шахты. Зрэшты, самы багаты індус плянуе — адначасова і самы багаты англічанін (Абрамвіч адпачывае), і нават казах, яго слава і багацце даўно заслалі Тадж-Махал і іншыя скарбы Агры.

Але польскі ўрад, уключна з Кваснэўскім, ясна даў зразумець, што незадаволены вынікамі конкурсу. Заўпарціліся профсаюзы, ня даўшы «Mittal» своечасова здаць у Міністэрства дзяржаўнага маёмасці поўны пакет патрэбных дакументаў. Такім чынам, прырыштэнае права на набыццё чанстахоўскай гуты пакуль пераходзіць да маладой амбіцыйнай украінскай карпарацыі «Індустрыяльны саюз

Данбасу» з штаб-кватэрай у Данецку, якой крыху больш за 10 гадоў і якая ў апошнія гады сур'ёзна палое на былую дзяржаўна-масьць у Цэнтральнай Эўропе.

Ужо сама назва ватагі сармацкіх імперыялістаў не пакідае аніякага сумневу ў іх агрэсіўна-рэтраградзкіх намікненнях. Кожны шыры чаркескі інтэлектуал ад калыскі ведае, што свет навокал даўно ўступіў у постіндустрыяльную фазу. Аж тут такая нахабна-цынічная дэкларацыя ўласнага неўптва ды непрашальства!

Зрэшты, ў гэтай сэнсацыйнай гісторыі ўсё выглядае знакавым, гіпэртафаваным. Чанстахова — нацыянальны санктуарый Маці Божай, самае культываванае месца польскага каталіцызму. Тым больш нечаканай, незапраграмаванай падаецца пазыцыя паліаў. Можна, яны яшчэ перадумаюць? Аддаць каталіцкую святаўню на рабунак напачаткам Багуна і Тараса Бульбы! Ад часоў падступнай Гадзіцкай змовы (1659), якая ледзь была не ўтварыла Рэч Паспалітую трох палітычных народаў — Польшчы, Літвы і Украіны, — над звычайнай пабудовай мэнтальнага Сусвету не навісала такая жахліва пагроза. Ніхто ня

мог западзрыць прагрэсіўную і лагодную Польшчу, што піха дажывала свой век у надзейных руках «лявіцы», што яна раптам выкіне такія выбрыкы.

Апошнія 250 гадоў у Варшаве паслухмяна-даверліва выконвалі ўсе заходнія рэкамэндацыі, чаго б гэта ні каштавала. Гадоў 10 таму Польшчы, Вугоршчыны, Чэхія і Славакія стварылі былі т.з. Вышаградскую групу, але структуры цэнтралізацыйна-эўрапейскай салідарнасці з яе выйшла. Пачуўшы зван з'яра, былі падданыя Ягелёнаў — кожны пасабіў — спакусіліся мяжымі бруцельскіх фатэліяў і няхільнымі акладамі эўракамісару. Праўда, іх плянцыя ня кожнаму цэнтралізацыйна-эўрапейцу, але і раптынны аб лёсе нацыі прымаюць ня ўсе.

Наш жабоніскі БМЗ назірае за ўсёй гэтай барацьбай з нацыянальна-алімпійскім спокоём. На бэйсык-інгіліш гавораць і думаюць мільярды людзей, і то якіх, а ляжаў з хасламі разам і 100 мільянаў не назьбіраецца. То хіба беларусаў у тую варонку зацягне? Вядома калі б славянскі спажывец ня быў у такой ступені псыхалогічна залежны ад усялякіх Бэксмаў... ды што пра нябесныя мідалы марыць.

На Віцебскую абласную канфэрэнцыю па вылучэнні адзінага кандыдата ад дэмакратычных сілаў я дабраўся дызэлем у кампаніі краязнаўцы Міхася Баўтовіча. Па дарозе мы не маглі не абмеркаваць артыкулу Андрэя Катлярчука з апошняй «НН» пра менска-полацкую князёўну Соф'ю Валадароўну з роду Рагвалодавічаў, якая ўзяла шлюб з дацкім каралём. Пасмакаваўшы навіну, пажартавалі: маўляў, варта аднавіць у Беларусі сапраўдную манархію і на трон запрасіць варага — прадстаўніка дацкай каралеўскай сям'і. Тым больш што ёсць гістарычныя падставы. Лепш мець легітымнага манарха-эўрапейца, чым якогась тутэйшага саматужнага ўзурпатора.

Рэтра-маёўка

На абласную канфэрэнцыю вылучылі 118 дэлегатаў. З раніцы 15 траўня яны пачалі збірацца на рэгістрацыю ў офісе ГА «Віцебскае аддзяленне Фонду імя Лява Сапегі». Палову дэлегатаў ведаю з часоў перабудовы. Кастусь Шыдлоўскі з Браслава,

зьявіліся міліцыянты з буйнымі зоркамі на пагонах і дзвюма відэакамерамі.

Той, што быў у цывільным, голасна спытаў: «Па какому поваду тут сабраліся?» І адрэкамэндаваўся: «Начальнік абласнога аддзела аховы правапарадку Сяргей Іванов».

Пасыпаліся жартаўлівыя адказы: «Адпачываем», «Прыйшлі ў грыбы», «Адзначаем дзень нараджэння». «А што, ня маем права сабрацца ў лесе?» — запытаў адзін з дэлегатаў.

«Права маеце, але як толькі пачнецца якое-кольвечы мерапрыемства — абмеркаванне нейкіх пытанняў, выступы, агітацыя, — будзем лічыць гэта за проціпраўнае дзеянне», — суворы растлумачыў таварыш у цывільным.

«А сьпяваць можна?» — спытаўся Шчукін. «Гледзячы якія песні», — на поўным сур'ёзе адказаў міліцыянт.

«Та-а-ак, зараз чакай гасцей у хату», — кажа сам сабе дзядзька, што стаіць побач. «Адкуль вы?» — пытаюся. «З Вушаччыны, папярэджалі ўжо з райвыканкам», — кажа дзядзька.

кацца зь людзьмі, дзе хоча, выслухоўваць пытанні і адказваць на іх. «Гэта беспраздзел! Калі хочаце скандалу, ён будзе!» — прыгразіў лідэр кампарты. Слова «скандал» неак агаломшыла міліцэйскі дэсант, нават таварыш у цывільным страціў сваю ўпэўненасць.

Сяргей Калякін: «Кангрэс мы ўсё адно правядзем у Менску — у самай лепшай залі».

Конкурс капітанаў

І тут паступіла каманда разьбіцца на групы і чальцам кожнай сабрацца ў розных кутах паліцыі. Міліцыянты назіралі за дзіўнымі манёўрамі, відэаапаратары старанна здымалі. Да кожнай з груп пачалі падыходзіць палітыкі, якія прэтэндуюць на ролю адзінага кандыдата ад дэмакратычных сілаў, яны тлумачылі дэлегатам свае плятформы, пазыцыі, погляды на сытуацыю ў

усходні, віцебскі. Кожны з кандыдатаў імкнуўся давесці да слухачоў нешта істотнае і выйрышнае для яго. Гэта была апошняя перад агудным кангрэсам сустрэча з дэмактывам у рэгіёнах. У сьвядомасці сабраных людзей, якія хуткім часам пацягнуць воз перадвыбарнай кампаніі, трэба было пакінуць па сабе адметны брэнд, адмысловую перадвыбарную легенду.

Мілінкевіч апавядаў пра поспехі і недахопы прэзідэнцкай кампаніі Домаша, якой ён некалі кіраваў. Калякін тлумачыў, што на час перадвыбарнай кампаніі трэба забыцца на ўласны ідэалогічны і палітычны прыхільнасці ды выступіць адзіным фронтом. Лябедзька прывёз улеткі, у якіх тлумачылася, чаму менавіта ён мусіць быць адзіным кандыдатам.

Нехта з калег-журналістаў адзначыў, што ў лепшы бок змяняўся выгляд Мілінкевіча — над яго прычоскай добра папрацаваў цырульнік. На Шушкевічу была беласнежная кашуля, што надавала яму асаблівай важнасці. Калі Шушкевіч пачаў апавядаць, на якія сродкі ён цяпер жыве і ў

хлопец па паліцыі, бюлетэні з прозьвішчамі кандыдатаў — гэтыя паперкі яны атрымалі пры рэгістрацыі. Усяго прагаласавалі 105 дэлегатаў. У тройцы лідэраў апынуліся Мілінкевіч (68 галасоў), Калякін (53) і Лябедзька (46).

Прагаласававшы, людзі пачалі разыходзіцца. Міліцыянты неак зусім палагдзелі — на іх тварах праясьніліся чалавечыя рысы. Адзін нават спытаў у купкі маладзейшых дэлегатаў, ці праўда, што яны атрымліваюць за гэтыя апазыцыйныя дзеянні грошы. «Калі б за гэта паліціі грошы, дык тут было б столькі людзей...» — адказаў яму адзін з хлапцоў. «Мы таксама за проста так дзень тут з вамі пратырчалі», — паскардзіўся падпалкоўнік. Спачуваньняў ён не пачуў. Да міліцыянтаў падшоў Шушкевіч, падзякаваў за службу і сказаў, што ўсіх пакіне ў ранейшых званьнях, за выключэннем аднаго. Удакладняў каго, сп. Станіслаў ня стаў.

Я выходзіў з прылучэскага лесу поруч з Калякіным. Пытаюся пра Машэраву — ці магчыма яе далучэнне да перадвыбарнай

Веча дэмакратаў на беразе Лучосы

Улады адмаўляюць права на палітычную апазыцыю. Віцебская канфэрэнцыя дэмакратаў прайшла ў лесе. Пад наглядом міліцыі Віцебск усё адно прагаласавалі за Мілінкевіча і Калякіна. Рэпартаж Алеся Аркуша.

Леанід Гаравы з Гарадка, Міхась Гіль і Алесь Касцень з Паставаў. Даўня-даўня знаёмыя. Ёсць што разам згадаць і аб чым пагаманіць. Севярынец і Шчукіна зарэгістравалі як гасцей. На вуліцы Павал ці то жартам, ці то пакрыўджана, звяртаючыся да сівабародага калегі-апазыцыянэра, прамовіў: «Вось так, Валеры Аляксеевіч, мы тут з вамі госьці».

Усяго зарэгістравалася 108 дэлегатаў. Сама канфэрэнцыя, як высветлілася для многіх толькі ў офісе «сапегуцаў», мелася прайсці пад адкрытым небам у ваколіцах Віцебска. З дапамогай праваднікоў дэлегатаў групамі пачалі перадыходзіць у лес, побач з раёнам прыватнай забудовы «Лучоса». Па дарозе заўважаю міліцэйскія патрулі на кожным павароце нашага маршруту.

У грыбы з дазволу

Палянка, якую арганізатары выбралі месцам правядзення мерапрыемства, аказалася занятай. На ёй сціжма дзяцей пад наглядом дарослых весела гулялі з мячыкамі, балазе надвор'е было цудоўнае. Пайшлі шукаць іншую. Знайшлі. І тут імкліва

На ўскрайку паліцыі ўладкаваўся Міхась Баўтовіч і пачаў раскладаць свежы нумар бюлетэню полацкіх недзяржаўных арганізацый «Полацкі край». Да Баўтовіча падскочыў падпалкоўнік, узяў адзін асобнік і адышоў.

Празь нейкі час ён вярнуўся і заявіў, што змяляк Скарыны мусіць «прайсці» за ім для складання пратаколу за распаўсюджванне друкаванай прадукцыі без выходных звестак. Бюлетэнь меў злавесны нумар 13.

Пачалі зьяўляцца кандыдаты — Вайтовіч, Калякін, Лябедзька, Мілінкевіч, Фралоў, Шушкевіч. Першым высвятляць адносіны з міліцыянтам у цывільным стаў Лябедзька: «Якія законы мы парушаем? Вы тут зусім адурэлі. Гэта ж трэба, па дарозе ў Віцебск яго машыну спынілі сем разоў!»

Адказ быў немудрагелісты: «Ёсць прэтэнзіі, звяртайцеся ў пракуратуру і суд». «Ведаем мы ваш суд!» — парываў Лябедзька і адышоў у бок.

На паліцыі зьявіўся Калякін. Па-ленінску схаваўшы рукі ў кішэні нагавіцаў, ён стаў перад галоўным міліцыянтам і пачаў на высокіх тонах тлумачыць, што ён лідэр афіцыйна зарэгістраванай партыі і мае права сустра-

краіне, адказвалі на пытанні. Найбольш актыўнымі былі Лябедзька і Калякін.

Я падшоў да Вінцука Вячоркі і папрасіў падзяліцца ўражаннямі. Лідэр Партыі БНФ сказаў, што апошні раз у палітычным мерапрыемстве пад адкрытым небам ён удзельнічаў у сярэдзіне 1980-х, калі з сябрамі ў лесе сьвяткавалі чарговя ўгодкі БНР. Але, маўляў, і сённяшні віцебскі вопыт каштоўны. Людзі не спужаліся, не паддаліся на правакацыі, не даюць ніякіх падстаў для прымянення да іх гвалту. Чаму так нэрвова паводзіць сябе міліцыя? Напэўна, паўплывалі апошнія заявы дзяржсакратара ЗША Кандалізы Райс, выказаныя прэзідэнтам Украіны і Грузіі Юшчанкі і Саакашвілі. «Агульнакраёвы кангрэс усё адно правядзем у Беларусі, няхай сабе і ў лесе». Пытаюся, колькі разоў спынялі ягоную машыну па дарозе ў Віцебск. Вячорка кажа, што прыехаў разам з Шушкевічам, а спынілі іх дзеля правэркі дакументаў вадзіцеля чатыры разы.

Імідж — усё

Групы дэлегатаў разьбіліся на рэгіёнах — заходні, паўночны,

Я.САПЕГА/БЕРНІСОН

якіх сусьветна вядомых універсітэтах чытаў апошнім часам лекцыі, паслухаць падшлі нават два міліцыянты. Увогуле Шушкевіча ўспрымалі прыязна, як вельмі заслужанага чалавека.

Пра Казуліна ніхто ня згадаў, нават у кулоарах. Прадстаўніком Міколы Статкевіча стаўся тутэйшы кіраўнік гарадзкой арганізацыі БСДП «Народная грамада» Аляксей Гаўрушкаў. Генэрал Фралоў сядзеў убаку на беравняе ў атачэнні некалькіх людзей, відавочна, зь яго абласнога актыў. Ён ён паведаміў, што вылучацца яна будзе і, відавочна, падтрымае Мілінкевіча.

Да мяне падыходзіць лідэр наваполацкіх камуністаў Вячаслаў Крышталёў і апавядае пра тое, што 9 траўня ў іх забралі на вуліцы Наваполацку чырвоныя сьцяг. «Вы ўяўляеце, сьцяг Перамогі забралі, на вачах у вэтэранаў!» Заўважаю, як моцна ён пастарэў за апошні час, рукі па-старэчаму ня слухаюцца. Але ж во не здаецца ўпарты барацьбіт!

Двойчы таемнае галасаваньне

Галасаваньне адбылося ў наступны спосаб: дэлегаты ўключалі ў невялікую скрынку, якую насіў

Па дарозе ў Віцебск машыну Анатоля Лябедзькі спынілі сем разоў.

кампаніі. «Наўрад ці, — адказаў лідэр камуністаў. — Машэраву хоць і раззлаваў Лукашэнка перайменаваннем праспекту, але яна зноў з'ехала ў Маскву і да актыўных дзеянняў, хутчэй за ўсё, на жаль, не далучыцца». Падыходзім да «Волгі» Калякіна. «Ну як, правы аддалі?» — пытаецца лідэр камуністаў у свайго кіроўцы. «Усё нармальна», — адказвае той з усмешкай на твары. Дэлегацыю з Палачыны Калякін адорвае свежым нумарам друкаванага за мяжой «Товарища». І ўжо наўздагон нам кажа: «А кангрэс мы ўсё адно правядзем у Менску — у самай лепшай залі. Вось убачыце».

Мы выходзім на байчэйшую віцебскую вуліцу. Адна за адной здымаюцца са сваіх месцаў міліцэйскія машыны. Добра прыграе сонца. Нарэшце цёпла. Унізе пад мостам рачулка Лучоса з падлеткавым веснавым імпульсам гоніць свае воды ў магутную Дзвіну.

Віцебск

Атака на Саюз палякаў

Анжэліка Борыс: Іншых зьездаў ня будзе. Зьвернемся ў Вярхоўны суд, зьвяртаемся таксама да ўладаў Беларусі, Польшчы, Эўразьвязу аб тым, што зьнішчаюцца нашы правы як меншасьці.

Усё пачалося з расьняньня Міністэрства юстыцыі, якое на мінулым тыдні прызнала VI Зьезд Саюзу палякаў Беларусі — праз два месяцы пасля яго правядзеньня — не легітымным, а яго расьняньні, у тым ліку выбары новага кіраўніцтва, — несапраўднымі. Паводле Міністэрства, гэта было зроблена ў адказ на «шматлікія асабістыя і калектыўныя скаргі» членаў СПБ, у тым ліку і дэлегатаў апошняга зьезду.

У Саюзе палякаў напачатку адчулі сапраўдны шок, зьбіраліся абскардзіць расьняньне ў Вярхоўным судзе. Але потым высветлілася, што яно не зьяўляецца абавязковым да выкананьня і мае рэкамэндацыйны характар. Хоць і адчуваецца ў ім ультыматывуны стыль: «Грамадзкума аб'яднаньню прапанавана паўторна правесці зьезд, для чаго Галоўнай радзе, выбранай на V Зьездзе СПБ, належыць у двухтыднёвы тэрмін вызначыць парадак дня, месца і дату правядзеньня зьезду... У адпаведнасьці са Статутам СПБ, да перавыбраньня органаў і асоб на пасадах СПБ паўнамоцтвы захоўваюць органы і асобы на пасадах СПБ, выбраныя на папярэднім зьездзе СПБ».

Лёгіка зразумелая: Саюз палякаў нічым ня лепшы за іншыя грамадзкія і адначасова недзяржаўныя арганізацыі, яго трэба ўзяць пад кантроль, а калі ня ўдасца — ліквідаваць. Менавіта так успрынялі некаторыя сябры СПБ дзеянні ўладаў. А тыя падмацавалі перакананьне тэлешэдуэрам «Хто замовіў Саюз палякаў?», паказаным на БТ. Галоўныя героі фільму — былы старшыня СПБ Тадэвуш Кручкоўскага, К. Тарасевіч, К. Знайдзіньскага, В. Богдана, С. Траціцкія і Д. Каралія. 3. Запатрабавана ад Беларускага тэлебачаньня абвясеньне паказаных паклёпніцкіх выдумак фільму «Хто замовіў Саюз палякаў?». 4. Прасіць Пракуратуру РБ прыцягнуць аўтараў і ўдзельнікаў фільму «Хто замовіў Саюз палякаў?» да крымінальнай ад-

варожасьці.

На наступны дзень ў Горадні сабралася Галоўная рада СПБ, каб абмеркаваць, што рабіць з расьняньнем Міністэрства юстыцыі. Але ўсё было пад уражаньнем вышэйзгаданага вырабу БТ, таму ў расьняньні тры з чатырох пунктаў датычылі менавіта стужкі «Хто замовіў Саюз палякаў?»

«1. Адмовіцца ад выкананьня незаконных патрабаваньняў Міністэрства юстыцыі РБ. 2. Асудзіць антыпольскую дзейнасьць былых кіраўнікоў СПБ Т. Кручкоўскага, К. Тарасевіча, К. Знайдзіньскага, В. Богдана, С. Траціцкія і Д. Каралія. 3. Запатрабавана ад Беларускага тэлебачаньня абвясеньне паказаных паклёпніцкіх выдумак фільму «Хто замовіў Саюз палякаў?». 4. Прасіць Пракуратуру РБ прыцягнуць аўтараў і ўдзельнікаў фільму «Хто замовіў Саюз палякаў?» да крымінальнай ад-

казнасьці». Пад пастановай стаіць подпіс старшыні Галоўнай рады Тадэвуша Малевіча.

Старшыня Саюзу палякаў Анжэліка Борыс пасля заканчэньня пасяджэньня Радзі зазначыла наступнае: «Сябры Радзі былі на тым зьездзе, і яны папросту абураны расьняньнем, якое дазваляе сьцьвярджаць, і мы гэта сьцьвярджаем, што беларуская дзяржава ўмешваецца ў справы грамадзкай арганізацыі і парушае нашы правы як меншасьці. Мы не займаемся палітыкай і ніколі ёй ня будзем займацца. Але ў гэты момант мы жадаем выкананьня нашых правоў як меншасьці».

У той перадачы, якая была ўчора на БТ, была абвешчана я і шэраг іншых сяброў Саюзу — уся арганізацыя — спадарамі Кручкоўскім, Тарасевічам, Знайдзіньскім, Траціцкіям. Гэтыя спадары кампрамэту-

юць усю арганізацыю — Саюз палякаў. Яны самі арганізавалі зьезд і цяпер сьцьвярджаюць аб яго неправамоцнасьці, выкарыстоўваючы пры гэтым органы ўлады.

Расьняньне Радзі: ня можа быць ніякага іншага зьезду. Зьезд адбыўся, і ніякі іншы зьезд склікацца ня будзе. Зьвернемся ў Вярхоўны суд, зьвяртаемся таксама да ўладаў Беларусі, Польшчы, Эўразьвязу аб тым, што ў гэты момант рукамі некалькіх чалавек з папярэдняга скліканьня, якім важна зноў судзіць вярнуцца, зьнішчаюцца нашы правы як меншасьці.

Калі ўладзе патрэбна зьнішчыць палякаў, дык яна і так зьнішчыць. Але мы ў гэты момант павінны змагацца за свае правы як меншасьці. Зьезд адбыўся, расьняньні былі прынятыя, і іншых зьездаў ня будзе».

Сяргей Максімовіч

Аранжавая рэвалюцыя ўжо адбываецца

Ашалелая атака ўладаў на Саюз палякаў — доказ таго, што Аранжавая рэвалюцыя ў Беларусі ня толькі магчымая, але што яна ў нейкім сэнсе ўжо адбываецца. Камэнтар Пётры Рудкоўскага, ОП.

Сорам і горыч, трывогу і вусьціш выклікаюць паводзіны беларускіх уладаў апошніх дзён і тыдняў у дачыненні да Польскай дзяржавы і польскае меншасьці ў Беларусі. «Хачу папярэдзіць, не палічыце за пагрозу, пасольства Польшчы. Ня думайце, што палікі ў Беларусі — гэта не грамадзяне Беларусі! Гэта нашы грамадзяне. Мы іх у крывёду не дамо, і магі пудрыць вы ім таксама ня будзеце!» — грыве беларускі прэзыдэнт 19 красавіка, прамаўляючы ў парлямэнце.

І вось на мінулым тыдні Міністэрства юстыцыі прыняло

пастанову, згодна зь якой сакавіцкі зьезд Саюзу палякаў Беларусі прызнаецца несапраўдным. Прычыны — парушэньне статуту, наяўнасьць асоб, што не зьяўляліся дэлегатамі, і «недэмакратычнасьць».

Што да пазыцыі беларускіх уладаў, то, як той казаў, «шкода паперы й атраманту», каб над ёю разводзіцца. Таму абмяжуемся толькі такой зацёмкай: беларускія ўлады павялі б сябе больш лягічна, калі б абвінавачвалі палякаў у тым, што на зьездзе было «замала таталітарнасьці», бо закід «недэмакратычнасьці» на фоне фаль-

сыфікацый і маніпуляцый, учыненых самой беларускай уладай, дый не на месцовым, а на дзяржаўным узроўні, выглядае папросту камічна... трагікамічна!

А вось пазыцыя пэўнай групы палякаў, чальцоў і актывістаў СПБ, заслугуюць пэўнага камэнтару. Рэдакцыя штотыднёвіка «Głos znad Niemna» выпусціла на мінулым тыдні «шпег спецыялу», у якім зьмясьціла сярод іншага «Адкрыты ліст да польскіх уладаў і палякаў сьвету», падпісаны Яўгеніюшам Скрабощкім, галоўным рэдактарам часопісу «Magazyn Polski», Андэксем Дубікоўскім, галоўным рэдактарам «Głosu znad Niemna», і ягонай намесьніцай Таціянай Залескай.

Нават няўзброеным вокам відаць, што асноўнай мэтай зга-

данага ліста дый наагул «спэцыяльнага выпуску» ёсьць перада ўсім дыскрэдытацыя спадарыні Анжэлікі Борыс, выбранай на сакавіцкім зьездзе старшыні Саюзу палякаў. Вэрдыкт аўтараў звароту досыць катэгарычны: «Саюз палякаў на Беларусі ня могуць прадстаўляць такія асобы, як Анжэліка Борыс, у дачыненні да якой пракуратура Горадні 14 сакавіка распачала крымінальную справу, і Юзаф Пажэцкі, які ўжо некалькі год мае забарону на ўезд на тэрыторыю Польшчы, а таксама грэблівя й непрыстойна паводзіць сябе ў дачыненні да работнікаў СПБ, асабліва жанчын». Што ж, грэблівя паводзіны ў дачыненні да жанчын — сапраўды брыдка, але, толькі вось бянэжыць тое, што і сам Дубікоўскі паводзіць

сябе ў дачыненні да новай старшыні-жанчыны не сказаць каб далікатна...

Але рэч тут ня толькі ў недалікатнасьці. Спідар Дубікоўскі разам са сваімі хаўруснікамі ўпарта працягвае адстойваць палітычную лінію папярэдняга старшыні Саюзу палякаў доктара Тадэвуша Кручкоўскага. Шмат гаварылася й пісалася пра шматлікія парушэньні Кручкоўскім статуту арганізацыі, пра яго аўтарытарызм ды іншыя брыдкі ў этычным пляне рэчы, а галоўныя польскія газэты часам акрэсьлівалі «эпоху Кручкоўскага» як эпоху мараму і недзеяздольнасьці.

«Эпоха Кручкоўскага» характарызаваўся адсутнасьцю куль-

Аранжавая рэвалюцыя ўжо адбываецца

Працяг са старонкі 13.

турнай канцэпцыі, якая б утварала «ідэйны хрыбет» польскай супольнасці ў Беларусі. Ну бо што прадстаўляла сабой польскасць у выданні Кручкоўскага? Палітычны разлік плюс адмова ад удзелу ў будаванні грамадзянскай супольнасці ў краіне. Шчыры ці фікцыйны нацыяналізм плюс беларусафобія. Лялянасць у дачыненні да рэжыму плюс пагарда да беларускай культуры. Патрыятызм у палітычным плане плюс партыкулярызм у культурным — вось «анатомія» (псэўда-)польскасці Кручкоўскага.

Магчыма, канцэпцыя першага старшыні СГБ Тадэвуша Гавіна — цеснае супрацоўніцтва зь беларускай апазіцыяй — не была бездакорнай. Празмерная палітызацыя Саюзу палікаў ня надта ўпісваецца ў яго першапачатковую сутнасць — быццё *грамадзка-культурнай* арганізацыі. Можна сказаць, спасылка была правільнай, а выснова не зусім.

Гавін правільна зразумеў, што польская меншасць, хочучы захаваць сваю самабытнасць і права на развіццё сваёй культуры, *мусіць* уключыцца ў будаванне грамадзянскай супольнасці ў краіне, *мусіць* падтры-

маць дэмакратычныя парывы беларускага грамадства і курс на дэсаветызацыю ды эўрапеізацыю Беларусі. Але варта было Саюзу, як грамадзкай арганізацыі, захаваць «здоровую дыстанцыю» ад палітычных працэсаў, тым больш што на ніве культуры і асветы работы было і ёсць сямім. Але Кручкоўскі адмовіўся ня толькі ад супрацоўніцтва з палітычнай апазіцыяй, але і ад супрацоўніцтва ў сферы культуры. Паверыў, што найбольш масавую арганізацыю ў Беларусі можна ізаляваць ад шырэйшага культурнага кантэксту, а больш за тое — пачаў ужываць рыторыку «знешняга ворага» (цікава, адкуль запазычаную), дзе ворагам аказаўся беларускі адраджэнскі рух!

І няма нічога дзіўнага ў тым, што такая пазыцыя была нэгатыўна ўспрынятая ня толькі беларускімі дэмакратычнымі сіламі, але і польскімі грамадзянамі. Аўтары згаданага спэцвыпуску «Głosu znad Niemna» наракаюць на польскія мас-медыя, што тыя быццам бы робяць «штучны падзел на так званых прыхільнікаў Кручкоўскага, Борыса, а можа, Гавіна». Вось жа ніякага «штучнага падзелу» польскія мас-медыя ня робяць, яны канстатуяць толькі наяў-

насць *натуральнага падзелу*, які кожнаму арыентаванаму на эўрапейскія каштоўнасці кідаецца ў вочы: ёсць опцыя прыстасавання і ёсць незалежная плынь, пэрспектыўная і жыццяздольная ў культурным плане. Тое, што стаўка робіцца і будзе робіцца на гэтую другую опцыю, ясна як божы дзень.

З вострай крытыкай дзеянняў беларускіх уладаў выступіла Міністэрства замежных спраў Польшчы і маршалак Сэнату. Міністар замежных спраў Адам Ротфэльд папярэдзіў, што «асобны адказны за тое, што адбываецца цяпер у Беларусі, адчуваюць вынікі». Гэта вельмі моцныя словы, але на польскіх інтэрнэт-форумах можна раз-пораз спаткаць крытычныя галасы палякаў, якія крытуюць свае ўлады «за бяздзейнасць» і нерашучасць. Мяркуючы па гэтых выказваннях, можна зрабіць выснову, што значная частка польскай грамадзкасці настроена на яшчэ больш раўнячыя захады Польшчы супраць амаральнай палітыкі беларускага рэжыму.

І на каго гэта разлічваюць — цікава было б ведаць — аўтары звароту да «польскіх уладаў і палякаў свету»? Хто з палякаў у Польшчы ці ў свеце мог бы паспачуваць групе тых беларускіх па-

лякаў, якія энэргічна дыскрэдытуюць новаабранася кіраўніцтва Саюзу палякаў Беларусі, і шукаюць падтрымкі ў рэжыме, ізаляваным ад цывілізаванага свету і маючым савецкі радавод? Спадар Дубікоўскі са сваімі суаўтарамі разлічваюць хіба што на спагяду Анджэя Лепэра. Іншых спачувальнікаў, здаецца, няма...

Ёсць, безумоўна, падставы для «сораму і горычкі» з прычыны чарговых дзеянняў беларускіх уладаў. Але няма ніякіх падстаў для роспачы. «Контрарэвалюцыя», якую заяцята вядуць беларускія ўлады, з'яўляецца выдатным доказам таго, што «аранжавая рэвалюцыя» ў Беларусі ня толькі магчымая, але што яна ў нейкім сэнсе ўжо адбываецца. Незалежна ад таго, які будзе *блізкі фінал* гэтай кампаніі супраць цяперашняга кіраўніцтва Саюзу палякаў, няма сумневу, што ўнутры гэтай арганізацыі аранжавая рэвалюцыя сталася фактам. Самая масавая арганізацыя ў Беларусі зрабіла стаўку на адраджэнне польскае культуры ў эўрапейскім, а не ў савецкім варыянце.

Сымбалічна, што наступ на Саюз палякаў адбыўся амаль у самую гадавіну (10 год!) наступу на беларускую нацыянальную культуру. Так, менавіта 10 год

таму, 14 траўня 1995 году, быў праведзены рэфэрэндум, папярэджаны бруднай прапагандай тыпу «Дзяцей хлусьні», які быў прыдуманы дзеля расправы зь беларускім адраджэнскім рухам. Была вернута савецкая сімболіка, якая не нясе ў сабе акрэсленага культурнага ці гістарычнага зместу, здольная сімбалізаваць адно толькі колішняю немоту і немач, кампенсаваную хворай экзальтацыяй ад усведамлення прыналежнасці да Вялікай Дзіржавы. А ў сёлестні травень улады захацелі, каб такі ж сцяг залунаў над беларускімі палякамі. Не над іхнімі будынкамі — бо і нашто? — але каб залунаў у іхніх галовах. Але савецкая прышчэпка не прынялася.

Дух Салідарнасці, які ажыўляў польскі народ падчас барацьбы за свабоду ў «эпоху ярузэлітыва» (так называлі палякі пэрыяд панавання Ярузэльскага, гадоўнага змагар з колішняй «Салідарнасцю» і аднаго з душыцеляў чэскага паўстання 1968 году), з'явіўся цяпер у сэрцах беларускіх палякаў. Рэакцыйны рэжым у канчатковым плане бясцільны перад ім, гэтым Духам. Мабыць, Слуга Божы Ян Павал ІІ, найвялікшы змагар за чалавечую салідарнасць, і сапраўды наведваў Беларусь.

Беларусь стварае сакрэтную звышзброю

Працяг са старонкі 3.

Андрэй Вахоўскі цалкам салідарызаваны з Пуціным, які назваў распад СССР «найвялікшай геапалітычнай катастрофай», а таксама падкрэсліў, што апошняя вайна ў Іраку была грубай агрэсіяй.

Калі амбітныя планы «Тэтраэдру» здзейсяняцца, дык агрэсіям, трэба меркаваць, прыйдзе канец. Ці, як найменей, выкарыстанню звышдакладнай зброі. Найноўшая ракетная сістэма, якую распрацоўвае «Тэтраэдр», мае зрабіць звышдакладныя бомбы ды ракеты бессэнсоўнымі. Сістэма, аналягаў якой, па словах дырэктара «Тэтраэдру», няма нідзе ў свеце, будзе прэзэнтаваная на «MILEX-2005». Гэта будзе знітна-ракетны комплекс звышмалой дальнасці, прызначаны для барацьбы з высокадакладнай зброяй.

Што гэта значыць? Уявіце, што вайсковы самалёт скідае бомбу, якая наводзіцца на бункер, адкуль вядзецца кіраванне войскамі праціўніка. Знішчыць такую ракету ці бомбу ў палёце вельмі складана, бо яна можа мець розную траекторыю. Але на апошняй стадыі падлёту да мэты яе траекторыя выпрастоўваецца. І ў гэты момант (размова ідзе пра адну-дзве секунды) у дзеянне будзе ўступіць новая беларуская зброя, якая вылічыць тую траекторыю ды знішчыць звышдакладную ракету да таго, як яна патрапіць у аб'ект.

Лёгка падказаваць, гэты комплекс ня зможа «закрыць» усю краіну — звышмалая дальнасць (ад некалькіх сотняў мэтраў да адзінак кіламетраў) гэтага не дазволіць. Абарона будзе весіцца кропкава, пад «парасон» патрапіць толькі пэўныя асабліва важныя аб'екты — пункты камандавання, урадавыя будынкі...

Што да выгляду тых комплексаў, дык

гендырэктар «Тэтраэдру» параіў шукаць прабраз у дзіцячых мультыках пра зоркавыя войны, якія вядуць роботы-трансформеры. «Нетрадыцыйны падыход да ціску на баявыя кропкі павінен даць добры вынік», — мяркуе А.Вахоўскі і падкрэслівае, што гэта будзе нескладаная і недарагая зброя. «Мы ў стане загрузіць рынкі свету сваёй прадукцыяй».

«Аса», адаптаваная да натаўскіх ракет

Зрэшты, са словаў дырэктара «Тэтраэдру», прадпрыемства ў палітыку ня лезе ды супрацоўнічае зь любымі краінамі ў рамках рэзальцый ААН. Галоўнае, каб была выгадная прапанова. Гэтак, мадэрнізаваны прадпрыемствам комплекс «Аса» цяпер рыхтуюць для выкарыстання разам з ракетамі, якія стаяць на ўзбраенні краінаў НАТО. Пасля адпаведнай мадэрнізацыі «Асы», натаўскія ракеты з тэлекіраваннем ды палешанымі баявымі характарыстыкамі можна будзе ставіць на гэты комплекс, што адкрые для яго новыя рынкі.

Калашнікаў і «Флэкс»

Зрэшты, словазлучэнне «зброя, аналягаў якой няма ў свеце» — сталы тэрмін у лексыконе вытворцаў узбраення. Гэтак, Андрэй Раманаў, генеральны дырэктар расейскага ААТ «Абарончыя сістэмы», заявіў, што іх мадыфікацыя комплексу «Пячора» ня мае аналягаў ў свеце, і гэта ў той час, як на Машэрава, 14 дэманстравалася яшчэ адзін варыянт «Пячоры» — беларускі, са словаў ягоных распрацоўшчыкаў — ня менш унікальны.

Канкурэнцыя на рынку ўзбраенняў вельмі вострая. «MILEX-2005» наведваў на-

Стваральнік легендарнага «калаша» Міхаіл Калашнікаў на чужыну прадставіў «Флэкс».

ват генерал-лейтэнант Міхаіл Калашнікаў. Стваральнік легендарнага аўтамата-бэстэслеру — невясомы стары, які, здаецца, ніколі не здымае з грудзёў дзве залатыя зоркі.

На пытанне пра аўтамат «Флэкс», які меўся зрабіцца беларускім канкурэнтам «Калашнікава», генерал адказаў даволі міралабно: «Мая зброя не закрывае магчымасцяў канкураваць з маімі ўзбраеннямі. Нам трэба ўмацоўваць абароназдольнасць кожнай з нашых краінаў. Калі хто лепш зробіць — я першы пацісну руку».

Войны знікнуць, зброя — ніколі

Ці знікнуць калі-небудзь войны? Наўрад ці. «На жаль, у прыродзе людзей прысутнічае агрэсіўнасць ды недавер да сабе падобных, — мяркуе А.Вахоўскі. — Трэ-

ба мець моцныя цягліцы, каб быць спакойным». Але, на думку генеральнага дырэктара «Тэтраэдру», праз 20—30 гадоў войны ў цяперашнім выглядзе могуць знікнуць. Ён мяркуе, што на першы плян можа выйсці псыхалогічная ды інфармацыйная вайна, псыхатропная зброя.

Але пакулы да гэтага далёка, і гандаль зброяй нясе дзіржавае шалёныя прыбыткі. А ці можна зрабіць асабістае багацце на гандлі зброяй на постсавецкай прасторы, скажам, у Расіі? Уладзімер Паляшчук, кіраўнік расейскай дэлегацыі на «MILEX-2005», намеснік дырэктара Фэдэральнай службы па вайскова-тэхнічным супрацоўніцтве Расіі, быў шчырым: «Тэратычна ўсё магчыма», — адказаў ён і ўсміхнуўся.

Застыглая краіна, або Вайна пакаленьняў па-беларуску

*Мы беларусы — людзі балота,
Дзеці стаячай вады,
Мы беларусы — ціхіх людзі,
Дзеці нябачнай бяды.
Ян Капалло. «Дзеці і чэргі»*

«Тут спыніўся час», — кажуць тыя, хто адсутнічаў у Беларусі 15 год. «Мы вельмі задаволены жыццём і асабіва прэзідэнтам», — цвёрдыя пэнсіянеры. «Куды б зьбегчы ад такога маразму?» — думае большасьць маладых людзей і шукае спосабы застацца за мяжой. Некаторыя ня думаюць, а дзейнічаюць. 19-гадовая дзяўчына зайшла пазычыць грошай да суседкі-пэнсіянэрыкі і, не атрымаўшы іх, стукнула старую па галаве, ад чаго тая памерла. Два маладыя бэйбусы, што залезлі ў хату аднавясковак, паквапіліся на дзьве пэнсіі (амаль паўмільёна!), а забраўшы грошы, забілі гаспадыню ды падпалілі хату. Выпадковыя? Але такіх «выпадковых» становіцца ўсё больш у «ціхім балотце» нашых вёсак і малых гарадоў.

Маладыя паўстаюць супраць старых. Работы — няма, бацькі самі беспрацоўныя або ледзь зводзяць канцы з канцамі, зваліць за мяжу ці проста зьехаць зь мястэчка няма грошай, а тут пад бокам жывуць старыя нямоглыя «багацеі»: пэнсіі за 200 тысяч — гэта ж 100 пляшак «чарніла». Вось яна, спаскуса для нью-Раскольнікавых...

Сёньняшнія беларускае грамадства можна падзяліць на тры вялікія пласты. Першы — невыпраўна-савецкія людзі: старэйшае пакаленьне і прадстаўнікі цяперашняй улады (незалежна ад узросту) на чале з Лукашэнкам. Другі — «сапсаваныя» савецкія людзі: пераважна сярэдняе пакаленьне, хто вырас і сфармаваўся ў

савецкі час, але добра сэрбануў перабудовы, нацыяналізму ды іншага вальнадумства ў пачатку 1990-х. І трэці — маладыя, хто ведае пра Саветы з аповедаў старэйшых таварышаў ды школьных падручнікаў.

Галоўная ж праблема ў тым, што першыя — «невыпраўныя» — за апошнія дзесяці гадоў манапалізавалі ня толькі ўладу, але і сьцэму грамадзкай камунікацыі, што забякавала патэнцыял разьвіцьця іншых сацыяльных груп. Прычым самы вялікі канфлікт, калі ня поўнае неразуменьне, існуе паміж пакаленьнем, загартаваным у індустрыяльным чэраве савецкай імпрэі, ды зусім маладымі беларусамі, «расьпешчанымі» кампутарамі ды салодкімі марамі спажывецкага грамадства. Ім толькі казалі «цукерку», але не далі магчымасьці ўзяць і замест «аўтабану лібэральных гонак» загналі ў калгаснае стойла. Вядома, рана ці позна гэта прывядзе да выбуху. Ёсьць, аднак, спосаб адцягнуць гэты момант — пастаянна выцскаць найбольш дмаючых і актыўных за межы краіны, а на тых «нармальных», хто ня можа стрмаць злосьці і зайздрасьці да старых «багацеяў», ёсьць крымінальны кодэкс і месцы на нарах. Відаць, такі шлях таксама ня самы лепшы, а ўрэнце проста тушкіковы, бо здзяйсняе «натуральны адбор наадварот».

Праз 10—15 год сёньняшняе моладзь стане апорай краіны, але можа здарыцца, што абалперіць ня будзе на каго. Кар’ерысты-падпалы з БРСМ, вызваленыя з «зонны» забойцы пэнсіянэрак ды былыя двоечнікі-алігафэрны з алькагольных сем’яў — лудоўная кампанія для «прарыву ў XXI стагодзьдзе» праз «крэмнёвую» даліну! Відаць, гэта ўжо даходзіць і да ўладаў.

бо інакш як разумець захады па ўскладненьні выезду за мяжу маладых і малых беларусаў?

Тым ня менш, галоўны вэкстар сацыяльнай палітыкі скіраваны на тое, каб пэнсіянэры і далей становіліся спонсарами сваіх дзяцей і ўнукаў, здаровых, але беспрацоўных ці заробляючых амаль як беспрацоўныя. Гэта наўпрост вядзе ня толькі да сьветапогяднага, але і да матэрыяльнага супрацьстаяньня пакаленьняў, якое часам прымае крымінальныя формы. Маладыя — хоць і ды ня могуць, старыя — ня хочучы, але пакуль могуць улічваць на ўладу і сытуацыю.

Праўда, жыцьцё старых — гэта яшчэ 5—10 год, за якімі можа настаць поўны разрыў эпох і разбурэньне ідэйных, эканамічных і палітычных асноў сёньняшняй сьцэмы. Тое, што гэта будзе непазьбежна, гарантуе прыклад нашых суседзяў і лёгіка агульнаўрапейскага разьвіцьця.

А што ж сярэдняе пакаленьне, спытаеце вы? Уся бяда ў тым, што маё пакаленьне, каму сёньня пяты дзясятак, ня выканала сваёй гістарычнай місіі. Мы так і ня сталі тым мастком паміж савецкім часам, дзе прайшла першая палова нашага жыцьця, і дэмакратычным, ці, дакладней, постіндустрыяльным грамадствам, у якім сёньня жыве Эўропа ды іншыя лідэры сьвету. Спачатку мы былі вельмі занятыя татальнай крытыкай, потым «раскопкам» савецкай мінуўшчыны, каб думаць пра сёньняшні час ці недалёкую будучыню. Як старэйшае пакаленьне назьвісьці засталася «кантужанам» вайной, так напашае — камунізмам. Фактычна большая частка нашай энэргіі пайшла на разбурэньне камуністычнай спадчыны, на спробу ачысьціць сябе ад яе «ружовых ільям». Часам гэта быў марны занятак, але ў ім буда і

нейкая асалода. Беларус вельмі доўга цягнуў ды пакутаваў і ці ня стаў ад таго крыху мазахістам, які любіць пакапацца ў сваіх вантробах і лішні раз адчуць боль. Прынамсі, мазахістскія настроі пачатку мінулага стагодзьдзя прысутнічаюць сёньня ня толькі ў пэззіі ці публіцыстыцы, але нават і ў палітыцы.

Будзе несправядліва не сказаць пра нацыятворчы працэс, якому многія мае равеснікі аддалі нямала сіл. Вынік, праўда, неадназначны і напэўна пакідае жадаць лепшага. Слабым апраўданьнем зьяўляецца тое, што на ніве эканамічных і асабіва палітычных пераўтварэньняў зруж і яшчэ менш. Відаць, гэтыя працэсы моцна ўзаемазвязаныя, але першасны сярод іх (тут я згаджаюся з марксістамі) — эканоміка. Пусты страўнік і голая кішэнь — найлепшыя агітатары і настаўнікі. Пакуль жа адна палова нашых сутрамадзян атрымлівае дастаткова грошай, каб не галадаць, а другая — дастаткова, каб ня выйсьці на плоніцу, — рэвалюцыі ня будзе. Будзе ціхая вайна ды нарастаючая нянавісьць «маладых-гарачых» да «старых пердуноў», «якія не даюць нармальна жыць», а таксама афіцыйнае замоўчваньне сапраўдных сацыяльных канфліктаў. Замест таго зноў будучь падсоўваць тэледабаты на тэму «Каму трэба беларускае кіно?».

У такой сытуацыі вельмі важна не паддавацца сьцэме, не апускацца да яе ўзроўню, не дэградаваць разам зь ёй ні маральна, ні разумова. Калі, напрыклад, паслязайтра б моштар абрынуўся, ці знайшлася б у нас дастаткова цікавых ідэй і людзей, готовых падняцца над узроўнем БТ, «СБ» ці

Пакаленьне тых, каму сёньня пяты дзясятак, ня выканала сваёй гістарычнай місіі.

Лукашэнкавага пляну «адраджэньня калгаснай вёскі»? Галоўная задача, на маю думку, — інтэлектуальнае самаразьвіцьцё, а таксама прафэсійная і кадравая падрыхтоўка да постаўтаргатарскай эпохі. Напэўна, мае сэнс стварыць банк ідэй і праектаў у розных сфэрах дзейнасьці — ня толькі эканомікі, але і пэнсійнай сьцэмы, адукацый, аховы здароўя, экалёгіі, інфармацыйных тэхналёгіяў. Інакш на зьмену сёньняшнім косназьякім «камэнтатарам» прыйдуць такія жубогія, але «нашы людзі», і вынік такога адраджэньня і дэмакратызацыі будзе ня лепшы, чым вынік папярэдняга. Гісторыя, літаратура і мастацтва — гэта добра і заўсёды будзе запатрабавана, але гэтага ўжо мала. Беларуская незалежная думка мусяць браць за свой аб’ект і іншыя сфэры.

На жал, спрыяльных умоў для таго няма, аднак іншых ужо і ня будзе. Трэба карыстацца тым, што ёсьць. Працаваць і праз трэці сэктар і праз мясцовую ўладу (у сацыяльна-актуальных пільгаваных дзе-нідзе гэта магчыма), і праць нефармальныя кантакты. 12 год, якія, на думку многіх, мы страцілі, насамрэч былі адтэрміноўкай, якую дала нам гісторыя перад стартам у новы час. І хай кожны азірэцца назад — што страціў, а што набыў ён за гэты прэрыяд, кім быў, а кім стаў сёньня? Ці гатовы мы яшчэ раз пачаць спачатку, ці лепш пакінуць гэтую місію маладзейшым? Ці зможам мы, «страчанае пакаленьне 1990-х», сказаць яшчэ сваё слова ў сучаснай беларускай гісторыі і зьдзейсьніць нарэшце тое, на што былі пакліканы лёсам?

Эпоха фальшстартаў і «завочнага навучаньня» прайшла...

Васіль Аўраменка, Магілёў

За Горадню крўядна

У «НН» была згадка пра полацкіх знаўцаў беларускай мовы. І мне захацелася напісаць пра нашых гарадзенскіх знаўцаў. Па-першае, вынікі цэнтралізаванага тэставаньня па беларускай мове (за мінулы год). Гарадзенская вобласьць заняла другое месца, толькі на 0,04 бала аступіўшы Менску. Прычым нашы школьнікі атрымалі большы сярэдні бал, чым вучні гарадзкіх школ Меншчыны. Нас пацягнула назад вёска. Увогуле, я заўважыла (хоць хтосьці, можа, аспрэчаюць), што вясковая моладзь адракаецца ад роднай мовы ахвотней, чым гараджане. Але гэта тэма для асобнага разважання.

Што датычыцца алімпіяды, то няварта забываць, што 13 гадоў запар «Ладзьдзя ведаў» належала камандзе Гарадзенскай вобласьці. Сёлета «Ладзьдзя ведаў» стала для нас ладзьдзей ролічачы. Бліскава выступілі дзевяціклясьнікі, добра высулілі дзесяціклясьнікі, вучні адзінацятых клясаў праваліліся.

Але я ўпэўнена, што ў нашай вобласьці сакрэты мовы ведаюць найлепш. Мы яшчэ будзем перамагаць.

Алена Карп, Карэлічы

На партрэце — мая бабуля

У № 18 ад 13 траўня заўважыў прыкроую памылку. На апошняй старонцы надрукавана фатадзьдзімак, на якім бачны фасад Белдзяржчырку з партрэтамі дваіх вэтэранаў, а пад фота — подпіс: «Фальш, цынзізм і афіцыйна»...

Я разумею, што чалавек, які не валодае пэўнай інфармацыяй, можа меркаваць, што напярэдадні 9 траўня партрэты вэтэранаў разьмешчаны па ўсім Менску з адной думкаю — каб я мага болей людзей убацьчы, які улада шануе і падтрымлівае франтавікоў. Але я з упэўненасьцю заяўляю (бо партрэт зьлева належыць майёй бабулі), што вэтэраны на цырку разьмешчаны ня проста так, а з-за таго, што яны працавалі ў ім (а спадар справа — і сёньня працуе) не адзін дзясятак гадоў

і шчыраю працаю заслужылі ўсёагульнае ўшанаваньне.

Алесь Мазанік, каардынатар моладзевых ініцыятывы «Вока»

Ад Рэдакцыі. Думаем, больш адпаведным месцам для партрэтаў вэтэранаў быў бы стэнд у фаз зь неабходнымі тлумачэньнямі. То Вам, спадару Мазанік, зраўмелі сэнс партрэтаў вэтэранаў пад надпісам «Цырк» побач з выявамі тыграў і мядзьведзяў. А хто не знаёмы з гісторыяй пытаньня, думае, што гэта проста бяздумнае выкананьне загаду. Так яно і ёсьць, зрэшты. Гэта як вульгарныя надпісы «60 гадоў Перамогі» на пакетах з кефірам. А сэнс таго загаду — сказаць гісторыю і адцягнуць увагу ад сёньняшніх парушэньняў закону ў краіне. Патлумачце гэта таксама сваёй мадзі.

«НАШАЙ НІВЕ» – 100

Шашачны турнір у гонар газэты

Прапаную ў гонар 100-годзьдзя «Нашай Нівы» правесць у Менску 10 лістапада 2006 году турнір 100 аматараў шашак — падпісчыкаў і прыхільнікаў газэты.

Турнір мог бы адбыцца па швайцарскай сьцэме ў дзевяць тураў. Кожнаму са 100 удзельнікаў прысьвоім нумар, адпаведна аднаму з гадоў з 1907 па 2006. І пабачым, які год пераможа.

Калі прапаноў будзе прынята, з ахвотай вазьму ўдзел у працы аргкамітэту. Для сябе, сына і дачкі рэзэрвую гады. 1951 — Балахоўскі Канстанцін, майстар спорту. 1971 — Івашкевіч Наталья, кандыдат у майстры спорту.

1983 — Балахоўскі Віктар, кандыдат у майстры спорту.

Канстанцін Балахоўскі, майстар спорту па шашках, старшыня праўленьня ГАШК «Дэбют»

Ад Рэдакцыі. Папярэдня згода.

РГА «Таварыства беларускай школы»

запрашае бацькоў вучняў 8-х—10-х клясаў 12-гадовай сярэдняй школы (альбо 7-х—9-х клясаў 11-гадовае школы) на цыкл канфэрэнцый і сустрэч з адміністрацыяй, выкладчыкамі, вучнямі і бацькамі вучняў зачыненага Нацыянальнага гуманітарнага ліцэю Імя Якуба Коласа, прысьвечаных наступным тэмам:

«Што дае і чого не дае цяперашняя рэформа школы», «Як эфэктыўна падрыхтаваць і паступіць на вучобу ў беларускія і замежныя ўнівэрсытэты», «Як вучыцца ў пасыяхова здаваць іспыты па-беларуску», «Беларуская ліцэйская адукацыя ў мінулым і цяпер».

Сустрэчы будуць адбывацца ў суботы (21 і 28 траўня) — пачатак а 12-й, а таксама ў чацьвер 19 траўня — пачатак у 18.30 — у памяшканьні РГА «ТБМ імя Ф. Скарыны» (г. Менск, вул. Румянцава, 13, ст. мэтро «Плошча Перамогі»). Удзел у сустрэчах і канфэрэнцыях бясплатны. Расклад і тэматыка канфэрэнцый будучь паддзены асобна.

Кантактныя тэлефоны: (8-0172) 99-10-45 (ушчары і ў выхадныя), мабільны: 704-62-10.

«НН» з радасьцю друкуе ў газэце і на сайце www.nn.by чытацкія лісты, водгукі і меркаваньні. З прычыны вялікага аб’ёму пошты, мы ня можам падзяўджаць атрыманыя Вашых лістоў, ня можам і вяртаць неапублікаваныя матэрыялы. Рэдакцыя пакідае за сабой права рэдагаваць допісы. Лісты мусяць быць падпісанымі, з пазнакай адрасу. Вы можаце даслаць іх поштай, электроннай поштай ці факсам. Наш адрас: а/с 537, 220050, Менск. E-mail: nn@promedia.by. Факс: (017) 284-73-29.

Кава

Яшчэ ў першай палове XVIII ст. у шляхецкіх дварах кава пачала выцясяняць звычайна ўжываную за сьняданкам піўную поліўку. З тае пары кава — абавязковая на стале беларуса. Каву ня вараць, а заварваюць. Гэта значыць — не кіпяцяць. А эўрапейская звычка ўжываць яе з малаком ўзмацняе адмоўнае ўздзеянне кававых алякалідаў. Піша **Алег Дзярновіч**.

Кафа і Мора

Найбольш верагоднай радзімай кававага дрэва лічыцца паўднёва-заходняя горная правінцыя Кафа ў Эфіопіі, аднак у культуры яно было ўведзенае на Арабійскім паўвостраве ў XIV—XV ст. Партовы горад Аль-Мога (Мока) на ўзбярэжжы Чырвонага мора стаў цэнтрам гандлю кавой, адсюль паходзіць і назва найлепшага гатунку — мока.

Падчас пражання зь зярнят выпараецца вада; цукроза, што ўтрымліваецца ў каве, карамелізуецца і пераўтвараецца ў карамэлін. Ён якраз і надае каве цёмна-карычневых колераў. Цягам XVI ст. піцьцё кавы забаранялася і зноў дазвалялася па ўсёй Асманскай імперыі. З-за таго што мусульманская рэлігія забараняла ўжываньне алякаголю, кава хутка атрымала папулярнасьць у падудных Асманскай імперыі краінах як напой бадзёрасьці. Першая кавярня паўстала ў Стамбуле ў 1554 г., пасля сталі ўзьнікаць новыя і ўтварацца колы рэгулярных кліентаў. Зь цягам часу кавярні сталі месцам публічных дыскусій на палітычныя тэмы ды сустрэч апазыцыі. Таму султаны неаднаразова забаранялі ўжываньне кавы і закрывалі кавярні, пакуль султан Мурад III (1574—1595) канчаткова ня зьняў усялякія забароны на гэты напой.

Першы «Пракоп»

У Эўропе кава эпізодычна зьяўляцца ў пачатку XVII ст. Але сапраўднае нараджэньне адлічваецца ад турэцкага пасольства 1669 г. у Парыж, калі амбасадар Сулейман Мустафа Рача прыміў шматлікіх гасьцей і частаваў іх гэтым напоем. Пасольства палітычна не ўдалося, але кава мела вялікі посьпех.

Пры канцы XVII ст. у Парыжы зьявіліся вандруныя гандляры-армяне, адзетыя па-турэцку, што цягалі перад сабой латок з ка-

вавым збанком, гарачай пераноснай печкай і кубачкамі. А ў 1686 г. ужо адчынілася і кавярня сучаснага тыпу, названая «Пракоп» — па імені ўладара сыцылійца Пракопія Кальтэлі (кавярня існуе і сёньня). І вось удача — як толькі кавярня была адкрытая, насупраць яе па вуліцы Фасэ-Сэн-Жэрмэн асталяваўся тэатар «Камэды Франсэз». Посьпех сыцылійца давяршыла своечасовасьць яго ініцыятывы. Гаспадар разабраў перагародкі ў двух прылеглых дамах, завесіў сьцены дыванамі і люстэркамі ды стаў прадаваць ня толькі каву, але і запукраваную садавіну ды лікёры. Кавярня ператварылася ў папулярнае месца сустрэчы лайдакоў, гаваруноў ды іншых інтэлектуалаў, а таксама прыгожых жанчын. Нарadzіўся культ кавярні.

Культ кавы

Сучасьнік апісваў тагачасны Парыж: вандруныя гандляры кавы стваралі маляўнічае відовішча: з самага ранку, калі рабочыя толькі ідуць на працу, яны зьяўляліся на вулках Парыжу. За плячыма ў гандлярак бляшаныя каленкі, і прадаюць яны ў гліняных кубках порцыю кавы з малаком за два су. «Цукар там зусім не пераважае». Посьпех — каласальны: рабочыя «знайшлі гэтае пітво больш эканомным, больш пажыўным і смачным, чым якое-небудзь іншае». У выніку яны п'юць яго ў наймавернай колькасьці. «...Яны гавораць, што гэта іх падтрымлівае часта да самага вечара. Такім чынам, яны ядуць толькі два разы ў дзень».

Спажываньне кавы па ўсёй Эўропе ў XVIII ст. так моцна ўзрасло, паколькі вытворчасць кавы была наладжана ў многіх эўрапейскіх каленіях. Пакуль сусьветны рынак залежаў ад адных толькі плянтаў у навакольні Арабійскай Мокі, эўрапейскі імпорт непазьбежна быў абмежаваны. Але ў 1712 г. кававыя дрэвы пачалі саджаць на Яве, у 1723—1730 на Марцініцы, у 1730 — на Ямаіцы. Да 1782 г. павелічэньне спажываньня кавы ўзрасло ўтрой.

Між іншым, назва страхавой кампаніі «Lloyds» паходзіць ад лэнданскай кавярні, дзе ў XVIII ст. марскія перавозчыкі традыцыйна вырашалі справы фінансавых гарантыяў для сваіх суднаў.

Кавярня Кульчыцкага

Пашырэнню кавы ў Рэчы Паспалітай дала ітуршок пераможная бітва 1683 г. пад Венай — пад камандаю Яна Сабескага аб'яднаныя сілы Рэчы Паспалітай, Габс-

бургаў і нямецкіх князёў разбілі асманцаў. Пераможцам дастаўся таксама турэцкі абоз. Мяркуюць, што якраз адтуль адзін з герояў бітвы Францішак Кульчыцкі атрымаў запасы кавы, дзякуючы якім адкрыў першую ў Вене кавярню.

Першапачаткова кава не знаходзіла прыхільнікаў сярод венацаў. Кульчыцкі пачаў саладзіць яе мёдам. А дзякуючы таму што непадалёк знаходзілася пяркарыя Пятра Вэндлера, кавярнік прапанаваў да кавы выпечку. Так узнік венскі кававы стыль — з багатым дадаткам прысмакаў. Цяпер польскія і ўкраінскія гісторыкі спрачаюцца, кім быў па паходжаньні Кульчыцкі — паялкам ці ўкраінцам? Бо сам кавярнік нарадзіўся ў Самбары (цяпер Львоўская вобласць).

Заваяваньне Рэчы Паспалітай

Шляхта ж вярнулася з-пад Вены, ведаючы пра традыцыю піць гэты экзатычны напой. З мусульманскага ўсходу перанялі ня толькі звычай піць каву, але і назву самога прадукту. Слова *кава* (паходзіць ад арабскага *kahwa* праз турэцкае *kahve*) было запазычана ў беларускую, польскую (*kawa*), ўкраінскую (*кава*), літоўскую (*kava*) мовы з ўсходу, як і цэлы шэраг адпаведных прыладаў, вядомы ў беларускай ці польскай мовах як арыенталізмы: філіжанка (тур. *ildjan*), імбрык (тур. *ebrek*), джэзва (варыянт — турка). Папыраная ў Заходняй Эўропе назва кавы паходзіць ад *koffie* — галандзкай формы запазычання турэцкага слова *kahve*. Бо менавіта галандцы першымі пачалі вырошчваць каву на трапічных выспах ды масава экспартаваць яе ў Эўропу.

У найлепшых дамах і вайсковых казармах

На мяжы XVII—XVIII ст. ўжываньне кавы стала больш папулярным. Найперш мода ахапіла Гданьск, дзе паўсталі першыя кавярні, якія спачатку называліся на нямецкі лад кафенгаўзамі (*kafenhaus*). Пачаткова кава была і ў Рэчы Паспалітай напоем элітарным, але зь сярэдзіны XVIII ст. стала надзвычай папулярнай. Яшчэ ў першай палове XVIII ст. нават у далёкіх ад сталіцы шляхецкіх дварах кава пачала выцясяняць звычайна ўжываную за сьняданкам піўную поліўку, а зь сярэдзіны стагодзьдзя яе разам з прысмакамі пачалі падаваць на паабедных спатканьнях.

На 1792 год у Варшаве функцыянавала ўжо 101 кавярня, многія зь якіх сталі месцам таварыскіх спатканьняў. Якраз такі

клёбны характар кавярняў і выклікаў занепакоенасьць уладаў. Калі ў 1794 г. паўстала ідэя адкрыцьця ў Варшаве «Дому кавы, альбо Казіно» для афіцэраў і цывільных асоб, адным з аўтараў якой быў Т.Касьцюшка, кароль Станіслаў Аўгуст выказаў занепакоенасьць, што «з той кавы захоцуць патроху стварыць аднаўленьне клёбу якабінацаў, а ў ім аднавіць найшкіднейшыя намеры».

На правінцыі ж каву пілі не ў грамадзкіх месцах, а дома. Пры беластоцкім двары гетмана Браніцкага шпідзённа спажывалася каля кіляграма кавы. Дбайная гаспадыня Ганна з Сапегаў Ябланоўская ў 1773 г. усталювала цэньнікі, дзякуючы якім мы ведаем адноснае цэны: кубак кавы з цукрам быў ацэнены ў 6 грошаў, гарбаты — 3 грошы, у той час як кілішак гданьскай гарэлкай каштаваў 14 грошаў, а селядзец — 4 грошы.

Першапачаткова ў ВКЛ, як і па ўсёй Рэчы Паспалітай, кава пілася на ўсходні манер — без дабавак. Даволі хутка ў XVIII ст. пашырылася заходняя мода — у каву пачалі дабаўляць малако, салодкія вяршкі, цукар, а часам нават соль. Чорную каву пілі толькі ў часе пастой. Таксама чорная кава заставалася напоем вайсковых лягераў.

Ці толькі шляхецкая звычка?

У першай палове XIX ст. кава займала сталае месца ў рацыёне сярэдня- і дробна-заможнай шляхты, пра што сьведчаць рэцэпты па пражаньні кавы ў «Літоўскай гаспадыні». Ганна Цюндзявіцкая апісвала рэцэпт пражання кавы, калі ў жароўню кідалі кавалак сьвежага несалёнага масла памерам з арэх — напой абцяўся быць цудоўным. Адам Міцкевіч апавяў нават не спажываньне, а гатаваньне кавы ў правінцыйных шляхецкіх маентках, дзе «для пражаньня кавы ёсьць асобная жанчына — называецца кавярка». Кава ў Міцкевіча пры двары Сапіцаў («Пан Тадэвуш») «чорная як вугаль, мае празрыстасьць бурштynu, водар мокі ды густыню мёду».

Наколькі трывалай была ў Беларусі і Літве на пачатку XIX ст. традыцыя ўжываньня кавы, сьведчаць скаргі ды аповеды адной з гераній Ігната Ходзькі ў «Берагах Вялікі»:

«Цяпер ня ўмеюць ужо гатаваць добрай кавы. Ня ведаюць ужо цяпер шмат сакрэтаў, дзеля гэтага патрэбных, бо... патрэбны абавязкова аленеў рог для працджаньня кавы, да вяршкоў не папшкодзіць трохі міндалю дзеля водару ды залачэньня пенкі; цыкорыю, барані божа, ня болей як чацьвёртую частку — такая прапорцыя дае

АЛЕГ ДЗЯНОВІЧ (нар. у 1966 у Менску) — гісторык, выдавец. Супрацоўнік Інстытуту гісторыі Акадэміі навук. Апошняя ўкладзеная ім кніга — даведнік «Нонканфармизм у Беларусі. 1953—1985» (2004).

колер найпрыгажэйшы і ня шкодзіць смаку. Цяпер ўжо і палову сыпяць, але, папкакдуй божа, якая гэта кава! Трэба яшчэ ведаць, як прыжыць, бо можна перапапіць».

Гаспадыні кавярня, заўжды ласкавыя

А вось як атмасфэру віленскіх кавярня таго ж часу апісваў сын пружанскага харужага і вядомы літаратар Юзаф Крашэўскі: «Кавярні, улюбёныя моладзёзды, былі таксама рознага роду. Насамрэч ім забаронена іх наведваць, але былі гадзіны і скрытыя пакойчыкі, у якіх студэнты частаваліся цыкорыевым нэктарам, не палюючыся адведзінаў бедзеля (вознага вучэльні. — АД). Гаспадыні кавярня, заўжды ласкавыя да моладзі, прымалі яе з усмешкаю. Ніхто ня піў столькі кавы, як студэнты, бо ж шматкроць кава замяняла абед».

Кавярні лепей уладкаваныя былі месцамі сустрэч вайскоўцаў, канцлярыстаў, музыकाў ды разнастайнага цывільнага тлуму. Рэдка да іх скурюваліся студэнты, для якіх за зноў уважалася бадзяныя па кавярнях, і менавіта можа таму пачувалі яны бязмерную ахвоту да забароненага плоду. У адных гулялі ў шахматы, у другіх чыталі часопісы ды разважалі пра літаратуру, а ў трэціх фартэпіяніст ратаваў часам Рэнэра. Паст Кршчэпавіч дэкламаваў свае пэзмы».

Трэба дадаць, што грамадзкі статус трымаўнік кавярня і ў правінцыйных беларускіх гарадах быў досыць высокі. Вось як падарожнік і публіцыст Павал Шпілеўскі апісваў свае сустрэчы падчас вандроўкі з Варшавы ў Менск, зьдзейсненай у пачатку 1850-х:

«Я хацеў быў разьвітацца з фактарам (гандлёвым пасроднікам. — АД), але ён уздумаў прапанаваць мне зазірнуць у адну з найлепшых, паводле яго слоў, кобынскіх кавярня, хоць, здаецца, яна адна і была ў наўдасцы ў Кобыне».

— Там добрая **кава** (у арыгінале так і паддзена, а ў джукх перакладзена: «кофе». — АД), — задобрываў мяне фактар, выстаўляючыся перад мною ды штохвілінна здымаючы капялюх, — ня горшая ад варшаўскай. І кавярка (так у тэксьце. — АД) прыгожанькая... Паверце, яснавільможны пане... Зрабіце ласку...

Гэтым часам праслызнуў паўз нас нейкі капялюшчык, і я ледзь толькі мог разгледзець гожаўні тварык дамы... Мне яна паддалася кобынскай дамай, а на справе аказалася, што тое быў тэкерэўскі правінцыйны **сноб** жаночага полу...

Ёсель (імя фактара) мігнуў вачыма і, як верабей на мякіне, стаў дробненька перабіраць нагамі перада мной сваімі **пантофлямі**...

Гэта было выяўленьне захаплення ды фактарскай лислівасці...

— Ведаецца... ведаецца, яснавільможны пане! Але ж гэта яна!.. яна!..

— Хто яна? — пытаўся я ў яго.

Ёсель быццам прыляпіўся да маеі галавы і, нягледзячы на

тое што на вуліцы не было ні душы ні цялеті, шаптаў мне на вуха:

— Гэта — сама кавярка!.. Пані Калета... Якая прыгожанькая!.. Ай-ай!.. На ўвесь Кобын адная такая прыгожанькая!»

Кава і Расея

У Расеі моду на каву пачаў прышчапляць ваяўнічы вэстэрнізатар Пётар І. Але рэальнае знаёмства шыроўшага расейскага грамадства з гэтым напоём адбылося толькі пасля вайны 1812 г., калі расейскія войскі вярнуліся з Эўропы, дзе непасрэдна сутыкнуліся з масавай зьявай спажывання кавы. У Расеі кава лічылася пахвільным, сытным напоём, таму ў расейскай мове XVIII—XIX ст. да кавы дадаваўся дзеяслоў «купать» — «откупать кофею».

Што надалей адозьнівала кававыя традыцыі ў самой Расеі і ў яе Паўночна-Заходнім краі? Ва ўласна расейскіх вялікіх гарадах кавярні ўсё ж заставаліся зьяваю звышэлементарна, найбольш папыраныя былі корчмы, дзе прапаноўвалі выпіць і закусьці. Апроч таго, улады перашкаджалі розным формам аўтаномнай камунікацыі, а кавярні таго часу імкліва пераўтвараліся ў клубы, часам дыскусійныя. Маскоўская кавярня Печкіна, напрыклад, стала ўлюбёным месцам дзеячаў культуры. «Саме разумнае і вострае на язык месца ў Маскве», — так характарызаваў яе.

У той жа Вільні кавярні ўтрымаліся дзякуючы традыцыі, а сам характар іх заставаўся больш дэмакратычным. Ня будзем перабольшваць папыранасць кавы сярод беларускага мяшчанства, а асабліва сярод сялян. Але этнографы фіксуею розніцы кавяных сугатаў, напрыклад, з жалуду і ячменю. Гэты напой ня мае нічога супольнага з кавай, хоць і называўся «кава з жалудка».

Хутчэй за ўсё, тут мы сутыкаемся з ўсёсьмным сьведчаньнем адноснага папыраньня кавы і яе прэстыжнага статусу, дзякуючы якому сяляне, што не маглі сабе дазволіць набыць сапраўдную каву, шукалі яе заменнікаў.

Прыгоды кавы ў XX ст.

У першай палове XX ст. лёс кавы склаўся па-рознаму ў дзьвюх частках Беларусі. Нават у часы нэпу кава практычна не трапляла на тэрыторыю БССР. Спачатку дзейнічала эканамічная блякада, а ў далейшым савецкія ўлады лічылі марнатраўствам набыць каву ў капіталістычных краінах.

Традыцыі спажывання кавы працягвалі існаваць у Заходняй Беларусі пад кіравань-

КАВАВАРКА АДАМА МІЦКЕВІЧА. Машынка, у якой паст гатаваў каву падчас эміграцыі ў Парыжы.

нем Польшчы. Як водгук іх зафіксаваны выбар падчас вайны на Гарадзеншчыне «кавы» з абпаленых скарынак хлеба. У побыт савецкіх грамадзян кава пачала вяртацца толькі ў канцы 1940-х. Але і ў далейшым гэты прадукт заставаўся дэфіцытам, у крамах яго можна было набыць толькі на прэрададні вялікіх святаў, прастаўшы ў велізарных чэргах.

Вынаходства Маргенталера

Сапраўднай дэмакратызацыі кавы ў небагатых краінах, а таксама там, дзе не існавала трывалых традыцый яе ўжывання, паспрыяла вынаходства ў 1899 г. швайцарскім хімікам Максам Маргенталерам распушчальнай кавы. Для вырабу такой кавы выкарыстоўваецца сумесь з двух га-

Кава з рогу

Ігнат Ходзька: Патрэбны абавязкова аленеў рог для працэдкавання кавы, да вяршэйшай не пашкоджанай трохі міндалю дзеля водару ды залачэння пенкі: цыкорыю, барані божа, ня болей як чацьвэртую частку — такая прапарцыя дае колер найпрыгажэйшы.

тункаў — першага «арабікі» і другога «рабусты». Рабуста горшая па сваіх смакавых якасьцях, затое пасля апрацоўкі яна лепей захоўвае першапачатковыя ўласцівасьці натуральнага прадукту.

Сам тэхналягічны працэс даволі складаны: моцны настой натуральнай кавы старанна фільтруецца, а потым распыляецца ў вялікіх камэрах, напоўненых інертнымі газами. Кроплі экстракту на лятэ згортваюцца ды высыхаюць, ператвараючыся ў гранулы святла-карычневага парашку. Неаспрочна вяртаецца такой кавы для работнікаў офісаў — адсутнасць асідку. Сам Маргенталер лічыў сваю вынаходку творчай няўдачай, але з прычыны бытавой зручнасьці распушчальная кава ў XX ст. стала надзвычай папулярнай. Хоць сапраўдныя знаўцы яе ня піюць.

Менавіта распушчальная кава спрычынілася да ўзнікнення ў Беларусі 1960—1980 гадоў новай звычкі — сумеснага піцця кавы ў канторах. Празь вельмі сціплыя ўмовы жыцця тое, што мусіла рабіцца ў доме, адбывалася на працы. У коле калег адзначалі дні нараджэння і іншыя асабістыя свята, а кава ператваралася ў абавязковы кампанэнт такіх імпрэз. Частае сумеснае піццё кавы на працы магло таксама вынікаць з той акалічнасьці, што ў спецыфічнай савецкай сыстэме натоўны службоўцаў у канторах папросту не маглі з толкам заняць вольныя гадзіны працоўнага часу штодня. Таму часта чыталіся газэты ды распыліваліся кава і гарбата. З таго ж піцця ў канторах, а таксама па прыкладзе рэдкіх кафэтэрый у гаспадарствах паходзіць звычай піць каву ў іклянках, што цалкам супярэчыць вымогам захавання цяпла ў напоі, а таксама зьбядняе эстэтыку цырымоніі.

Таксама пра здароўе

Апавядаючы пра каву, немагчыма ўхіліцца ад дыскусіі пра яе шкодзасць ці карыснасьць. Калі не лічыць культурных засяроджэнняў пры пачатковым знаёмстве, то першыя сыстэматычныя прэтэнзіі да кавы і гарбаты як нібыта шкодных напояў былі вылучаны ў канцы XVIII — пачатку XIX ст., і дыктавалася гэта ў многім напалеонаўскай блякадай Англіі ды яе каляніяльных тавараў.

Спробы аб'ектыўнай ацэнкі ўздзеяння названых прадуктаў на чалавека былі зроб-

Распушчальная кава

Тэхналягічны працэс вырабу распушчальнай кавы складаецца: моцны настой натуральнай кавы старанна фільтруецца, а потым распыляецца ў вялікіх камэрах, напоўненых інертнымі газами. Кроплі экстракту на лятэ згортваюцца ды высыхаюць, ператвараючыся ў гранулы святла-карычневага парашку.

лены толькі ў першай чвэрці XX ст. У выніку гарбаты канчаткова «рэабілітавалі» ўжо ў 1920—1930-х. Сумненні адносна кавы заставаліся, бо паводле фармальнага параўнання хімічнага складу здавалася, што кафэін як алькалёід куды мацнейшы за тэін гарбаты. Але ж усё гэтыя высновы рабіліся мэханічна (шляхам параўнання розных вагавых колькасцяў гарбаты і кавы ў чыстым выглядзе ў лябараторыях) ці суб'ектыўна (шляхам апытанняў спажыўцоў). Падчас такіх даследаванняў зусім ня ўлічваліся такія важныя фактары, як спосаб заваркі.

У пэўным сэнсе пытаньне пра шкодзасць кавы зводзіцца да таго, што фактычна экстрагуюцца з яе ў кожным асобным выпадку. Узмацненне рэжыму заваркі, спробы выпісці з кавы найбольшы экстракт рэчываў, павышэнне тэмпературы нагрэву — усё гэта выклікае выхад у раствор непажаданых фракцый алькалёідаў (азотных арганічных злучэнняў, пераважна расліннага паходжання). Кава больш адчувальная да нагрэву, чым гарбата, і доза шкодных алькалёідаў пры няправільнай заварцы кавы адпаведна мацнейшая.

Да таго ж, кава не дае такога смакавага сыгнала на няправільную заварку, як, напрыклад, гаркавасць у гарбате. Пагарэньне іміджу кавы паспрыяла з'яўленне звычайка ўжываць яе з малаком, што ўзмацняе адмоўнае ўздзеянне рэчываў.

Апошнія даследаванні паказваюць, што кава з'яўляецца моцным антыдотным сродкам (процідзьдзе) асабліва супраць такіх актуальных цяпер рэчываў, як вуглякіслы і чадны газ, а таксама бэнзінавыя і мазутныя пары. Падобна, што кава затармажвае рост ракавых клетак.

Агульны эфект кавы заключачца ва ўзбуждзеным сасударухальнага цэнтру. Гэта вядзе да расшырэння сасудаў сэрца, пераарыентацыі крыві ў арганізме, павышэння хуткасці яе руху. Крыўныя ціск нязначна павышаецца, дыхаць не крыву пачапаецца. Пры завялікіх дозах кава можа ўздзейнічаць прыгнітальна. Закончыць дыскусію варта наступнай высновай — здароваму чалавеку ў разумных колькасцях кава прыносіць толькі карысць.

Актуаліі

У апошнія гады вытворцы кавы маюць справу з крызісам перавытворчасці, што стала прычынаю абвальнага падзення цен на каву, якое распачалося ў 1994 г. Толькі ў 2002 г. падзенне прыпынілася і пачаўся слабы рост. Тым часам сусветная вытворчасць кавы расце.

Статыстыка спажывання кавы па розных краінах вельмі розная. Рэкардсменамі тут з'яўляюцца скандынаўскія краіны: у год адзін чалавек у Фінляндыі спажывае ў сярэднім 11 кг гэтага прадукту, у ЗША — 2 кг. Сярэднястатыстычны расеец выпівае 750 г кавы ў сухім рэчыве.

Па Беларусі такой статыстыкі, нават па продажы кавы, няма. Мне ўдалося адшукаць толькі лічбы імпарту. У 2002 годзе ў нашу краіну было ўвезена 600 т кавы. Гэта значыць, што на кожнага беларуса прыпадае ўсяго 60 г кавы. Ці настала поўная страва нашай традыцыі спажывання кавы? Бадзёрыць хіба адно — аб'ём імпарту кавы ў Беларусь нязначна расце.

І памятайце — калі гатуеце каву, яе ня варача, а менавіта заварваеце. Гэта значыць — не кіпяціце.

Кава па-паўстанцку

У моцную каву (з разьліку 1/2 сталовай лыжкі меленай кавы на філіжанку) падчас гатавання ўкінуць па шпичці чорнага, духмянага і чырвонага перцаў. Калі кава пачне падыходзіць, асобна ўзяць палову сталовай лыжкі цукру, заліць хлебнай самагонкай, падпаліць. Патрымаць так некалькі секунд і згасіць у каве. Зняць з вагі гатовую каву і зверху пасыпаць тоўчаным кіменам. Адразу разьліць па кубках.

<http://home.interlog.com/mineyok/okim1.html>

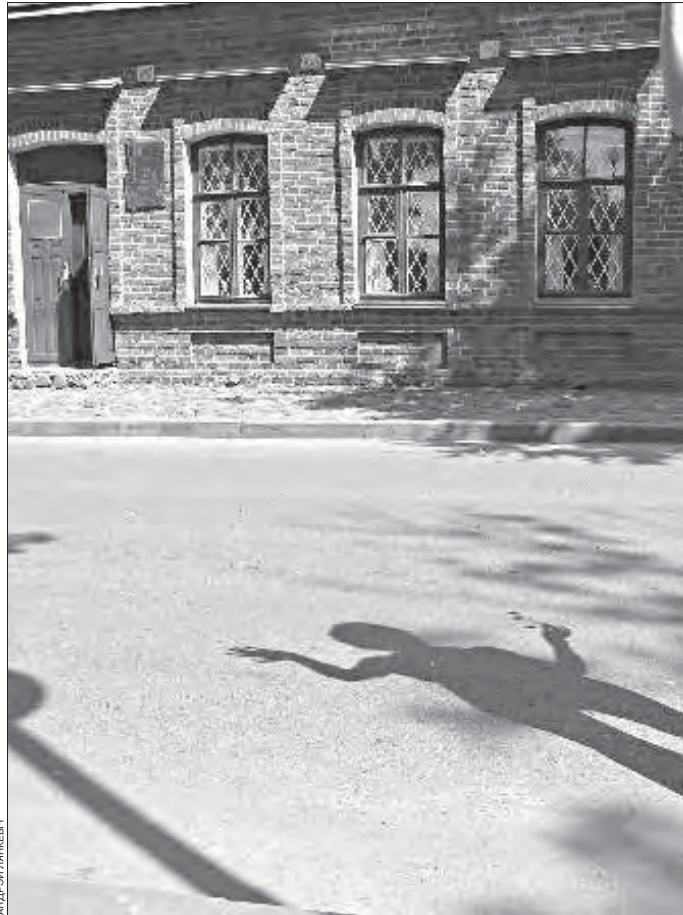
Кропля алею

АРЦЁМ АРАШОНАК

Бэла, ювэлірава дачка, прынёсла з кірмашу вялізнага чорнага каплуна, каб згатаваць свайму мужу перад яго ад'ездам у Маскву смачны сыяданах ды каб таму ў дарозе было што пад'есці. «Бядота з гэтым васным камунізмам. Дзякуй богу, жывём у правінцыі, — разважала сама сабе Бэла, — у Віцебску. Кілбасы, круп ды хлеба купіць можна. А ў Маскве? Як там будзе жыць Марык? І хлеба яму не дашлеш, толькі сябрам прафсаюзу, ня болей за 20 фунтаў».

У доме ўсе яшчэ спалі. На кухні было ціха, праз вокны імкнуў водар рэзэды, і толькі здалёк даносілася п'яная лаянка рамізніка ды скрыгат аб рэйкі трамвайных колаў.

Бэла выпягнула з шэфляды сякерку, адсекла пёўню галаву, абдала яго кінем, абскубла, выпатрашыла птушку і паставіла на пліту бронзавую, з цудоўнай цысьлянай ручкай патэльню. Падкінула паленцаў у печку, распаліла і пачала чакаць, калі разгрэецца пліта, але раптам спахапілася: «Божачкі, алею забылася купіць. Ну не ісьці ж ізноў на кірмаш. Гэх, была ні была, вазьму ў Соф'і Михайлаўны ці ў спадарыні Ермалаевай». Бэла ўзяла вялізную бутлю, наліла на патэльню некалькі сонечных, празрыстых кропель і паставіла на месца, потым узяла другую бутлю і зрабіла тое самае. Хутка на патэльні засквірчэла, запырскала. Мармурова-крыжавыя кавалкі мяса, пасыпаныя перцам і чыбуліяй, выпраўляліся на распаленую паверхню, шыпелі, сквірчэлі, браліся смачнай залацістай скарыначкай, купаліся ў гарачым алеі і накіроўваліся ў жароўню, дзе канчаткова запякаліся, набывалі мяккасьць і румянасьць. Па ўсім доме павольна распаўсюджваўся водар смачнай смажанай курачкі.

АНДРЭЙ ЛІНЧЕВЫ

Лілеява хвалі мора засхлынулі ізумрудна-змрочнае купэ цягніка, сьцягавод Аналір, не звязваючы на слату, адолюе лёд ад айсбэра і крычыць: «Мэсье Мадэльяні, колькі вам наклацьці ў віскі?» Спрабую адказаць, але з маёй глоткі тырчаць пэндзі, на адным з іх цацуюцца аграбаты. Цішыня. Ружовая цішыня. Блакітная цішыня. На падлозе валяецца вугаль. Сабраць яго ды выкінуць. Нізкарослы бародасты мужык парухае цішыню, нешта крычыць Малевічу, потым ператвараецца ў рабога вусатага мажыніста — курца опіюму. Па калідоры імчыць Чаплін, за ім немцы. Мама выцягвае мяне праз акно, мы апынаемся на беразе бяскрайняга акіяну, цягнік імчыць далей. На шыльдзе надпіс «PARADIS», але нехта закрэсьціў чацьвёртую і пятую літары. Я іду купатца, мама назірае за мной. З усіх бакоў абкружаюць стратэгія сьфінадораў, ператвараюцца ў неўнікаў, коз, як у нас у Лёзэне ці Завашыні, пльвучы да мяне, жэдаючы, каб я паказваў іх. Падплывае ізрай афаліна зь перабітаванай галавой і ціха кажа: «Неўзабаве на вуліцы застануся адзін толькі сабрэй з вачыма прарока. Ён зь недаверам паглядзеў на мяне і прамармытаў на-нямецку:

— Гэта сабрэй. Ён хутка памрэ.

І я бачыў, што, перш чым увайсці ў дом, ён раскінуў сваё паліто і разарваў па дыяганалі сваю кашулю».

Раптам усе знікае. Няма мамы, няма гораду, няма сяброў, няма Бэлы, я стаю над блакітна-блакітным небам са шкля, але яно настолькі дагэка, што я не

магу ўзляцець да яго».

(Пётра Рагоўскі, рукапіс кнігі «Трызьненні і сны мастакоў» (1920), захоўваецца ў прыватным архіве Юўгена Рагоўскага, г. Масква)

Марк прагнуўся ад прысмаку птушчых пёраў у роце і крыкаў на кухні: «Воронка! Я вчэра карандашом пометіла, сколько у меня масла оставалось! Софья Михайловна, проверьте, может, и у Вас из бутыли масло умыкнула эта... жидовка!» Пачулася валтузьня, заплакала Іда. Марк падхапіўся і пабег на кухню. Вера Михайлаўна Ермалаева шалёнымі вачыма сустрэла яго. Непадалёк у куце сядзеў Казімер Севярынавіч і піў гарбату з цукрам у прыкуску, рабіў выгляд, што яго не цікавіла спрэчка жанчын: «А, Шагал прішагал, чэрт, штоб я не шагал, как Шагал! Ты же сегодня в Москву соби́рался. Не обижайся. Ну, повздорили бабы на кухне, помиряйся! Вот увидишь!.. А ты, братец, всё вещи малоешь, на быте замешался, чужд тебе супрематизм, а ведь революционное искусство беспредметно. Давай я тебе объясню его суть!..»

Марк не хацеў слухаць гэтую сатанінскую казань, тым больш што чуў яе сотні разоў. Ён развярнуўся, лягнуў дзьвярыма і вярнуўся ў пакой, супакоіў Бэлу зь Ідай, якія не маглі стрымаць сьлёз: «Усё будзе добра, не хвалойцеся! А зараз трэба збірацца ў дарогу». Празь некалькі хвілін уся сям'я рушыла да вакзалу. Пакуль ішлі да царквы Зьвеставаньня, маўчалі, толькі Бэла моўчкі выцірала сьлёзы.

Калі выйшлі на мост, яна ціха загаварыла: «Марык, я бачу, як ты пакутуеш. Гэты Малевіч зрабіўся валадаром Віцебску. Да яго перабеглі амаль усе твае вучні, яны табе здрадзілі, кажуць, што ты не шаманіш у сваіх карцінах, а шагаліш. Табе плачаш менш, чым астатнім. Цябе ненавідзяць, яшчэ некалькі год — і цябе разарвуць разам з тваімі палотнамі. Табе патрэбен Парыж. Ты нарадзіўся ў Віцебску, тут магіла твайёй мамы, але твайму жывацісу патрэбны Масква, Петраград або Парыж».

Марк нічога не адказаў, моўчкі абняў Бэлу зь Ідай і пацалаваў абедзьвюх. Па Вакзальнай вуліцы пайшлі няспешна, было шмат часу, у «Гіганце» паглядзелі карціну «Імігрант» з удзелам Чапліна. Ранішняя крыўда і адчай мінулі, а разам мінулі хвіліны блізкасьці — надышоў час расстаньня. Аграмадны, зь вялізным загадкавым надпісам на катле «РП №748» цягнік (у 1919 ён з Саратава прывёз хлеб у Віцебск), паспавночы парай і пускаючы блакітна-вохрыстыя клубы дыму, падышоў да плятформы, скалануўся, як курцз опіюму ад добрай зацяжкі, і сыцішыся. Людзі памкнулі займаць свае месцы. Марк крыху пастаяў на пэроне, шычра абняў Бэлу зь Ідай і сеў у вагон. Праз хвіліну жалезна-драўлянае цела цягніка тарганулася. Шыба апусцілася, і зь цэмыры купэ паўстаў Марык. Ён несупынна пасьляў паветраныя палалункі і нешта казаў, але перастук колаў і сьвіст паравоза заглушалі словы. Абрывы родных на пэроне рабіліся ўсё меншымі, і раптам Марку здалася, што перад ім малевічаў-

кая Сялянка з каромыслам і дзіцем. «Цур мяне», — на момант Шагал заплюшчыў вочы, а калі расплюшчыў ды зноў зірнуў у акно, перад ім ужо мільгалі неахайныя, касабокія хаткі Маркаўшчыны — украіны, што атрымала назву ад Маркавага кліштара.

***

Мінулі часы. У доме на Бухарынскай нічога не мянялася. Усе сыцішана чакалі разв'язкі. Нават праца Малевіча «О Я и коллективе» нікога гэтак не цікавіла, як працяг дэбатаў пра ўмеранасьць у мастацтве і прадметнасць. Дзень пры дні чакалася вяртаньне Шагала з Масквы...

...Цягнік прыбыў у Віцебск са спаўненнем на пяць гадзін. Пальмяны, рашучы мастак, Марк не паехаў на трамвай, а пайшоў пешкі, разважаў, спадзяваўся, што ўлады павысяць яму аклад, вучні кінуць незразумелыя супрэматычныя формулы і вернуцца, але яго чакала расчараваньне. На будынку, дзе раней размяшчалася шыльда «Вольная академія», цяпер красавалася іншая — «Академія супрэматызму». Марка Захаравіча ніхто не сустрэў. Ён адчыніў дзьверы, але ніхто ня выйшаў яму насустрэчу. Прывічаваты малоды хлопцэ, які некалі вучыўся ў академіі, але амаль усе заняты прагульваў, цяпер вылецеў аднекуль з-за рога і закрычаў ад радасьці:

— Марк Захаравіч, Вы?!

— Я. Слухай, Васыка, а дзе ўсе?

— Дык Вас паехалі сустракаць, Марк Захаравіч, ныйначай!

Шагал пакуруціў галавой і пайшоў далей. І ў гэты момант да яго выйшла Бэла, як заўсёды эгэгантная, прыгожая, з гонарам. «Марык! Якая я рада бачыць цябе! Як мы цябе чакалі! А нам зь Ідачкай ніхто не гаварыў, што ты прыедзеш!»

— Так, ніхто... — адлучана паўтарыў Марк.

— Марык, ты не захварэў? — Бэла спужана памацала мужаў лоб. І ў гэты ж момант яе азарыла: — Я зразумела. Я ўсё зразумела. Нам неадкладна трэба зыхаць адсюль. Цябе ненавідзяць, як і раней. Ты загінеш тут як майстар, адаўшы гэтакую гораду сябе дарэштны. Давай зьездзем адсюль.

Мастак прамаўчаў, толькі спагадліва ўсьміхнуўся ў адказ, узяў Бэліну руку і пацалаваў яе.

У гэты момант пачулася, як расчыніліся ўваходныя дзьверы. Гэта вярнуліся Лісіцкі, Малевіч, Ермалаева і Суцін. Па ўсім будынку разнісюся вясылы голас Казімера Севярынавіча: «...его академия была как залпесневешный погреб, в котором самобичуют искусство. Он — торговец старьем. С гордостью я плевать хотел на его предметность, плевал на академизм. Сколько раз я твердил ему: «Марк, брось любовь, брось эстетизм, брось чмо-даны мудрости, ибо в новой культуре твоя мудрость смешна и ничтожна. Мы, супрематисты, бросаем тебе дорогу. Спешни! Ибо завтра не узнаешь нас». А он, что бы вы думали? Молчит! Ну, молчит и молчит, молчит и молчит. И-и-и, мать его так!»

Гэта стала апошній кропляй, якая перапоўніла душу. «Мы больш тут не застанемся», — рашуча заявіў Марк. Некалькі дзён Шагалава сям'я яе не выходзіла з пакоя, а потым назаўсёды пакінула Віцебск.

19 чэрвеня на пасаду Марка Захаравіча прызначылі Веру Михайлаўну Ермалаеву.

Дэтэктыў за паўгадзіны

Ці можна напісаць дэтэктыў за паўгадзіны? Сёлетнія фіналісты конкурсу маладых літаратараў імя ўладзімера Караткевіча, зладжанага Беларускам ПЭН-цэнтрам, мелі такое заданьне падчас адных з занятак. Як высветлілася, «лёгка жанр» — справа цяжкая і складаная. Пятро Васючэнка, які папрасіў маладых літаратараў напісаць сынопіс (кароткі плян) твору, атрымаў мала дэтэктываў і значна больш змрочных твораў у жанры фэнтэзі.

Вызначальнай асаблівасьцю сёлетняга конкурсу стала тое, што двое аўтараў прадставілі творы пад псеўданімамі процілеглага полу — калерытная баба Броня (Максім Восіпаў) і Алесь Жураўскі (абаяльная журналістка радыё «Свабода» Юлія Шарова).

Раман А. Жураўскага «Дон Джавані», які ўжо часткамі зьяўляўся ў Інтэрнэце,

сябры журы ў кулоарах называлі моцным творам, хача й мелі пэўныя заўвагі адносна мовы. Барыс Пятровіч, які праводзіў заняткі з канкурсантамі, зазначыў, што беларускай прозе даўно бракавала моладзеватага раману, хоць і выказаў незадавальненьне традыцыйнай формай апавяду. Але пэўным «апраўданьнем» аўтары тут можа быць тое, што ў яе гэта першы

літаратурны твор.

Баба Броня, створаная Максімам Восіпавым, — цудоўная эстрадная знаходка. Калерытная мова, трапныя дасьціпныя жарты, тонкі інтэлектуалізм — посьпех бабе Броні гарантаваны што ў «народных масах», што ў навісьці колах. Даша бы агучыць гэтыя тэксты таленавітай акторцы ды выпусьціць на тэлеэкран...

Вершы... Іх заўжды шмат — зь вершаў пачынае большасьць маладых твораў. Вялікіх адкрыццяў сёлета сярод вершатвораў ня здарылася. І гэта нармальна: не абавязаны кожны год у краіне зьяўляцца новы самабытны паэт! Адзінае, што засмуціла асабіста мяне падчас слуханьня вершаў, дык гэта яўны ўплыў Андрэя Хадановіча на маладых літаратараў: спрабуючы пераняць ягоны рэцэпт посьпеху, творцы

міжволі ідуць па шляху эпігонства. Іншая рэч, калі распрацоўваюцца ня вобразы і прыёмы Хадановіча, а абазначаныя ім кірункі. Тут можна згадаць для прыкладу «Інтэрнэт-дзеньнік Барбары Радзівіл», напісаны Марыйкай Мартысевич. Свой, адрозны голас выявілі на конкурсе Алесь Сушчэўскі і Тацяна Нядбай.

Апрача «разбору палётаў», маладыя літаратары мелі магчымасьць убачыць знутры літаратурны працэс — пабыць на літаратурных спарынгх між пісьменьнікамі й крытыкамі, на сустрэчы з Уладзімерам Арловым і Аляксандрам Ірванцом.

Які плён дасць сёлетні конкурс, пакуль ня могуць сказаць і самі арганізатары: яны ня вызначыліся, ці выдаваць зборнік некалькіх аўтараў, як у мінулыя гады, ці толькі раман «Дон Джавані». Бо калі выдаваць чарговую «братнюю магіду», навошта вызначаць наймацнейшы твор? Лепей ужо патрымаць у руках новы беларускі раман.

Адам Воршыч

Вершы фіналістаў конкурсу імя Караткевіча

Алена Пятровіч

КАЛІ ПАМІРАЮЦЬ...

Наследаваньне У. Караткевічу

Калі паміраюць зоры —
На зямлі згасе цяпелыя, што грэе вандроўніка,
І чорныя глюгі страшаць разьятраным крыкам.
Калі памірае вечэр —
Ён назаўжды засынае ў струхлым лаўжы,
А спруцнелыя дрэвы жагнаюцца, стоячы ў скрусе,
Трызнячы, бачаць, як ветах у змроку канае.
Калі паміраюць птушкі —
Пунсовы зарнак заб'е свой апошні цвік
У труну з апалага прэлага ўбогага лісьця.
Калі паміраюць камяні —
Вярыгамі іхнымі стануцца ігрышчы ў шале
І роля ахвярніка плягаю будзе й караннем давеку.
Калі паміраюць геніі...
Гавеюць камяні на аблогу жыцця
Перад споведзьдэю сьцішнай,
Машастовай крывёю ўскарміўшы аголены дол,
У вырай ўзьнімаюцца душы
Зьнякрыленых птушак —
Каб зямлёй на зямлі не зрабіліся іхныя сьпелы,
У сырадой туману спакваля распускаецца вечэр,
Парываецца нізка зор, і адна за адною, назіркам,
Адыходзяць на выварат неба.
Іх зараз ня бачна з гарышча.

А я патрабую сыр.
І Ваш патрабую дом —
Мае трапяткія вусы...
ы
Каб не прымарозіць ільдом.

Вясёлая мыш — іш як! —
Скачу на Вашым сталі!
Вы хочаце, каб — ціша?! —
За сьценкаю цішы стае,

А я пасялілася ў Вас.
(Таксама люблю сыр!
І каву. І нават — ва...
льс!)
Ой! Колюцца Вашы вусы...
ы.

...І вось — пакідаю Вас.
Надыдзе вясна, шторм...
Я буду прыгадваць ва...
льс
Пад чымсьці сталом.

І, можа, калі ўпрост
Зірнеце на поўню Вы,
Убачыце мой хвост
І поўні аскепак крывы.

Вы ўбачыце: ён канае —
Грызу яго, быццам сыр.
І кубак кавы крапаюць
Мае трапяткія вусы...
ы.

зьява — статуя Свабоды
(водгульле паганскіх стодаў)
азіраецца на Ost.

Вось — музей народных казак,
рамкі сувэніраў, масак,
пяцізоркавы гатэль.
Вокны бюргерскіх кватэрак
сузіраюць гнуткі бераг,
супэрмаркетаў арцель.

У паветры — водар мора,
пад зямлёй — піўніцы-норы.
Голкі шпіляў, баржы прас.
Ноч. Пустыя амбасады.
Паркі, цёмныя прысады.
Valdemara. Brivibas.

Тут жывуць, глядзяць у неба,
лічаць золата і срэбра,
фабрыкуюць новы міт.
Эўрапейскі задні дварык,
дзе таксама, як і Ёрык,
адыходзяць у нябыт.

Алена Рыбкі

***
Тваім сьвятлом напоены пакой,
у кубках астываюць нашы думкі,
і сонца зь ценем крохкія карункі
з павекаў не змагнуць ніяк рукой.
І гукі заплятаюцца ў спакой,
і дзьверы не прапусьцяць іншых крокаў,
і да ўсяго-ўсяго яшчэ далёка,
і толькі да цябе — падаць рукой.

Алесь Сушчэўскі

***
Дзень заакіяніўся і зьнік,
Морак праглынуў адлюстраванні.
Націнае кілямэтраваньне цяжкіх,
Каб прагнуцца зьябасьцю сьвятаньня.

Ціха-ціха — ўсе суседзі сьпяць.
Пакі перапоўненай прасторы
Сьпелаю страфою — не пазнаць!
Не дагнаць і не перапісаць! —
Набрынае аркуш кожнай парой.

Да пары ня стане прысьпяшаць
Час, закінуты няўмольна пад паліцу...
Ціха-ціха — ўсе суседзі сьпяць...
Я ня сплю,
цяжкі
і правадніца.

Яўгенія Манцэвіч

Анатоліу Сысу

На сэрцы і цэле — раны.
Ахапак гваздзікаў нясу:
Пятнаццаць — дзядам-вэтэранам,
І два — Анатоліу Сысу.

А лівень спыняцца ня стане.
Аскепкі сьцякаюць з труны.
На белых пакетах сьмятаны:
«Нам шэсьцьдзесят год ад вайны».

Нам шэсьцьдзесят год разам з мамай.
І сорак — нам разам зь сястрой.
Вясной паміраць — надта рана.
У час — перамога вясной.

Сяргей Прылуцкі

РЫСКІЯ СЭКСТЭТЫ

Вось манах ідзе у рызе
па старой каменнай Рызе
пад трамвайны перазвон.
Замак, Домская катэдра,
рэстараны ў стылі «рэтра»,
«sogru», «ja», «alaso», «pardon».

Мадэрновыя будынкi,
лес латыскае лацінкі
ды падлеткавы жаргон.
За гаворкай у пасажах
пані й спадары паважаю
праганяюць кавай сон.

Ты выходзіш на Вагона,
турыстычная варона,
пераходзіш цераз мост:

Тацяна Нядбай

***

Я — шэрая мыш. Кыш-ша!
Я Вас атручу сама.
За сьценкаю — ціша, ціша...
За сьценкаю — ноч, зіма.

ЛЮДКА СІЛЬНОВА

Красналюдкі

ВЯСНОВАЯ КАЗКА

Гэта казкі а ці чуткі —
 У Менску ходзяць красналюдкі*?
 Гэткім словам, мне здаецца,
 Працалюбных чалавечкаў,
 Захавальнікаў багацця —
 Гномаў называў мой бацька,
 Ахвяруючы хвілінку,
 Каб прысунуць сваю дзяўчынку...
 А як ляснула навука,
 Красналюдкам зваў унука.

І ня казкі, і ня чуткі:
 Менск трымаюць красналюдкі.
 Назіраю, што ні золак,
 У аранжавых камзолах,
 У штанах з агню і ў паскі!
 (Як са старадаўняй казкі!)
 Іх вясёлыя чароды.
 У руках — мяцёлкі й ведры:
 Горад вымыць пасля ночы,
 Твар ягоны — лоб і вочы.

Днём у нетры не знікаюць —
 Нам спрыяць за мэта маюць:
 Прыбіраць лісьцё з дарогі,
 Каб хутчэй ляцелі ногі,
 Ладзіць кльомбы сярод бруду
 Самацвётамі — усюды...

Мала іх, які адсотак,
 Ды сакральная работа.
 Бо вартуе іх каманда
 Беларускі наш парадак!

...Пройдуць хай дзесяцігодзьдзі.
 І аднойчы ў нахадзе
 «Баба, гэта — красналюдкі?»
 Хай спытае унук у Людкі.

*Красналюдкі — гномы. З выгляду — маленькія старыя людзі ў яркай вопратцы; яны жывуць у падземных нетрах, поўных каштоўных мэталю і камяню. Дарэчы, назву «гномы», што значыць «тыя, хто ведаюць», для гэтых фальклёрных персанажаў прыдумаў у эпоху Адраджэньня нямецкі вучоны Парацэльс.

АНАТОЛЬ КІЯШЧУК

Вечар у сквэрыку ля плошчы Перамогі

Ля лаўкі улюбёнай — каштан.
 Надзеў зялёны каптан
 І важна трымае сьвечы
 У казачны гэты вечар.

Ты прыйдзеш сюды — у госьці.
 Запленнік, русыя хвосцік
 І нагавіцы ў паскі...
 Таксама зь якойсьці казкі!

Абнімеш мяне: «Прабач!...»
 Загорнеш у хрумскі плашч.
 Бліснучы аконны шчыбы
 Ў сонцы — золаце нібы!

Мы пойдзем з табой у замак —
 Далей ад бацькоў і мамак.
 Там граюць музыку сноў —
 Пра вечнае, пра любоў...

Зялёны клён

Уайны, пад маім акном,
 Бадай, да ськону дзён,
 Стаіць, ахутаны плашчом,
 Зялёны маладзён.

Яго люблю я — пагатоў,
 Як дзеда з глыбіні
 Далёкіх, сьцішаных вякоў.
 Сьпяваю дзень пры дні:

«Зялёны клён — зялёны воўк!
 Ваўчыныя твае
 Галіны — рвуць паветра шоўк!
 І ранак настае...

Твае напэўныя лісты,
 Насеньня кіпцюры
 Прамень абліжа залаты
 Зь нябеснае нары...

АДАМ
ГЛЁБУС

Сучасьнікі

2005. Тата і ўваскрашэньні

Шмат разоў тата-нябожчык уваскрашаў у маіх снах. Уваскрашэньні адбываліся не па маёй волі; прынамсі, яны не залежалі наўпрост ад майго жаданьня ці нежаданьня ўбачыць тату. Таму ў мяне зьявілася здагадка, што ўсё паданьне пра Хрыста і ягонае ўваскрашэньне будзеся як сон пра Бога. Хрыстос — сон Бога.

10.03.2005, 12:19

1982. Вашчанка і будаўнікі

Чалавек не задаволены тым, што ён ТАКІ чалавек. Да свайго чалавечага яму карціць дадаць чужога, адсюль — чалавек-рыбіна, чалавек-птушка, чалавек-зьяма... Прага дадаваньня штурхае вынаходнікаў да адкрыцьцяў. Чалавек лётае, плавае, поўзае, але так і не пазбаўляецца незадаволенасьці. Яго бянтэжыць сьмяротнасьць. Чалавек выдумляе бесьмяротнасьць душы, выдумляе ўваскрашэньне, але супакойца ня можа. Свае сумневы наконт бесьмяротнасьці ён хавае ў лябінках рэлігійных інстытутаў. Чалавек будзе саборы, каб часова забыцца пра небыцьцё. На пэўны час яму тое ўдаецца. Прынамсі, гэта ўдавалася зрабіць майму выкладчыку кампазыцыі Гаўрылу Вашчанку. Ён некалькі разоў апавядаў адну і тую ж гісторыю... На будоўлі сабору ў рабочых спыталі, што яны робяць. «Цёглу нашаму», — адказаў адзін. «Сьцяну фарбую», — сказаў другі. А трэці абвясціў: «Будую сабор!» Вашчанка агітаваў мяне, як і астатніх сваіх вучняў, «будаваць сабор». Як вучань, я мусіў пагадзіцца з настаўнікам. Але як мастак, я фарбаваў сьцяну. Леппі сказаць, што ты фарбуеш сьцяну, чым ганарыста думаць, нібыта малюеш Бога, адказнага за бесьмяротную душу.

11.03.2005, 12:42

2001. Баба і сад

Адрачэньне ад свайго самага каштоўнага можа быць шчасьцем. Прынамсі, гісторыя пра стогадовую вясковую жанчыну, расказаная Алесем Векам, пра тое сьведчыць. Пачуўшы сваю блізкую сьмерць, баба ўзяла сякеру і высекла дрэвы ў садзе. Шыкоўны сад тата баба даглядала ўсё жыццё, а напярэдадні сыходу адраклася ад яго і сказала, што вельмі шчаслівая ў адрачэньні. Прагматычныя вяскоўцы, зразумела, асудзілі знішчэньне саду, назвалі паводзіны старой старэчым маразмам і суцэльным вар'яцтвам. Мне ж у перадсьмяротным чыньніку бачыцца глыбокі сэнс. Я ўяўляю, як доўга старая рыхталася, як цяжка ёй далася само рашэньне пасячы любімыя дрэвы, якую палётку яна адчула, калі пазбавілася ад самага дарагога і любімага, ад таго адзінага, што прывязвала яе да няспыннага кругаўзварту зямнога жыцця. Баба пасекла ня толькі дрэвы і ня толькі дрэвы, колькі штодзённую мітусню і марную марнасьць жыцця, а пасекшы, атрымала доўгачаканы спакой.

14.03.2005, 12:46

Знакі прыпынку

УЛАДЗІМЕР
НЯКЛЯЎ

***

Цікава, што ў Чэхава знакамітае «І на нашай вуліцы будзе сьвята!» кажа — і тым самым выказвае непахіснае перакананьне ва ўсталяваньні справядлівасьці ў чалавечым сьвеце — Іван Дзьмітрыевіч Громаў, сталы прабывальнік палаты №6, вар'ят... ды яшчэ мужчына 33 гадоў.

***

Доктар Андрэй Яфімавіч Рагін, апынуўшыся ў палаце №6 не як доктар, а як прабывальнік, заўважыў, што «і псыхічна здаровыя людзі носяць ордэны».

«А неўраджаі ў нас праз тое, што асушылі пінскія балоты», —

сьцьвярджаў паштмайстар Міхал Авяр'янавіч...

За савецкім часам пісьменьніцаў, каб пасьцігалі жыцьцё, з году ў год бралі на вызьняны партыйна-гаспадарчыя нарады, далучалі... Неяк пахалі на Палесьсе. Пааіраналі белыя халатны, пайшлі на ферму. Па ўсёй яе даўжыні за партыйна-гаспадарчым актывам, які вядзе і накіроўвае Пётар Машэраў, тагачасны начальнік краіны, ідзем сабе... Фэрма як форма: справа каровы, зьлева каровы... Незразумела, што зь імі партыйна-гаспадарчым актыву рабіць? Раптам Машэраў нахіліцца, зазірае адной карове пад

бруха, задумна — невядома з чаго — ківае галавой і далей ідзе. І сьледам за ім увесь актыў — па чарзе, як адзін чалавек, — давай зазіраць той карове пад бруха і задумна ківаць галавой. Карова з такой пільнай увагі высокіх гасьцей нават зьніжвалася...

Потым быў абед, на якім Аляксандру Кузьміну, трэціму пасья Машэрава начальніку, былому авіяштурману і няжэўнаму чалавеку, я прачытаў з нагоды ўбачанага чатыры радкі: «Сознанье величало багрово, седые опалил виски: те, у кого соски, — коровы! А у кого х... — быки!»

Кузьмін, як і ўсе астатнія на абедзе, дзе не шкадавалі наліваць, быў трохі нападліткі — і яму спадабалася. Ён падвёў мяне да Машэрава і сказаў: «Прачытай яшчэ раз». Ну, яшчэ дык яшчэ... Толькі перадапошніе — перад быкамі — слова на гэты раз у мяне ня вымавілася, я паказаў яго адпаведным жэстам...

Машэрава вершы не кранулі, але ён зачэпаўся за іх і ўдаўся са мной у выхаваўчую гаворку. Пачаў з таго, што вось пісьменьнікі, маўляў, супраць мэ-

ліярацыі, а асушэньне Палесься («каўтуна, — як ён сказаў, — на галаве Беларусі») — гэта подзвіг. Пасья тлумачыў, якія тут чакаюцца сельскагаспадарчыя дасягненьні, даводзіў, што былыя балоты пракормяць увесь народ, — ну і гэта далей. Карачей, задача пісьменьнікаў — адностроўваць і заклікаць...

Мне не здалася, што ён катэгарычна перакананы ў тым, што тлумачыць і даводзіць, інакш бы не тлумачыў і не даводзіў — хто я для яго? Тут і згадаў я чэхаўскага паштмайстра і нібыта жартам паўтарыў ягоную фразу:

Машэраў, як кажуць, ня ўехаў. Ён раптам крыўдануў. Але, дзякуй богу, не на мяне, на Чэхава.

«Лухта! — сказаў ён (сказаўшы абсалютную праўду). — Мы разьбіраліся з той мэліярацыяй, каля двух працэнтаў толькі было асушана. І палікаў у 1930-я трохі падушчылі. Ніхто да нас за Палесьсе ўсюр'ёз ня браўся — мы першыя ўзяліся!»

Машэраў за мэліярацыю Палесься меў ордэн. Што ж, «і псыхічна здаровыя людзі носяць ордэны».

Так пераяжджае «БелАЗам»

Жодзінскае «Тарпэда» захавала за сабой першае месца, адкінуўшы «Дарыду» на шостае. Паводле антрапамэтрычных даных маладыя жданоўскія футбалісты яўна саступаюць фактурным белазэўцам. Рэпартаж **Алега Раяўца**.

Галоўны матч туру футбольнага чэмпіянату праходзіў у Кунцаўшчыне. На тэмэйшым стадыёне праводзіць хатнія паядынікі жданоўская «Дарыда». Каманда толькі трэці сезон праводзіць у вышэйшай лізе: пазалестася яна была трывацатай, у 2004 г. заняла 11-е месца. Сёлета пасля чатырох тураў «Дарыда» ішла трэцяй, маючы «нуль» у графе паражэньняў і адзін прапушчаны мяч. Візыт у суботу ў Кунцаўшчыну лідэра чэмпіянату жодзінскага «Тарпэда» адкінуў «Дарыду» на шостае месца.

Выдаткі матчаў у выхадныя

Найперш дам парадку для «няконных» (безаўтамабільных) аматараў футболу, якія выбіраюцца на матч з далёкіх мікра-рэнаў сталіцы. На матчы лепей выязджаць за гадзіну, а то і паўтары. Транспарт ходзіць гады ў рады, некаторыя маршруты адменены. Я, напрыклад, ехаў з Курасоўшчыны толькі з адной пераездай, але дарога заняла хвілін пяцьдзесят пяць. Хоць падарожжа цікавае — гэта ня з трактарнага заводу цягнуцца. Зялёныя пагоркі, пад Сухаравам амаль у нейкае рэдкалесце трапілі, потым зноў мікрапраяў з дзевяціпавярховікамі-блізнятамі. З гістарычных адметнасцяў толькі шыкоўны царкоўны будынак з брукаванкай і агароджай перад галоўным уваходам ды крыжамі на шыбах. Прыналежнасць да рэлігійнай дэмінацыі так і засталася для мяне загадкай.

Знайсці стадыён было няцяжка. Арыентаваўся на фанакцыя дудкі ды барабаны, што віталі адкрышце гульні. Гэта былі некалькі дзясяткаў заўзятараў «Тарпэда». Яны віталі сваіх улюбёнцаў велізарнымі сіне-чырвонымі сьцягамі, ну амаль як на стадыёне «Ноў камі» у Барсэлёне, ды шматлікімі вершаванкамі.

Утульная арэна

Чытаючы прэсу, я падазраваў, што стадыён у Кунцаўшчыне сымпатычны. Але пабачанае пе-

раўзішло чаканні. Так, гэта вельмі ўтульная арэна на тры тысячы глядачоў з новымі, яшчэ чыстымі крэсламі. Па пэрымэтры стадыёна, адрозна за глядацкімі трыбунамі, растуць бярозы. Уяўляю, што тут будзе праз два тыдні — калі «Дарыда» згуляе з «Гомелем», а ясна забудзе ўсімі фарбамі. Увосень ад хараства залатой восені вакол стадыёна будзе як вачэй адраваць. Прынамсі, будзе чым заняць сябе, нават калі гульня будзе малацікавай.

Адзіная праблема дарыдаўскага стадыёна — лёжа прэсы. Мала таго што разьмешчана на ўсходняй трыбуне — у ясны дзень сонца б'е проста ў вочы, — да таго ж разьлічана толькі на трох прадстаўнікоў журналісцкай прэфэсіі. Адно з крэслаў займае судзьдзя-інфарматар з усімі прычындамі. Добра, што стадыён у суботу быў запоўнены толькі напалову: вольных месцаў хапала. А калі на арэне будзе аншлаг? У гэтым пляне VIP-лёжа выглядала куды больш паважна — і месцаў болей, і здарэцца, ад дажджу лепей абароніць. У суботу, напэўна, большасць спартовых заўзятараў аддалі перавагу хакейнаму паўфіналу Канада—Расея. Таму знайсці вольнае месца на заходняй трыбуне не ўяўляла цяжкасцяў.

«Дарыда», ты — мая надзея

Як і водзіцца ў нацыянальным першынстве, пачатак гульні быў сумным. Ці то каманды прыгледзіліся адна да другой, ці грэліся на вясновым сонейку. Пад вечар моцна паялліла, ад шпільні не выпрацоўвала нават заснен заходняй трыбуны.

«Дарыда» адрозна села ў глыбокую абарону, нягледзячы на заклікі свайго 30-гадовага галкіпера Сяргея Шалаі: «Не сядзем нізка!» Шумныя жодзінскія заўзятары адрозна адрэагавалі: «Хлопцы, сядзем нізка!» Шалаі сварыўся на сваіх. У параўнанні больш выгадна глядзеў кіпер «Тарпэда» Уладзімер Селькін, які як мог падбэдзёрваў сваіх

PHOTO BY MEDIA.NET

Санькаў і Дзёняў.

Маладым футбалістам «Дарыды» было цяжка цягача з вопытнымі гасямі. Па антрапамэтрычных даных жданоўскія хлопцы яўна саступаюць фактурным прадстаўнікам «Тарпэда».

У першым тайме выхаваны Людас Румбуціса яшчэ даволі паспяхова супрацьстаялі набегам Жодзіна, дзе выдзяляліся Сяргей Ірха, Сяргей Зяневіч, Ігар Трухаў ды Віталь Радзівонаў. Раз-пораз «Дарыда» агрызалася контратакамі ці банальным вынасам мяча далей ад варот. Пяць разоў за гульню мяч вылітаў за межы трыбун. У перапынку я спэцыяльна пайшоў паглядзець, куды ж дзяваўся скуруны сябра футбалістаў. Аказалася, што за заходняй трыбунай вялікі пустыр — пясок са слядамі нядаўніх дажджоў. Відаць, нешта з часам там пабудуюць.

Але ўтрымаць нічыю да перапынку ня здолеў, прапусціўшы на апошняй хвіліне першага тайму выпад Віталі Радзівонава.

Каманды разьліліся па разьдзяляльных — падапечныя Юр'я Малеева з прыўзнятым настроем, «Дарыда» павесіўшы нос. Глядачы скіраваліся ў краму з старажытнай беларускай на-

звай «Каапэратар». Тых, хто застаўся на трыбунах, забавлялі камандная песьня на беларускай мове («Дарыда», ты — мая надзея, «Дарыда» — сэрца маладзее») ды дыктар-інфарматар, які апэратыўна паведамляў пра вынікі астатніх гульняў туру. А калі абвясціў, што на чэмпіянаце сьвету па хакеі Расея саступае Канадзе зь лікам 0:4, стадыён ішчасьліва загугу. Цікава, адкуль бярэцца сацыялістычны выкладкі, што беларусы як адзін выступаюць за саюз з «ўсходняй сьцюрой»?

Менскі кацёл

Прэсінг «Тарпэда» на вароты ў другім тайме працягнуўся. Хоць «Дарыда» час ад часу пагражала варотам жодзінцаў, прымуціўшы Селькіна зрабіць пару зэйваў. Празь пяць хвілін пасля пачатку тайму міліцыя некуды зьехала за заходнюю трыбуну жодзінскіх заўзятараў. Шкода хлопцаў. Не, ніхто іх на згаданым пастыры не расстрэльваў. Відаць, толькі правярылі дакумэнты і правялі растлумачальную гутарку. Але якраз у гэты час «Тарпэда» забіла другі гол. У правы ніжні кут пакаляў мяч Уладзімер Мароз.

Заўзятары «Дарыды», а такіх

на стадыёне была большасць, засулавалі. Аблягчыў сум толькі выхад на поле форварда жданоўцаў Фёдара Лукашэнка — найстарэйшаму гульцу каманды дасталася неслабая порцыя аплядысмантаў. Што б ні казалі, на менскіх ўскраінах яшчэ з павагай ставяцца да гэтага прозьвішча.

Потым галкіпер «Тарпэда» за-сумаваў і імкнуўся знайсці сабе занятак. Колькі разоў падыходзіў да бутэлькі з вадой, выходзіў за межы штрафной, падбэдзёрваючы аднаклубнікаў: «Хлопцы, пацяпіце, зусім крыху часу засталася». Нават спрабаваў павіснуць на перакладзіне. Але заўзятар з трыбуны быў суровы: «Не ламай інвэнтар!»

Хвіліне на 77-й «Тарпэда» паставіла фінальную кропку — 0:3. З-за межаў штрафной пацэліў па варотах самы выніковы футбаліст клубу — Ігар Трухаў. Некалькі дзясяткаў балельшчыкаў падняліся і з сумным відам падаліся да выхаду.

«Тарпэда» захавала за сабой першае месца, адкінуўшы «Дарыду» на шостае.

Зьмены ў «Дынама»

У наступную пятніцу хлопцаў з «Дарыды» чакае няпросты экзамэн — матч на галоўнай арэне краіны з чэмпіёнам краіны, менскім «Дынама». Праўда, сталічны клуб пачаў сезон не найлепшым чынам і займае цяпер восьмае месца. У панядзелак «Дынама» стралянулі чарговыя кадравыя перастаноўкі. Прэзыдэнт клубу Юры Чыж адправіў у адстаўку галоўнага трэнэра Юр'я Шуканава, які прывёў каманду да залатых мэдалёў і кваліфікацыі Лігі чэмпіёнаў. На ягонае месца прызначаны Аляксандар Башмакоў, што дагэтуль працаваў з «Тарпэда-СКА». Башмакоў ужо пяты трэнэр за апошнія два з паловай гады ў «Дынама».

А ў нядзелю нас чакае галоўная падзея вясны. На стадыёне «Дынама» — фінал Кубка Беларусі (пачатак у 18.30). Трэнэр моладзевай зборнай Юры Пунтус, што ўзначальвае МТЗ-РПА, супраць свайго былога клубу — барысаўскага БАТЭ. У мінулую суботу на «Трактары» прайшла «генэральная рэпэтыцыя». Каманды сустракаліся ў рамках чарговага туру чэмпіянату. Барысаўскія футбалісты перамаглі зь лікам 1:0.

СЬЦІСЛА

Пакарэньне Гамбургу

Максім Мірны і швэд Энас Б'эркман выйгралі тэнісны турнір у Гамбургу ў парным разьдзе. У фінале яны перамаглі францаў Фабрыса Сантаро і Мішэля Лёдра — 4:6, 7:6 (7:2), 7:6 (7:3). Гэта другі тытул беларуса ў парным разьдзе сёлета і 22-гі за кар'еру. Са зьменнай партнэра (дагэтай

Макс выступаў з індыйцам Махешам Бхупаці) справы пайшлі значна вяселей. Посьпех у Гамбургу дазволіў беларусу ўзвясці на чацьвертае месца ў індывідуальным рэйтынгу парных тэнісістаў.

Барсэлёна — чэмпіён
Каталёнская «Барсэлёна», нарэшце, пасля доўгага перапынку заваявала залаты мэдалі

футбольнага чэмпіянату Гішпаніі. За два туры да фінішу яна згуляла ўнічыю зь «Левантэ» — 1:1 — і стала недасягальнай для пераследнікаў з мадрыдзкага «Рэалу». Гэта 17-ты тытул каталёнцаў.

Фанэра над Венай

Чэмпіянат сьвету па хакеі 2010 году пройдзе ў нямецкіх гарадах Кёльн і Мангайм. На кангрэсе Міжнароднай хакейнай

фэдэрацыі за кандыдатуру Нямецчыны прагаласавалі 89 чалавек, за Беларусь — 18. Беларусь толькі плануе пабудавань лядовыя палатцы — у сталіцы ўмяшчальнасьцю 13 тыс. і Жодзіне ўмяшчальнасьцю 6 тыс. Затое Беларусь адхапіла моладзевы чэмпіянат сьвету (узрост гульцоў да 20 гадоў) у падгрупе «В». Ён пройдзе ў сьнежні ў Менску.

Герой нашага часу

Нямецкае алімпійскае таварыства ўзнагародзіла футбаліста нацыянальнай зборнай Нямецчыны і брэмэнскага («Вэрдэра» Міраслава Клэзэ памятным знакам «За спартовую высакароднасьць». У матчы 32-га туру бундэслігі супраць «Армініі» пры ліку 0:0 Клэзэ ўпаў у штрафной плошчы, і арбітар

прызначыў пэнальці, пацікнуўшы, што было паршэньне. Міраслаў падшоў да судзьдзі і растлумачыў, што ўсё было ў рамках правіл. «Вэрдэр», дарэчы, потым перамог, а сам Міраслаў забіў мяч з гульні. Клэзэ, ураджэнец Польшчы, сьляны сваёй дабрынёй. Ён жартуе, што злосьці ягонага любімага сабакі хапае на дваіх.

AP, iihf.com, sport-express.ru

ІНФАРМАТАР

Спартовыя клубы Менску

«Orange Club»
Сквош
зав. Калініна, 16
285-66-65, 674-66-65,
762-66-65

«Hong-Gia»
Ушу, кунг-фу
вул. Енісейская, 4
651-95-18

«Айкідом»
Айкідо
пр. Скарыны, 65 (БНТУ)
вул. Кашаваго, 2 (Дом
фізкультуры)
663-20-40, 751-76-33

«Атлант»
Айкідо
вул. Заслаўская, 23/2
708-02-01
Валейбол, баскет-
бол, в'ялікі тэніс,
стольны тэніс, рука-
пашны бой, барацьба
вул. Сапёраў, 5
254-84-05

«Белы Дракон»
Ушу, кунг-фу
вул. Заслаўская, 23/2
240-12-12

«Біярытм»
Валейбол
вул. Фабрычнага, 30
227-49-82

«Вымпэл»
Дзюдо, в'ялікі тэніс
вул. Макаёнка, 27а
264-23-91

«Гарызонт»
Валейбол, баскет-
бол, в'ялікі тэніс,
стольны тэніс
вул. Куйбышава, 41
239-48-59

АНДРЭЙ ЛАНКЕВІЧ

«Эўра-Азія»
Тайцы — цюань
пр. Машэрава, 105 (2-гі
паверх)
209-69-56

«Залатыя пальчаткі»
Бокс
вул. Казлова, 10
239-04-75, 639-04-75

«Кік-Файтэр»
Тайландскі бокс,
кікбоксінг
вул. Валгаградская, 15а
266-94-57, 263-74-67

«Сьвет фітнэсу»
Кікбоксінг, бокс, айкі-
до, тайцы
пр. Машэрава, 20-1
(Вяснянка)
207-18-23/24, «Velcom»:
101

«Нардзін»
Сучасныя баявыя мас-
тацты
вул. Сурганава, 47б
237-74-56/58, 237-73-
48

«Алімпік»
Тэквандо

вул. Альшэўскага, 32
255-99-91, 216-98-87

СДЮШАР па барацьбе
Вольная барацьба, браз-
ыльская барацьба, самба, дзюдо
вул. Першамайская, 12
227-38-93

СДЮШАР па барацьбе
Барацьба, самба, дзюдо,
тэквандо, кікбоксінг, бокс, тай-
ландскі бокс
вул. Каралёў, 7
220-34-86

Дзюдо па барацьбе
пр. Скарыны, 53-97
233-49-57

«Сінця»
Тайландскі бокс,
кікбоксінг, ушу
вул. Каліноўскага, 82/2
263-57-72

Спарткомплекс па барацьбе
Вольная барацьба, браз-
ыльская барацьба

вул. Карбышава, 50
263-20-48/10-45

Тэнісныя корты
В'ялікі тэніс, настоль-
ны тэніс
пр. Машэрава, 63
226-92-73

**Тэнісныя корты гатэ-
лю «Беларусь»**
В'ялікі тэніс
вул. Старажукская, 15
209-75-38

«Удан»
Ушу
вул. Курчатава, 1
вул. Маякоўскага, 129
229-21-93

ФАЦ імя П. Машэрава
Валейбол, баскетбол,
міні-футбол, в'ялікі
тэніс
пр. Машэрава, 23
226-68-66, 226-95-66

Футбольны цэнтар
Футбол, міні-футбол,
настольны тэніс
пр. Машэрава, 23
254-81-07, 637-82-33

«Чурук»
Тайландскі бокс
вул. Кедышкі, 13а (СШ
№115)
668-97-57, 253-80-43

«Юніс»
В'ялікі тэніс
вул. Усходняя, 129
262-18-43

«Ягуар»
Тайландскі бокс,
кікбоксінг
пр. Скарыны, 65 (БНТУ)
пр. Пушкіна, 28 (клуб
«Тунэль»)
620-48-64

ПАРТЫЯ З ГРОСМАЙСТРАМ

Чытачы прапанавалі разьмен (18...Фс8-g4), але грос-
майстар не паддаўся на «правакацыю», адшыюшы 19.
Фf3-f2. Цешыць тое, што чорныя пратрымаліся 18 хадом
— на ход болей, чым легіянер Вясочын у партыі з Андрэ-
ем Жыгалкам на клубным чэмпіянаце. Акрамя гэтага,
пахваліцца чорным, бадай, няма чым. Фэрзь на g4 глядзі-
цца камічна, а цэнтральныя пешкі белых гатовыя кроцьчы
уперад. Аматыры абароны, яднайцеся!

Вашых варыянтаў чакаем, як заўжды, да панядзелка,
19:00. Ход можна даслаць праз форму на
bychess.narod.ru/nr/move.html або проста на
nn@promedia.by («Kaica»). SMS: 754-04-53.

Рэйтынг is nothing

Імпрэза з доўгай назвай
«Сёмае першынство край-
ны сярод клубных каман-
даў і камандаў калектываў»
адбылася, па традыцыі, у
нацыянальным Палацы
шахмат і шашак. У параў-
наньні зь мінулым годам
удзельнікаў паменела: ці то
сёлета час быў выбраны
няўдала (6—10 траўня, раз-
гар сьвятая), ці то ўносы
аказаліся зьявілімі (амаль
500 тыс. рублёў для каман-
ды), ці то спрацавала нежа-
даньне функцыянераў Бела-
рускай фэдэрацыі шахмат
рэкламаваць свае карысныя
ініцыятывы. Лепшага пакі-
дала жадаць ня толькі ась-
вятленьне турніру ў СМІ,
але і стаўленьне да гледа-
чоў. Тыя, хто прыйшоў на
афіцыйнае закрыцьцё да
заплываванага часу — ча-
тырох гадзінаў дня, — былі
прысмяна агаломшаны паве-
дамленьнем вахтары: «А
шахматысты ўжо разьбеглі-
ся».

Так ці інакш, тузін клю-
баў зь Берасьця, Віцебску,
Горадні, Менску, Пінску

прадэманстравалі сваю
моц *urbi et orbi*. Практыч-
на ўсе гульцы — і перша-
разраднікі, і міжнародныя
гросмайстры — біліся да
апошняй пешкі.

Ад пачатку выявілася,
што прэтэндаваць на вы-
хад у Эўрапейскую лігу бу-
дучь леташнія лідэры —
«Вяснянка» і «Вэктар».
Інтрыгі дадаваў хіба выс-
туп каманды Рэспубліканс-
кага цэнтру алімпійскай
падрыхтоўкі, кіраўнікам
якога ўдалося «пера-
маніць» зь «Вяснянкі»
мжнароднага майстра
Юр'я Ціханава. Тым ня
менш, населье сабранай
камандзе РЦАПу цяжка
было канкураваць з загара-
таванымі клубамі. І
«Вяснянка», і «Вэктар»
толькі між сабой зрабілі
нічыю, а ўсе астатнія
шэсьць матчаў выйгралі,
набраўшы па 13 каманд-
ных пунктаў. «Вяснянка»
захавала чэмпіёнскі тытул,
«Вэктар» задаволюся срэб-
рам. Не дапамог камандзе
бизнесоўца Пятра Герасі-

мовіча ні вышэйшы сяр-
эзні рэйтынг ЭЛА, ні зап-
рашэньне з Украіны грос-
майстра Спартака Вясочы-
на (ЭЛА 2583). Дарэчы, ле-
гіянэры, гуляючы на пер-
шых дошках, прынеслі
«Вэктару» ня дужа многа
балаў. «Лепей было даць
падзарабіць нашым знака-
мітым «гросам» або майст-
рам, — бурчэлі на-
зіральнікі, — а то вунь Фё-
дараў, чэмпіён Беларусі,
гуляе ў расейскім чэмпіа-
наце за самарскі клуб
«Юнілайн» на шостай
дошцы».

Турнір стаўся добрай
школай для маладых кан-
дыдатаў з 11-й менскай
спартшколы, а таксама для
прадстаўніц прыгожага
полу, хоць іхнія каманды
(адпаведна «Юнаітэ» і
«Надзея») і апынуліся ў
хвасце табліцы.

Пад штандарам «Вяс-
нянкі» выступілі браты
Жыгалкі, Ігар Люцко, Яў-
ген Мачалаў, Міхал
Гінзбург, Уладзь Куцан-
коў. Лідэр каманды Анд-
рэі Жыгалка з бляскам на-
браў шэсьць балаў у сямі
гульнях. Героем спаборні-
тва трэба лічыць таксама
64-гадовага міжнароднага
майстра Ўладзімера Літ-
вінава. Ён вызначыўся
яшчэ на Ўсесаюзнай шах-
матнай спартакіядзе 1963
году, калі беларусы завая-
валі бронзавы мэдал. Сё-
лета сп. Літвінаў быў запас-
ным, аднак, чатыры разы
сёўшы за дошку, унёс у
агульную скарбонку 3,5
бала. Зірніце, як ён перахі-
трыў кандыдата ў майстры
з Горадні, утвая маладзёй-
шага за сябе.

ВР

Як бы вы згулялі?

Я. Анацка
«ГарДУ» —
У. Літвінаў
«Вяснянка».
Менск, 2005.
Ход чорных.

Крb8 5. Кс5 Кс4+6. Крh1 Сb5 і белыя здацца
+1Ф3 1... Кс5 Кс4+6. Крh1 Сb5 і белыя здацца

ВАРТА БАЧЫЦЬ

Пятніца, 20 траўня

БТ, 12.10

«Нашы суседзі».

Беларусь, 1957,

рэж. Сяргей Сплашноў.

Побытавая камэдыя.

Карціна цікавая ўдзелам выбіт-
нага актора Глеба Глебава, які вы-
канаў ролю затуркананага мужа
Людмілы Паўлаўны; ягоны герой
мяккі, далікатны, інтэлігентны, які
стаміўся змагацца, але здольны на
«падпольны» супраціў.

НТВ, 22.40

«Прыстанак зла».

Нямеччына—ЗША—Францыя—

Вялікабрытанія, 2002,

рэж. Пол У. С. Андерсан.

У сакрэтнай падземнай лябара-
торыі на волю выраваецца небясь-
печны вірус. У лябараторыю спус-
каецца адмысловы атрад. Бункер
аж кіпіць жывёламі-мутантамі і
платажэрнымі зомбі, у якіх вірус
пераўтварае людзей.
Культавы фільм жахаў.

Субота, 21 траўня

«Лад», 22.00

«Тры дні «Кандору».

ЗША, 1975, рэж. Сідні Полак.

Шпіёнскі трылер паводле рамана
Джэймса Грэйдзі «Шэсьць дзён
«Кандору»». «Папярковы» аналітык
ЦРУ высьвятляе, што яму пагражае
сьмерць. Ён мусяць хаваліца ад за-
бойцаў і адшукаць праўду.

Для рэжысуры С. Полака
«Тутсі», «Фэрмі Джонсан» харак-
тэрныя напружанае дзеянне і дак-
ладная распрацоўка характараў.
Карціну ўпрыгожвае выдатны ак-
торскі ансамбль — Робэрт Рэд-
фард, Фэй Дануэй, Макс Фон
Сюдэу.

СТВ, 3.55

«Слон».

ЗША, 2003, рэж. Гас Ван Сэнт.

Драма.

Разьня ў школе Калумбіны, калі
падлеткі расстралялі аднакласні-
каў, паказаныя вачыма сьведкаў, ах-
вяраў — і забойцаў. Доўгія планы,
камэра ідзе за персанажам, павароч-
ваецца, вяртаецца да героя. Прыемы

WWW.MOVIEWEB.COM

экзыстэнцыйнага фільму «Джэры»
выкарыстоўваюцца тут, каб раска-
заць пра апошнія гадзіны забітага
юнацтва.

Рух камэры, зьмены позіркаў
ствараюць свабоднае і лёгкае, як
подых, павуцінне.

Карціна атрымала галоўную ўзна-
гароду на Канскім кінафэсьце.

Нядзеля, 22 траўня

«Лад», 13.00

«Утрапёная Лоры». Расея, 1991,

рэж. Леанід Нячаў.

Мэлядрама, музычная казка па-
водле апавесці Пола Геліка «Там-
сіна».

Калі ў дзяўчынкі захварэла кошка,

герані дапамагае пустэльніца Лоры,
якая размаўляе з ангэламі і гномамі,
лечыць зьвіяроў і птушак. Твор бела-
рускага клясыка Л. Нячаева («Прыго-
дзі Бурціна») у нас мала вядомы, бо
пастаўлены ў Расеі, але стыль муд-
рага і сьветлага кінаказачніка заста-
ецца непаўторным і пазнавальным.
Дзіцячая кніга Пола Геліка ў нас
была пад забаронаю, бо ў ёй гаво-
рылася пра Бога.

БТ, 22.05

«Каралева Марго».

Францыя—Нямеччына—Італія,
1994, рэж. Патрыс Шэро.

П.Шэро падкрэсьліваў, што
хацеў паказаць гістарычных перса-
нажаў жывымі людзьмі — з крыві і
плёці. Дзецім гэтую кроў і плёць
паказваў ня вярта. Зьвярніце ўвагу
на Вірну Лізі, якая не пабаялася
сыграць выродліваю Кацярыну Мэ-
дычы (канскі прыз).

НТВ, 22.40

«Пра пачвар і людзей». Расея,
1998, рэж. Аляксей Балабанаў.

Эстэтыка крымінальнай драмы.
Да «Братоў» і «Вайны» Аляксей

Балабанаў не пазначаў зло даклад-
наю сацыяльна-імпэрскаю шпіль-
дачкай. У фільме «Пра пачвар і
людзей» ёсьць сямскія блізныяты,
садамазахізм і падпольныя парнафіль-
мы. Але вычварэньні і агіднае ў
карціне эстэтызаваньне — фільм на-
гадвае старыя папштоўкі пачатку
XX ст. Тое, што гэтыя папштоўкі са-
дазратчыны, — правакацыйны вы-
бар аўтара.

Панядзелак, 23 траўня;

аўторак 24 траўня

«Лад», 17.25

«Дзікае паляваньне караля
Стаха», 1—2 сэрыі. Беларусь,
1979, рэж. Валеры Рубінчык.

Філязофска-гатычная прыпа-
весьць, дэтэктыў жахаў на аднай-
менным рамане Ўладзімера Карат-
кевіча. Адна з найлепшых бела-
рускіх карцінаў. Валеры Рубінчык
засяроджаецца на пазачасовых
момантах, на застылай пазіі прак-
лёну й накіраваньня. Сцэна ўдэкаў
у рапідзе і са зьмянова колераў, са-
мотнае дрэва, якое падае — і
шчымыя музыка Югена Глебава.

Андрэй Расінскі

ВЫСТАВЫ

Нікіфароўскі

Да 23 траўня ў аддзеле беларускай літаратуры Нацыянальнай бібліятэкі (вул. Крава, 49) працуе выстава «Пачынальнік беларускага народназнаўства», прысьвечаная 160-годзьдзю з дня нараджэння Мікалая Нікіфароўскага — этнографа, фалькларыста, асьветніка.

Прыхільнасьць

Да 21 траўня ў кавярні-бары «Лёндан» (пр. Ф. Скарыны, 18) праходзіць выстава Ануша Каўшарана «Прыхільнасьць».

Доўгія вёрсты вайны

Да 3 чэрвеня ў Музеі гісторыі беларускай літаратуры (вул. М. Багдановіча, 15) працуе выстава «Доўгія вёрсты вайны».

ІМПРЭЗЫ

Напалеон у Менску

19 траўня а 18-й гадзіне ў Гістарычнай майстэрні (вул. Сухая, 25) — вечарына «Напалеон Орда. Мастак, музыка, змагар». Выступаюць: Леанід Акаловіч, Ігар Гатальскі, Анатоль Федарук.

3 радзімы Астрыд Ліндгрэн

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі 19 траўня а 17-й пачнута швэдзка-беларускія дні літаратуры і паэзіі з удзелам швэдзкіх пісьменьніц Ганны Халмгрен, Майгуль Ахельсан, Ені Тунэдаль. Вечарыны таксама пройдучы ў Пінску (20 траўня) і Горадні (21 траўня).

Streetracing

21 траўня ў Салігорску пройдзе фестываль «Streetracing» з правядзеньнем заездаў на чвэрць мілі, выставамі аўта-тэхнікі і конкурсамі.

Зялёны гран-пры-2005

21—22 траўня ў Горадні, ва ўрочышчы Пышкі на турбазе «Крайдавыя горы», адбудзецца фестываль аўтарскай песні «Зялёны гран-пры-2005». Т.: 78-78-269.

КАНЦЭРТЫ

WestWorldClub

27 (пт), 23.00 — гурт «Уматурман» (Расей). Квіткі: ад 40 000 да 100 000.

К/з «Менск»

27 (пт) — творчая сустрэча з аўтаркай і выканаўцай Ірынай Ігнацук. Квіткі: 5 000—10 000.

Палац Рэспублікі

24 (аўт) — канцэрт Аляксандра Разэнбаўма.

ПК прафсаюзу

19 (чц) — джазавы піяніст Дэнніс Крамер і Ганна Каралёва (саксафон, вакал) з праграмай «Цуды джазавага раялю».

ТЭАТРЫ

Опера

19 (чц) — «Кармэн». 20 (пт) — «Набука». 21 (сб) — «Іяланта». 26 (чц) — «Венар старадаўняга романсу». 28 (сб) — «Кармэн». 29 (ндз) — гала-канцэрт беларускай оперы.

Тэатар-студыя кіннаактора

19 (чц) — «Мы ідзем глядзець Чапаева». 20 (пт), 21 (сб) — «Выкраданьне Алёны». 22 (ндз) — «Айсэдора. Танец каханьня».

Маладзевы тэатар

19 (чц) — «Позняе каханьне». 20 (пт) — «Вяселье будзе, альбо 3 хлусны мьты не бяруць».

21 (сб) — «Тойбале і яе дэман».

Музычны тэатар

19 (чц), 20 (пт) — «Юнона і Авось». 22 (ндз) — «Цыганскі барон».

Новы драматычны тэатар

19 (чц) — «Зацюканы апостал».

Тэатар імя Горкага

19 (чц) — «На залатым возе».

20 (пт) — «Тэрмінова патрабуецца самагубца».

21 (сб) — «Суцэсальнік удоў».

22 (ндз) — «Сунічная паляна».

Купалаўскі тэатар

19 (чц) — «Чычыкаў».

20 (пт) — «Уваходзіць свабодны чалавек».

21 (сб), 22 (ндз) — «Чорная панна Нясывіжу».

К/з «Менск»

20 (пт) — «Кажан».

Тэатар беларускай драматургіі

20 (пт) — «Містар Розыгрыш».

21 (сб) — «Чорны квадрат».

22 (ндз) — «Адэль».

24 (аўт) — «Парадоксы жарсьці».

25 (ср) — «Песні ваўка».

27 (пт) — «Валіяніна».

28 (сб) — «Чорны квадрат».

29 (ндз) — «Нязваны госьць».

КЛЮБНАЕ ЖЫЦЦЁ

Акварыум (762-49-01)

21 (сб), 18.00 — «Garadzkija», «IQ48», «Krona», «Парасон». Квіткі: 8 000.

28 (сб), 18.00 — Фэстываль трыб'ют «Час Званочкаў Forever». Квіткі: 10 000. Загадзя — 8 000.

Рэактар (228-61-60, 268-61-07)

26 (чц), 19.00 — Фэстываль гітарыстаў «Грыфафілія». Больш за чатыры гадзіны толькі інструментальнай гітарнай музыкі ў стылях блюз, джаз, ф'южн, хэві і інш. Выступаюць: Сяргей Анцішын (аркестар М. Фінбэрга), Сяргей Трухановіч («Крама»), «Палац», Георгі Няжрасаў («GNK Project», «Snakehammer»), Аляксей Хмялеўскі («Diamond Rose», «WhiteCrow») ды іншыя. Квіткі: 11 000 (танцпляцоўка), 15 000 (столікі)

27 (пт), 18.00 — метал-шоў «Hard Life — Heavy Music/Metallection-Fest» з удзелам груп «Asguard», «Soncavarot», «Kamaedzha», «Soulsides Partyzone», (міні-прэзэнтацыя альбома «Смерці няма»), «Imprudence», (прэзэнтацыя альбома «Road to nowhere»), «З.Б.М.Я.Я.», (прэзэнтацыя альбома «Усё дзеля Вас!»). Квіткі: 9 500 (танцпляцоўка), 12 000 (2-гі паверх). 28 (сб), 18.00 — «Bronx» (288-10-61, GSM «Velcom»: 1031105). 19 (чц), 22.00 — dj Dasha Pushkina, dj Top, dj Grizzly, dj Bergamo, dj I.F.U. 20 (пт), 22.00 — жывая музыка.

21 (сб), 23.00 — «Baltic Connection». 25 (ср), 22.00 — «Acoustic Bands».

iZium (206-66-18)

19 (чц), 22.00 — «Royalty R'n'B»: dj York (Масква), dj Gaamer.

20 (пт), 22.00 — «Love Party»: dj Jerry B.

21 (сб), 22.00 — «Latinos Party»: dj Lexa.

Белая вежа (284-69-22, 239-16-00)

19 (чц), 23.00 — «White Tower Party»: dj Grizzly, dj Top, dj Bergamo.

21 (сб), 23.00 — жывая музыка.

Бліндаж (219-00-10)

19 (чц), 23.00 — dj Egor.

20 (пт), 23.00 — dj Yuliy Metelskiy, dj Max Laitov.

21 (сб), 23.00 — dj Top, dj Max Laitov.

Madison (219-00-10)

20 (пт), 23.00 — «Syke N' Sugarstar» (DE).

21 (сб), 23.00 — dj Grizzly.

X-Ray (223-93-55)

20 (пт), 22.00 — dj Top.

21 (сб), 23.00 — dj-bar.

КІНО Ў МЕНСКУ

«Аўрора» (253-33-60)

«Званок-2»***: 20 (пт) 16.40, 18.50, 21.00; 21, 22 (сб, ндз) 14.30, 16.40, 18.50, 21.00.

«Зоркавыя войны. Эпізод III: Помста Сытхаў» (прэм'ера, 2с):

20—22 (пт—ндз) 12.00 (ін), 15.00, 17.50, 20.40.

«Берасьце» (272-87-91)

«Царства нябеснае»*** (2с): 20 (пт) 18.00 (ін), 20.45; 21, 22 (сб, ндз) 14.30 (ін), 18.00, 20.45.

«Дружба» (240-90-13)

«Ад 180 і вышэй»: 20 (пт) 17.00 (ін), 21.10; 21 (сб) 20.30; 22 (ндз) 18.00, 20.00.

«Глыбокая плынь»: 20 (пт) 19.20; 21 (сб) 18.20; 22 (ндз) 16.00.

«Кастрычнік» (232-93-25)

«Зоркавыя войны. Эпізод III: Помста Сытхаў» (прэм'ера, 2с):

20 (пт) 15.00, 18.00, 21.00; 21, 22 (сб, ндз) 12.00 (ін), 15.00, 18.00, 21.00.

«Масква» (203-14-48)

«Зоркавыя войны. Эпізод III: Помста Сытхаў» (прэм'ера, 2с):

20—22 (пт—ндз) 15.20 (ін), 18.10, 21.00.

«Мір» (288-22-33)

«Царства нябеснае» (2с): 20 (пт) 15.40 (ін), 17.00, 18.20, 19.40, 21.00; 21, 22 (сб, ндз) 15.40, 17.00, 18.20, 19.40, 21.00.

«Перамога» (203-77-66)

«Царства нябеснае» (2с): 20 (пт) 15.40, 18.30, 21.10; 21, 22 (сб, ндз) 15.40 (ін), 18.20, 21.00.

«Піанер» (227-64-87)

«Ад 180 і вышэй»: 20—22 (пт—ндз) 15.00, 19.00.

«Званок-2»***: 20—22 (пт—ндз) 17.00, 21.00.

«Цэнтральны» (200-34-16)

«Уцёкі»***: 20 (пт) 18.30, 21.00; 21, 22 (сб, ндз) 13.30, 16.00, 18.30, 21.00.

«Глыбокая плынь»: 20 (пт) 11.00, 13.30, 15.50; 21, 22 (сб, ндз) 11.00 (ін).

(2с) — кіннафілм падоўжанай працягласці

(ін) — ільготны сэанс (зніжка 50% для ўсіх глядачоў)

Рэйтынгавыя абмежаванні:

*** — дзеці да 16 год не дапускаюцца;

**** — дарослым з 18 год.

ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

ТЭАТАР

Тэатар юнага глядача

26 (чц) — «Сястра мая Русалачка».

Опера

22 (ндз) — «Пітэр Пэн».

Музычны тэатар

22 (ндз) — «Айбаліт-2002».

КІНО

«Аўрора»

«Алеша Папавіч і Тугарыны Зьмэй»: 20 (пт) 14.30; 21, 22 (сб, ндз) 12.30.

«Берасьце»

«Я — расейскі салдат»: 20 (пт) 15.00.

«Шалёныя скачкі»: 21, 22 (сб, ндз) 12.00.

«Дружба»: 20 (пт) 12.00, 14.00; 22 (ндз) 13.00.

«Трывожная надзея»: 21 (сб) 11.00.

«Дзеінічай па акалічнасьцях»: 21 (сб) 13.00.

«Чараўнік Ізумруднага гораду»: 22 (ндз) 11.00.

«Масква»

«Кніга джунгляў-2» («Выхадны — усёй сям'ёй!»: 22 (ндз) 13.30.

«Мір»

«Шрэк-2»: 21, 22 (сб, ндз) 14.30.

«Перамога»

«Пінокія-3000»: 21, 22 (сб, ндз) 13.30.

«Піанер»

«Гарэзы»: 20 (пт) 11.00; 21, 22 (сб, ндз) 11.15.

«Супэрсьмейка»: 20—22 (пт—ндз) 13.00.

Мультиборнік «Ну пачакай!»: 21, 22 (сб, ндз) 10.00.

КІНО НА DVD

MASTER RECORDS

«Прытулак страху»

Фільм жахаў, Японія, 2001, рэж. Шымама Тэн.

У ролях: Мэгумі Акіна, Ёшыра Сайта.

Стары дом, лабірынты... Спазэфэктны і кампютарная гульня страху — ад прадусараў «Званка».

«Дрыпасек»

Псыхалогічная драма, ЗША, 2004, рэж. Ніколь Касэль.

У ролях: Кевін Бэйкан, Мос Дэф, Бэнджамін Брат.

Пасля адсідзіць пэдафіл вяртаецца дадому. У горадзе распаўсюджана забойства... Карціна адзначаная на міжнародных кінафэстывалях.

Менск, Кісялёва, 12, 643-21-08

КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

Горад-герой Ерусалім

«Царства нябеснае» («Kingdom of Heaven»)

ЗША—Гішпанія—Вялікабрытанія, 2005, каларовы, 145 хв.

Жанр: гістарычная драма, ваенны фільм

Адзнака: 6 (з 10)

XII ст. Каваль Баліян (Арланда Блум), пазашлюбны сын барона Годфры (Лаям Нисан), пасля забойства сыятаара далучаецца да крыжакоў і адпраўляецца ў Святыю Зямлю. У захопленым рыцарамі Ерусаліме — хісткі мір, але «ястрабы» — як з боку хрысціян, так і з боку сарацынаў — марца яго парушыць.

«Царства нябеснае» саступае па шыку багата-батарнаму «Аляксандру» Стоўна, але выйграе ва ўцяманасці і чалавечнасці. Хоць Рыдлі Скот ужо разыгрываў бойкі ў псэўдагістарычным «Глядытары» і сучасным «Дасанде Чорнага ястраба», у «Царстве нябесным» яго больш цікавыя найлепшыя бакі рыцарства — абарона слабых, сумленне, годнасць. Дарчы, аднолькава годным выглядае султан Саладзін, які таксама кіруецца «рыцарскім статутам».

Ганарлівасць, сквалнасьць, фанабэрыстасць парушаюць мір — і малады рыцар Баліян мусіць прайсці выпрабаванне.

Са знакавых акцёраў нельга не назваць Джэрэмі Айранс (вайсковец Тыбэры) і Эдварда Нортана — у срэбнай масцы, які грае хворага, але мудрага караля.

Батарнае сцэны ўражваюць суворай і відовішняй праўдаю: як у баевіках Дж.Бу — кроплі крыві ў рапідзе (падобна на агнявыя камяні, якімі абстрэльваюць Ерусалім), але няма эстэтызацы гвалту — ёсць раны і ёсць вайна.

Р.Скот падкрэслівае аналогіі з сучаснасцю, а на апошніх тыт-рах наўпрост абвешчае, што, які тысяча год таму, няма міру на Святой Зямлі.

«Дзе знаходзіцца царства нябеснае?» — шмат рэзаў задаюць пытанне героі фільму. І даюць адказ: «У сэрцы, у сумленні, у рыцарскіх учынках — згодна з сумленнем».

Андрэй Расінскі

Зброя для Калумбіны (частка 2)

Ня трэба баяцца апазіцыянера з ружом. Фэльтон Лёліка Ушкіна.

Выбухам мэдыйнай бомбы магуньсяццю мільён мэгатон стала навіна, што нашы апазіцыянеры затарыліся пушкамі і гексагенам ды тусуюцца на замежных сэмінарах, дзе замест штурды прававых асноў эўрапейскай інтэграцыі качаюць торсы і біцэпсы. Да 2006 г., згодна з «Актам аб дэмакратыі», ім патрэбна трансфармавацца ў баевыя, «здольныя поўнасьцю дэстабілізаваць сытуацыю ў Беларусі».

Дзіўная рэакцыя ўладаў на апошнія зыгзагі апазіцыйнага модусу вівэндзі. Замест таго каб глядзець на рэчы ў пэрспэктыве, яны чамусьці стаяць трафік, адрасаваны дэмафашыстам партыі ствалюў.

Хіба сам Вярхоўны Розум не казаў, што апазіцыя наша памерам з амёбу і галоўным чынам займаецца дзэрыбанам грантаў? Падзяліць грант, я вам скажу, гэта не праспэкт перайменаваньня. Гэта складаны і цяжкі з псыхалёгічнага гледзішча працэс дасягненьня міжгрупавога кампрамісу. Відавочна, час ад часу эмоцыі зашкальваюць, і тады паханы беларускай дэмакратыі сварачацца.

А вось калі ў кожнага адмарозка будзе валына, падзел грошай набудзе летальны, але зручны для ўладаў фармат. Дадатковы аргумэнт: як даводзіць любімая «У цэнтры ўвагі», акрамя ўсяго, бацькавы апанэнты заняліся яшчэ і збытам наркаты. А ад пушэра да тарчкі (гл. «транспойтынг») — адзін крок.

Калі б спэцслужбам сапраўды балела за грамадскую бяспеку, напярэдадні

такага адказнага мерапрыемства, як аднаўленьне Аўгустоўскага каналу, ён бы даў перакідчы зброі і наркаты «зьялёнае сывятло».

Уявіце, як пышна выглядаў бы апазіцыяны кардэбалет падчас падзелу сьвезжай траншы амэрыканскага Кангрэсу — пяці лімонаў.

— Такім чынам, — пачынае лідэр камуністычнага мову К., уцягнуўшы ў нос добрую палоску какаіну, — на кану пятак лімонаў. Як будзем дзяліць капусту, карашы?

— Ха-ха-ха, — гэта прабіла на сьмех нацыяналіста В., які ўжо жыць ня можа без таго, каб не задалбаць пару «карабляў».

— Можна, па справядлівасьці — кожнаму па мільёне? — глядзіць на візіў жаласнымі і ашкляненымі вачамі сацыял-дэмакрат Ш. У чувака страшэнны аўт, яго відавочна ламае.

— А якія ў вас аргумэнты? — закідваючы ў рот жменю амфітамінаў, кажа лібэрал Л.

І тут на адхадняку канчаткова папылі мазгі лейбарыста Б. Яму здаецца, што па пакоі ў стылі карцін Гераніма Босха носіцца чорт (чамусьці, прада, чорт з вусамі), які намагаецца зацягнуць яго ў чысьцец. Амаатар прафэсійных правоў дастае калаш і пачынае плявацца агнём навокал. У адказ лібэрал выкідае М-16 з надпісам «Батано Саакашвілі» і дуціць. Камуніст К. падае пад перакрываваемым агнём, аднак перад сьмерцю пасылае рымэйкнуць падзьвіг Марата Казея — ірве на сабе лімонку разам з усёй народнай кааліцыяй. Усё закончана, і зранку Патрушаў радасна рапартае, што нічога ня будзе замінаць будаўнічым атрадам БРСМ выкапаць Аўгустоўскі канал у патрэбны тэрмін.

Набывайце Шагала

Антыкварны дом Paragis стварыў сэнсацыю: на аўкцыёны продаж выстаўлена адзіная ў Беларусі аўтэнтчная карціна Марка Шагала.

Жывапісны твор Шагала ня мае назвы і ўяўляе сабою экспрэсіўную выяву пэўна, за якой бачныя чалавечыя постаці. Стартавая цана карціны, напісанай на трох дубовых дошках, — чвэрць мільёна даляраў. Рэкорд для Беларусі.

Калі мастак у 1920 годзе пакінуў Беларусь, большая частка яго тутэйшага даробку расьцёрнулася па сьвечу. Віцебскі пэрыяд Шагала найбольш поўна прадстаўлены ў зборах Расіі. У Беларусь ж перахоўваюцца толькі некаторыя з ягоных графічных работ павасеннага, французскага пэрыяду, падараныя мастаковымі сявакамі Цэнтру Шагала ў Віцебску. А пра існаваньне ў Беларусі ягонае карціны ня ведаў ніхто. Сэнсацыя навідавоку. Адзіную карціну Марка Шагала, што зберагалася ў Беларусі, можна ўбачыць штодзень ад 9.00 да 19.00 у памяшканьні Тэатру беларускае драматургіі (Крапоткіна, 44) да 29 траўня. А ў той апошні дзень кожны з нас мае шанец узяць удзел у таргах. Тамака ж будзь экспанаваньне й прадавацца творы Міколы Селешчука, а таксама Ісачова, Зьверова, Савіча, Бархаткова, Бушчыка. Аўкцыён 29 траўня будзь відовішчым. А да гэтага часу любы наведнік выставы можа ўбачыць сапраўдныя шэдэўры — пакуль бясплатна — ды прыкнінуць свае фінансавыя магчымасьці.

Сьргей Харэўскі

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

РАСКОПКИ

Маладзевая суполка Сьветлагорскага раённай арганізацыі ТБМ, Інстытут гісторыі НАН Беларусі з 20 чэрвеня да 4 ліпеня ладзіць маладзевую археалагічную экспэдыцыю. Месца раскопак — ля вёскі Адрубы (Жлобінскі р-н Гомельскай вобл.).

Да ўдзелу запрашаюцца дзяўчаты і юнакі — навучэнцы 8—11 класаў, студэнты, а таксама моладзь з грамадзкіх аб'яднаньняў. Удзел — добраахвотны і неаплачаны. Праца па чатыры гадзіны ўдзень на раскопках старажытнага гарадзішча. У экспэдыцыі можна браць удзел увесь час альбо частку дэна. Тэл./факс (02342) 4-33-49, 4-76-13 (Вадзім Богдан, Тэльман Маслякоў), тэл.: 8-029-533-09-56 (Міхась Наскоў), e-mail: mc-part@tut.by ці asvieta@tut.by

ВІТАНЫ

Аляксандра Іван Іванавіча віншаваным з Народнімі! Будзь разам з намі! Усе мы

КАНТАКТЫ

Запрашаем да супольных дзеяньняў

КНІГІ

Дабрачынная раздача кніжак па археалёгіі, філязофіі, паліталёгіі, мовазнаўстве на прымальных умовах; новыя дзе родкія кнігі. Фільмы на CD, значкі, часопісы ды газэты на Румянцава, 13 (ТБМ). Панядзелак — пятніца (13.00—19.00). Т.: 707-40-01

Прадаем кнігі: «Творы» Гётэ, «Творы» К.Каліноўскага, «Змагарныя дарогі» К.Акулі, «Ад родных ніў» Л.Геніюш, Прага, 1942 г., факс. выд., «Армія Краёва на Беларусі» Я.Сямашкі ды інш., багаты выбар кніг па гісторыі, архітэктуры, пазіі, мастацтве, археалёгіі. Т.: 753-70-05

Шукаю даваенныя кнігі і пэрыядыкі

па шахматах ды шашках, часопіс «Сказкі в России» (выд. Сарокін, Івана-Франкоўск). E-mail: kiril_ugusov@mail.ru

Дапамагу знайсці патрэбную кнігу, аўдыё, CD. Прапаную «Дзяды», «Крымскія санэты» (польская і беларуская мова), кнігі па гісторыі, фальклёры. Т. 753-91-96

ПРАЦА

Яксна выканаю пісьмовыя працы па беларускай гісторыі, літаратуры і мове. Зьвяртацца загадаў пасля 17-й. Т.: 235-18-72. Юры

Беларускамоўныя няні і гувернанткі ў сем'і, дзе размаўляюць на роднай мове.

Т.: 226-50-31, 8-029-750-14-11. Іна

Запрашаем у падарожжа

21 траўня

па маршруце: **Нясвіль—Наваград—Слонім—Жыровічы—Сын-кавічы.**

Кошт: 22 тыс. рублёў

22 траўня

Смургонь—Залесьсе—Жупраны—Кушляны—Гальшаны—Баруны—Крэва.

Кошт: 20 тыс. рублёў

29 траўня

«Браслаўскі край»: Параф'янава—Сітцы—Глыбокае—Удзела—Мосар—Браслаў—Слабодка—Відзы.

Кошт: 24 тыс. рублёў

11—12 чэрвеня

Вільня—Трокі—Меднікі.

Кошт: 35 эўра

Т.: 279-05-85, 232-54-58, 622-57-20 (Зьміцер) 264-12-38, 776-24-35 (Павал)

Наша Ніва

незалежная газэта

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

Галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:

З. Вольскі (1906), А. Уласаў (1906—1914),

Янка Купала (1914—1915), А. Луцкевіч,

У.Зямляроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Наста Бахшанская

галоўны рэдактар Андрэй Дынько

фотарэдактар Арцём Лява

нам. галоўнага рэдактара Андрэй Скурко

мастацкі рэдактар Сьргей Харэўскі

выдавец і заснавальнік Фонд выданьня газэты

«Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАУ:

220050, Менск, а/с 537

Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,

8-029-707-73-29.

E-mail: nn@promedia.by

On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спамылка на «Нашу Ніву» абавязковая. 12 папос

фартамат А2, 6 друк. арк. Друкарня РПТ-Выдавецтва «Беларускі

Дом друку». Менск, пр. Ф.Скоруны, 78. Рэдакцыя не нясе адказ-

насьці за змест рэкламных абвестак. Кошт свабодны. Пасьвед-

чэньне аб рэгістрацыі прысуджанага выданьня №581 ад 4 ліпеня

2002 г., выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Бела-

русь. Юрыдычны адрас: г. Менск, вул. Калетарная, 20а, п. 2а. Р/

р 3015212000012 у МГ Д ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.

Наклад 3464. Газэта выдаецца 48 разоў на год.

Нумар падпісаньня ў друку 20.00 11.05.2005.

Замова № 2864.

Рэдакцыйны адрас: Менск, Калетарная, 20а/2а

Прыватную абвестку ў «НН» (ня больш за 15 словаў) можна падаць звычайным лістом (а/с 537, 220050, Менск), а таксама электроннай поштай на адрас nn@promedia.by або разьмясьціць на форуме сайту www.nn.by. Дык скарыстаецеся!